د پوهنې وزارت

د تعلیمي نصاب د پراختیا او د ښوونکو د
روزنې معینیت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو
د تالیف لوی ریاست

تفسیر شریف

لسم ټولګی

د چاپ کال: ۱۳۹۶ هـ. ش

تفسیر شریف - لسم ټولګی

درسي کتابونه د پوهنې په وزارت پورې اړه لري په بازار کې یې اخیستنه او
خرڅونه په کلکه منع ده. له سر غړونکو سره قانوني چلن کیږي.
moe.curriculum@gmail.com

ملي سرود

دا وطن افغانستان دی
دا عزت د هر افغان دی
کور د سولې کور د تورې
هر بچی یې قهرمان دی
دا وطن د ټولو کور دی
د بلوڅو د ازبکو
د پښتون او هزاره وو
د ترکمنو د تاجکو
ورسره عرب، ګوجر دي
پامیریان، نورستانیان
براهوي دي، قزلباش دي
هم ایماق، هم پشه یان
دا هیواد به تل ځلیږي
لکه لمر پر شنه آسمان
په سینه کې د آسیا به
لکه زړه وي جاویدان
نوم د حق مو دی رهبر
وایو الله اکبر وایو الله اکبر

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

د پوهنې وزارت

د تعلیمي نصاب د پراختیا او د
ښوونکو د روزنې معینیت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي
کتابونو د تالیف لوی ریاست

تفسیر شریف

لسم ټولګی

د چاپ کال: ۱۳۹۶ هـ . ش.

لیکوالان

- دکتور عنایت الله خلیل هدف
- رقیب الله ابراهیمي

علمي ایډیټ

- دکتور فضل الهادی وزین
- فضل الله نیازي

د ژبې ایډیټ

- بریالی باجوړی

دیني، سیاسي او کلتوري کمیټه

- مولوي قیام الدین کشاف
- محمد آصف کوچی

د څارنې کمیټه

- دکتور اسدالله محقق د تعلیمي نصاب د پراختیا او د ښوونکو د روزنې معین
- دکتور شیر علي ظریفي د تعلیمي نصاب د پراختیا د پروژې رئیس
- دکتور محمد یوسف نیازی د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف لوی ریاست سرپرست

طرح او ډیزاین

عنایت الله غفاري او حمیدالله غفاري

بسم الله الرحمن الرحیم

د پوهنې د وزیر پیغام

د لوی خدایﷻ ډېر شکر دی چې انسان یې په احسن تقویم کې پیدا او هغه ته یې د خبرو کولو توان ورکړ او د علم او فکر پر گاڼه یې سمبال کړ. ډېر درود دې وي د اسلام پر گران پیغمبر حضرت محمد مصطفیﷺ چې د انسانیت ستر ښوونکی دی او د رحمت، لارښوونې او روښنایی پیغام راوړونکی.

ښوونه او روزنه په هره ټولنه کې د بدلون او پراختیا بنسټ دی. د ښوونې او روزنې اصلي موخه د انسان د بالقوه ځواکونو فعالول او د هغه د پټو استعدادونو غوړول دي.

درسي کتاب د ښوونې او روزنې په بهیر کې یو مهم رکن بلل کیږي چې له نوو علمي بدلونونو او پرمختگونو سره اوږه په اوږه د ټولنې له اړتیاوو سره سم تالیف کیږي. درسي کتابونه باید د منځپانگې له مخې خورا بډای وي چې وکړای شي د علومو له نوو لاسته راوړنو سره مل دیني او اخلاقي زده کړې د نوو میتودونو له لارې زده کوونکو ته ولیږدوي.

دغه کتاب چې اوس ستاسو په واک کې دی، د همدغو پورته ځانگړنو پر بنسټ چمتو او تالیف شوی دی. د پوهنې وزارت تل زیار باسي چې په هیواد کې تعلیمي نصاب او درسي کتابونه د اسلامي ښوونې او روزنې او د ملي هویت ساتلو پر بنسټ جوړ او له علمي معیارونو، نوو روزنیزو میتودونو او د نړۍ له علمي پرمختگونو سره سم چمتو کړي.

د زده کوونکو استعدادونه په ټولو اخلاقي او علمي خواوو کې وغوړیږي او په هغوی کې د تفکر او نوښت توان او د پلټنې حس پیاوړی کړي. د خبرو اترو او پیرزوینې د فرهنگ دودول، د هیواد پالنې او د مینې او محبت د حس پیاوړی کول، ښځنه او پیوستون د پوهنې د وزارت نورې غوښتنې دي چې ښايي د لوست په کتابونو کې ورته پام وشي.

درسي کتابونه د ښه او مسلکي ښوونکي له درلودو پرته نشي کولای ټاکل شوي موخې ترلاسه کړي. ښوونکی د ښوونې او روزنې یو مهم جزء او د ښوونې او روزنې د پروگرامونو پلي کوونکی دی. د هیواد له ژمنو او زړه سواندو ښوونکو څخه، چې د تورتم او ناپوهۍ په وړاندې یې جگړه خپله دنده گرځولې، دوستانه هیله لرم د تعلیمي نصاب په دقیق او مخلصانه تطبیق کې د هیواد ماشومان، نجونې او تنکي ځوانان د پوهې، اخلاقو او معنویت لوړو څوکو ته ورسوي.

د هیواد د زده کړې د نظام برۍ د خلکو له جدي مرستو پرته امکان نه لري. له دې امله له ټولو قشرونو او د ملت له شریفو خلکو، په تیره بیا له کورنیو او د زده کوونکو له درنو اولیاوو څخه هیله لرم چې د معارف د موخو د لاسته راوړو په برخه کې له هیڅ ډول مرستې څخه ډډه ونه کړي. دغه راز له ټولو لیکوالو، پوهانو، د ښوونې او روزنې له ماهرینو او د زده کوونکو له محترمو اولیاوو څخه هیله کیږي چې په خپلو رغنده نظرونو، وړاندیزونو او نیوکو د درسي کتابونو په لاښه والي کې د پوهنې له وزارت سره مرسته وکړي.

لازمه بولم له ټولو ښاغلو مؤلفانو، د پوهنې وزارت له اداري او فني کارکوونکو او له ملي او نړیوالو بنسټونو څخه، چې د دغه کتاب په چمتو کولو، چاپولو او ویش کې یې زیار ایستلی او مرسته یې کړې، مننه وکړم.

په پای کې له لوی خدایﷻ څخه غواړم چې په خپله بې پایه مهربانۍ له موږ سره د پوهنې د سپیڅلو ارمانونو په لاسته راوړلو کې مرسته وکړي. انه سمیع قریب مجیب.

د پوهنې وزیر

دوکتور اسدالله حنیف بلخي

د موضوعاتو فهرست

لومړی لوست – د تفسیر د علم مفهوم او ارزښت: ۱
دویم لوست – د فاتحې سورت تفسیر ۵
دریم لوست – په علم او قلم سره د وحې پیل ۱۰
څلورم لوست – د اخلاص سورت ۱۵
پنځم لوست – یوازې الله ﷻ د هر څه واکمن او پیداکوونکی دی ۱۸
شپږم لوست – د الله تعالی غوره نومونه ۲۳
اووم لوست – انسان عبث او بې فایدې نه دی پیدا شوی ۲۸
اتم لوست – انسان د الهي نعمتونو په سیوري کې ۳۲
نهم لوست – د اللهﷻ په لوري بلنه ۳۶
لسم لوست – ایمان او نیک عمل ۴۰
یوولسم لوست – امانت او په اسلام کې د هغه ارزښت ۴۳
دو لسم لوست – د وینا او کړنې یووالی ۴۸
دیارلسم لوست – د اللهﷻ له ذکر نه د سرغړونې پایله ۵۲
څوارلسم لوست – نیکي څه ده؟ ۵۵
پنځلسم لوست – په اسلام کې د سولې ارزښت ۵۹
شپاړسم لوست – د لقمان حکیم نصیحتونه خپل زوی ته (لومړی برخه) ۶۳
اوو لسم لوست – د لقمان حکیم نصیحتونه خپل زوی ته (پاتې برخه) ۶۸
اته لسم لوست – له بدګمانی ، غیبت او عیب پلټلو څخه ځان ژغورل ۷۲
نولسم لوست – کورونو ته د ننوتلو آداب ۷۶
شلم لوست – د شرابو او قمار حراموالی ۸۰
یوویشتم لوست – په عدل او احسان امر کول ۸۴
دوه ویشتم لوست – د مور او پلار حقوق ۸۷
درویشتم لوست – د خپلوانو، مسکینانو او مسافرو حقوق ۹۱
څلر ویشتم لوست – په معاملاتو کې عدالت او مسؤولیت ۹۵

د تفسير د علم مفهوم او ارزښت

د تفسير تعريف

تفسير په لغت کې بيانولو، څرګندولو او د معنا ظاهرولو ته وايي.

د مفسرينو په اصطلاح کې: تفسير داسې يو علم دی چې د هغه په واسطه د قرآن کريم د الفاظو معناوې، حکمونه او حکمتونه پېژندل کېږي.

د تفسير د علم تاريخ

د قرآن کريم تفسير يو له هغو مهمو او غوره شرعي علومو څخه دی چې د قرآن کريم ښوونه او د انسان له توان سره سم د هغه د معنا، احکامو او حکمتونو بيانول دي.

د تفسير علم د اسلام له لومړي پړاو څخه پيل شوی او رسول الله صلی الله عليه وسلم د قرآن کريم لومړنی مفسر و چې د اړتيا سره سم يې صحابه وو ته د قرآن کريم زيات آيتونه تفسير کړي دي.

د صحابه کرامو په دور کې د تفسير علم پراختيا ومونده او د دوی له منځه څلور خليفه ګان، عبدالله بن عباس، عبدالله بن مسعود، ابی بن کعب ــ رضي الله تعالی عنهم ــ او داسې نور د لويو مفسرينو په توګه راښکاره شول.

د تابعينو په دور کې د تفسير علم ته پاملرنه نوره هم زياته شوه، د حسن بصري، قتاده بن دعامه، عکرمه، مجاهد بن جبر او سعيد بن جبير ــ رحمهم الله ــ په څېر لويو علماوو د اسلامي نړۍ په بېلابېلو سيمو کې د شاګردانو په تربيه کولو سره دې علم ته ستر خدمتونه تر سره کړل.

د تابعينو له دور څخه تر دې دمه د تفسير او علوم القرآن په هکله په عربي او نورو ژبو کې په زرګونه توکه کتابونه ليکل شوي چې قرآن کريم ته د مسلمانانو د مخلصانه خدمتونو څرګندونه کوي. د نړۍ پوهان په دې خبره په يوه خوله دي چې: څومره قرآن کريم ته پاملرنه شوې، هغومره انسانانو بل کوم کتاب ته پام نه دی اړولی او نه يې په دې کچه د کوم بل کتاب په اړه ليکنې، تحقيق او علمي څېړنې تر سره کړي دي.

د قرآن کريم له مهمو تفسيرونو څخه د امام طبري تفسير، د شاه پور اسفراييني تفسير، د ميبدي کشف الأسرار تفسير، د زمخشري کشاف تفسير، د امام فخرالدين رازي تفسير کبير، د

بیضاوي تفسیر، د نسفي تفسیر، د ابن کثیر تفسیر او د داسې نورو تفسیرونو نومونه یادولای شو.

د تفسیر علم ته د افغانستان د علماوو خدمت

زموږ ګران هیواد افغانستان چې ځلانده او ویاړلی فرهنګي او تمدني تاریخ لري، د لویو قرآن پوهانو او د تفسیر د مشهورو علماوو زانګو ده چې له دې جملې څخه د بېلګې په ډول د شیخ الاسلام خواجه عبدالله انصاري هروي د۴۸۱هـ کال متوفی، ابوبکر عتیق سور ابادي هروي د ۴۹۴هـ کال متوفی، امام فخرالدین رازي د ۶۰۶هـ کال متوفی، مولانا حسین واعظ کاشفي د ۹۱۱هـ کال متوفی، مولانا مراد علي کاموي د۱۲۹۴هـ کال متوفی مولانا یعقوب چرخي؟ او معاصر عالم مولانا سلطان عزیز (عزیز) نومونه یادولای شو.

د تفسیر د علم ارزښت

د تفسیر د علم ارزښت او اهمیت په دې کې دی چې له موږ سره د قرآن کریم په زده کړه او د الله پاک د اوامرو او نواهیو په پوهه کې مرسته کوي، ترڅو د اسلامي نظام او اسلامي قانون د بنسټ (قرآن کریم) په لارښوونو وپوهیږو، عمل پرې وکړو او له دې لارې په دنیا کې نېکمرغه ژوند او په آخرت کې بریالیتوب تر لاسه کړو.

د تفسیر ډولونه

د تفسیر د علم پراختیا، د قرآن کریم په معنا او حقایقو کې د علمي څېړنو بېلابېلو لارو چارو او د مفسرینو مختلفو تګلارو ته په کتو سره د تفسیر علم په ګڼو ډولونو وېشل شوی چې ځینې ډولونه یې په لاندې توګه تشریح کوو:

۱- د محتوا او مضمون له پلوه: له دې پلوه تفسیر په دوو ډولونو وېشل شوی:

أ. نقلي تفسیر یا تفسیر بالمأثور.

ب. تفسیر بالرأی یا پر اجتهاد ولاړ تفسیر.

أ: په نقلي تفسیر یا تفسیر بالمأثور کې په صحیح نقل تکیه کېږي چې په لاندې ډولونو دی:

۱- د قرآن تفسیر په قرآن سره.

۲- د قرآن تفسیر په سنت سره، ځکه سنت (احادیث) د الله د کتاب بیانوونکي دي.

۳- د قرآن تفسیر د صحابه کرامو په روایتونو سره، ځکه صحابه‌ رضي الله عنهم د الله په کتاب تر ټولو خلکو ښه پوهیدل.

۴- د قرآن تفسير د لويو تابعينو په اقوالو او ويناوو سره، ځکه هغوی اکثره خپله پوهه او علم له صحابه وو څخه حاصلوله.

هغه تفسير چې پر نقل بنا وي په واقعيت کې د الله د کتاب د تفسير ډېره ښه طريقه ګڼل کيږي، ځکه د قرآن، سنتو، د صحابه وو او تابعينو د ويناوو څخه ګټه اخيستل د قرآن کريم د نصوصو په پوهه کې مرسته کوي او د قرآني معناوو په پوهېدنه کې خلک له غلطۍ او ښوييدنې څخه ژغوري.

ب. تفسير بالرأی يا پر اجتهاد ولاړ تفسير:

په رايه بنا شوی تفسير هغه تفسير دی چې مفسر د خپلې خوښې کړې معنا د بيانولو په هکله د عربي ژبې او نورو شرعي علومو د قواعدو په رڼا کې په خپله ځانګړې پوهه اعتماد او تکيه کوي او د خپل فهم او نظر په اساس احکام او حکمتونه را وباسي.

په رايې د بنا شوي تفسير حکم

هغه تفسير چې په اجتهاد او خالصه رايه بنا شوی وي او پر کوم اصل ولاړ نه وي، د تفسير بالرأی المذموم په نامه ياديږي. دا ډول تفسير حرام او عمل ورباندې روا نه دی، خو که چېرته څوک د ژبې، د تفسير د اصولو او د شريعت په دايره کې په دې طريقه قرآن کريم تفسير کړي پروا نه لري او دې ته تفسير بالرأی المحمود ويل کيږي.

د تګلارو له پلوه د تفسير ډولونه

د اسلوب او تګلارو له پلوه تفسير په څلور ډوله دی: تحليلي تفسير، موضوعي تفسير، اجمالي تفسير او مقايسوي (پرتله ييز) تفسير.

په تحليلي تفسير کې مفسر د قرآني نص هر اړخيز تحليل کوي او د آيت ټول اړخونه د څېړنې او تحقيق لاندې نيسي. په موضوعي تفسير کې مفسر د يوې ټاکلې موضوع په اړه قرآني آيتونه راټولوي او په ځانګړې طريقه يې شرحه او تفسير کوي. په اجمالي تفسير کې په آسانه، لنډه، عام فهمه ژبه او ساده ډول، قرآني آيتونه داسې تفسير کيږي چې ټول خلک ورڅخه ګټه واخيستلای شي، خو په مقايسوي (پرتله ييز) تفسير کې د ټاکلو قرآني آيتونو په اړه د مفسرينو د ويناوو پلټنه، څېړنه او پرتله تر سره کيږي.

د قرآن کريم د نازليدو څرنګوالی

د قرآن کريم نازلېدنه په دوو طريقو سره شوې چې په لنډ ډول يې شرح کوو:

۱– قرآن کريم د لومړي ځل لپاره په مجموعي توګه يو ځلي د قدر په شپه بيت العزت ته چې د دنيا په آسمان کې موقعيت لري نازل شوی دی لکه چې قرآن کريم هم د قدر په سورت کې ورته اشاره کړې ده: ﴿إِنَّا أَنزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ﴾ **ژباړه**: بېشکه موږ هغه (قرآن) د قدر په شپه کې نازل کړی.

۲– په تدريجي توګه د زماني او پېښو د اړتياوو او غوښتنو سره سم د قرآن کريم نازلېدل، لکه د (العلق) سورت لومړني آيتونه چې د حراء په غار کې د لومړي ځل لپاره په پېغمبر ﷺ باندې نازل شول او په درويشتو کلونو کې د پېغمبر ﷺ تر وفاته پورې بشپړ شو.

فعاليت:

ښوونکی دې زده کوونکي په دوو ډلو ووېشي او له هغوی څخه دې وغواړي چې هره ډله دې د دوو تفسيرونو نوم د مفسر سره وليکي او بيا دې د هغوی په هکله لنډه څېړنه وکړي.

پوښتنې

لاندينيو پوښتنو ته ځوابونه ووایاست:

۱– تفسير په لغت کې څه ته وايي؟.

۲– په اصطلاح کې د تفسير اطلاق په کوم علم کيږي؟

۳– تفسير په څو ډوله دی؟ او هر ډول يې د کومو ځانګړتياوو لرونکی دی؟

۴– د تفسير له ډولونو څخه د هريو ډول حکم شرح کړئ؟

۵– قرآن کريم څرنګه نازل شوی دی؟

۶– د ځينو مهمو تفسيرونو نومونه واخلئ.

۷– د تفسير په برخه کې د افغانستان د علماوو پر خدمتونو رڼا واچوئ.

۸– د قرآن کريم نزول څرنګه و؟

د فاتحې سورت تفسير

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

﴿ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ۝ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ۝ مَٰلِكِ يَوۡمِ
ٱلدِّينِ ۝ إِيَّاكَ نَعۡبُدُ وَإِيَّاكَ نَسۡتَعِينُ ۝ ٱهۡدِنَا ٱلصِّرَٰطَ
ٱلۡمُسۡتَقِيمَ ۝ صِرَٰطَ ٱلَّذِينَ أَنۡعَمۡتَ عَلَيۡهِمۡ غَيۡرِ ٱلۡمَغۡضُوبِ عَلَيۡهِمۡ
وَلَا ٱلضَّآلِّينَ﴾ [الفاتحة ١-٧]

د کلمو معناوې

ٱلۡحَمۡدُ: ثنا، ستاينه.

رَب: څښتن، پروردګار– پالونکی او کار جوړوونکی.

ٱلۡعَٰلَمِينَ: د عالم جمع يعني له الله تعالی څخه پرته هر موجود.

ٱلدِّينِ: حساب، جزاء او بدله.

ٱهۡدِنَا: راوښيه موږ ته.

ٱلصِّرَٰطَ: لار.

ٱلۡمُسۡتَقِيمَ: سمه، سیخه او نيغه.

ٱلۡمَغۡضُوبِ: هغه کسان چې د الله د غضب او عذاب مستحق وي.

ٱلضَّآلِّينَ: لار ورکي، (هغه کسان چې حق يې نه وي پېژندلی).

ژباړه

ټولې ستاینې یوازې الله پاک لره دي چې پالونکی د ټولو عالمیانو دی. ډیر زیات مهربان او پوره رحم کوونکی دی، مالک (د ټولو چارو) د ورځې د جزا دی، خاص تاته عبادت کوو او خاص له تا څخه مرسته غواړو. وښیه موږ ته سمه لاره! د هغو کسانو لاره چې انعام کړی تا پر هغـــو باندې، نه لاره د هغو بدو کسانو چې غضب کړی شوی پر هغو باندې او نه لاره د هغو بـــدو کسانو چې ګمراهان دي.

په فاتحې سره د سورت د نومولو وجه

د فاتحې سورت مکي دی، یعني له هغو سورتونو څخه دی چې په مکه معظمه کې نازل شوی دی او د فاتحې په نامه ځکه نومول شوی، چې قرآن کریم په دې سورت پیل شوی دی. د نبي کریم ﷺ په احادیثو کې هم ددې سورت لپاره دغه نوم ذکر شوی دی لکه چې پیغمبر ﷺ فرمایلي دي: «لاَ صَلاَةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ»[۱] یعني څوک چې د فاتحې سورت ونه وایي لمونځ یې نه صحیح کیږي.

د فاتحې سورت نومونه

فاتحه سورت ډیر نومونه لري، یو شمېر مفسرینو د فاتحې سورت لپاره تر شلو زیات نومونه ذکر کړي دي چې ځینې یې دا دي: الفاتحة، أم القرآن، السبع المثاني، الكنز، الوافية، الكافية، سورة الدعاء او داسې نور.

تفسیر

الله تعالی خپل کتاب په ﴿ بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ﴾ سره پیل کړی دی، تر څو هر مسلمان په دې وپوهیږي چې د پام وړ هر کار باید د الله تعالی له نوم سره پیل شي ځکه هر کار چې د الله له نامه پرته پیل شي هغه به نیمګړی وي.

الله: د حقیقي معبود لپاره خاص نوم دی، پرته له الله جل جلاله یې په بل چا اطلاق نشي کیدای او د دغه نوم بدلول په جمع او تثنیه سره هم روا نه دی.

ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ: رحمان او رحیم دواړه لفظونه د (رحمت) له کلمې څخه اخیستل شوي دي. رحمت د انسانانو په حق کې د زړه د نرمښت په معنا دی چې همدردي او احسان ته یې هڅوي، رحمت د الله له صفتونو څخه یو صفت دی چې ځان ته یې غوره کړی دی.

---

(۱) سنن الكبرى للبيهقي.

دا سورت د الله پاک په حمد او ستاینه پیل شوی او حمد په ژبې سره د نعمت د ښښتن او لوروونکي ستاینه ده، د نعمت ښښتن او لوروونکی الله دی، نو یوازې الله تعالی د دې ستاینې وړ او لایق دی او بس.

ځینې هغه صفتونه چې په دې سورت کې الله تعالی ته ذکر شوي او هغه ذات د دې ثنا او ستاینې لایق ګرځوي دا دي چې هغه ﴿ رَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ﴾ دی او معنا یې پاس ذکر شوه.

همدارنګه الله ﴿ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ﴾ دی. الله ﷻ د دې آیت په ذکر کولو سره بیانوي چې هغه ذات په عین حال کې چې د ټولو مخلوقاتو پالونکی او مالک دی، پر خپل مخلوق باندې (رحمن او رحیم)، هم دی په دې معنا سره چې الله تعالی بخښونکی او مهربان دی.

بل دا چې الله تعالی ﴿ مَٰلِكِ يَوۡمِ ٱلدِّينِ ﴾ دی. دا دریم صفت دی چې الله ﷻ د خپل ځان لپاره دلته ذکر کړی دی.

مالک د مِلک څخه اخېستل شوی د میم په کسره، مِلک د یوه شي تر لاس لاندې راوستل دي چې په هغه کې په تصرف هم قادر وي، یعني الله تعالی د قیامت د ورځې بشپړ مالک او متصرف دی او په هغه ورځ به د حساب حاکمیت او اختیار یوازې له ده سره وي.

دا ځینې هغه صفتونه دي چې الله تعالی د خپل ځان لپاره بیان کړي دي لکه د ربوبیت، رحمت او د جزا د ورځې مالکیت، چې یوازې الله تعالی په دې صفتونو ستایل کیږي.

نو هغه ذات چې د دې صفتونو لرونکی وي هغه د دې لایق او وړ دی چې مورږ عبادت، بندګي، مرسته، غوښتنه او خپله دعا په ده پورې منحصره کړو، نو ځکه الله تعالی فرمایلي: مؤمن بنده دې الله ته مخ واړوي او ودې وایي چې:﴿ إِيَّاكَ نَعۡبُدُ وَإِيَّاكَ نَسۡتَعِينُ ﴾

(ای زمورږ پالونکیه) یوازې ستا عبادت کوو او یوازې له تا څخه مرسته غواړو.

عبادت: د الله په وړاندې له قلبي احساس سره د خشوع او عاجزۍ وروستۍ پوړۍ ده او په هره اندازه چې انسان په عـــــبادت او بنـــــدګۍ کې الله ته توجه واړوي په همغه اندازه شرف او عزت حاصلوي. د الله نه مرسته غوښتل زمورږ د حقیقي بنــــدګۍ نښه ده، ځکه انسان د الله د قوت او عظمت په وړاندې د ضعف او بیوزلۍ احساس کوي او د الله نه غواړي چې له ده سره مرسته وکړي.

د ﴿ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ﴾ په جمله کې د مفعول وړاندې والی، الله تعالی ته د عبادت په حصر او ځانګړتيا دلالت کوي او د جملې معنا داسې راځي: يوازې او يوازې ستا عبادت کوو او يوازې او يوازې له تا څخه مرسته غواړو.

حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنه د دې آيت په تفسير کې فرمايلي: يوازې ستا عبادت کوو او له تا پرته د بل چا عبادت نه کوو[1].

نو پر دې بنسټ د عبادت ټول ډولونه لکه: سجده، رکوع، نذر، قرباني (حلاله)، دعا، مرسته غوښتل، وېره، هيله، توکل او داسې نور، يوازې د الله لپاره دي او هيڅوک ورسره بايد پکې شريک نه کړای شي.

﴿ ٱهْدِنَا ٱلصِّرَٰطَ ٱلْمُسْتَقِيمَ ۝ صِرَٰطَ ٱلَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ ٱلْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا ٱلضَّآلِّينَ ﴾.

هدايت: يوې موخې ته د رسېدلو لپاره لارښوونه هدايت بلل کېږي. د هدايت بله معنا بيانول دي، دا کلمه غالباً د خير په لور استعمالېږي نو د دې دوو آيتونو بشپړه معنا دا ده چې:

ای پروردګاره! موږ ته د هغې سمې او نيغې لارې لارښوونه وکړه چې موږ د دنيا او آخرت نيکمرغيو ته رسوي، د هغو بنده ګانو لاره چې تا پر هغوی خپل نعمت لورولی دی، نه لاره د هغو کسانو چې د خپلو ناوړه عملونو او د حق د لارې نه د کږېدو له کبله د قهر او غضب وړ ګرځېدلي دي.

د مفسرينو د ويناوو پر بنسټ د ﴿ ٱلَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ ﴾ څخه مراد انبياء – عليهم السلام– صديقين، شهداء، صالحين او د الله پاک ټول نېک بندګان دي.

مفسرينو ويلي دي چې له ﴿ ٱلْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ ﴾ څخه مراد هغه کسان دي چې حق پيژني او بيا هغه پرېږدي، چې په راجحه وينا له دوی څخه يهود مراد دي او له ﴿ ٱلضَّآلِّينَ ﴾ څخه هغه کسان مراد دي چې حق نه پيژني او هغوی نصارا دي.

[1] - تفسير أبي سعود

د لوست ګټې او لارښوونې

د فاتحې مبارک سورت ډېرې ګټې او لارښوونې رانغاړې چې ځینې یې دا دي:

❖ حمد او ستاینه یوازې په الله تعالی پورې منحصره ده ، هغه د ټولې نړۍ او نړیوالو پیداکوونکی او پالونکی دی او د قیامت په ورځ یوازې هغه واکدار او متصرف دی.

❖ باید یوازې د الله په دربار او حضور کې بنده ګۍ، عاجزي او خشوع وکړو او یوازې له هغه څخه مرسته وغواړو، لکه څرنګه چې پیغمبر ﷺ فرمایلي دي: «إِذَا سَأَلْتَ فَاسْأَلِ اللهَ، وَإِذَا اسْتَعَنْتَ فَاسْتَعِنْ بِاللهِ» یعني هر کله چې څه شی غواړې، نو له الله څخه یې وغواړه او هرکله چې دې مرسته غوښتله، نو یوازې له الله څخه یې غواړه.

❖ نیکو اعمالو ته ترغیب او هڅول، ترڅو انسان د قیامت په ورځ په نیکانو کې حساب شي او له باطل پرستۍ نه وېرول ، ترڅو انسان د قیامت په ورځ له باطل پرستو څخه ونه ګڼل شي.

فعالیت

زده کوونکي دې په دوو ډلو وویشل شي او بیا دې ورڅخه وغوښتل شي چې د دې مبارک سورت څخه دې له دریو یادو شویو ګټو سربېره دوې نورې ګټې هم راوباسي.

پوښتنې

۱- ولې د فاتحې سورت په ﴿ بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ﴾پیل شوی، حکمت یې څه دی؟

۲- له ﴿ مَٰلِكِ يَوۡمِ ٱلدِّينِ ﴾ څخه مراد څه دی؟

۳- له ﴿ إِيَّاكَ نَعۡبُدُ وَإِيَّاكَ نَسۡتَعِينُ ﴾ مبارک آیت څخه څه زده کړه ترلاسه کوو؟

۴- له ﴿ ٱلۡمَغۡضُوبِ عَلَيۡهِمۡ وَلَا ٱلضَّآلِّينَ ﴾ څخه کوم خلک مراد دي؟

۵- له هدایت څخه مطلب څه دی؟

۶- د دې سورت له ګټوڅخه دوې ګټې چې مسلمانانو ته لارښوونه کوي بیان کړئ؟

دريم لوست

په علم او قلم سره د وحې پيل

قال تعالى: ﴿ ٱقۡرَأۡ بِٱسۡمِ رَبِّكَ ٱلَّذِى خَلَقَ ۞ خَلَقَ ٱلۡإِنسَـٰنَ مِنۡ عَلَقٍ ۞ ٱقۡـرَأۡ وَرَبُّكَ ٱلۡأَكۡـرَمُ ۞ ٱلَّذِى عَلَّمَ بِٱلۡقَلَمِ ۞ عَلَّمَ ٱلۡإِنسَـٰنَ مَا لَمۡ يَعۡلَمۡ ﴾

[العلق: ١-٥]

د کلماتو معناوې

ٱقۡرَأۡ بِٱسۡمِ رَبِّكَ: ولوله د خپل پالونكي په نامه.

عَلَقٍ: ترلي (ټينګه) وينه چې د انسان د پيدايښت دويمه مرحله ده.

عَلَّمَ بِٱلۡقَلَمِ: د قلم په واسطه يې انسان ته ليکل او تدوينول وروښودل.

ژباړه

ولوله اې پيغمبره د خپل رب په نوم چې هغه پيدا كړ. د كلكې شوې وينې له يوې ټوټې څخه يې انسان هست كړ. ولوله او ستا رب له هر چا ډېر مهربانه دى. چې هغه د قلم په مرسته علم وښود. انسان ته يې هغه علم وركړ چې هغه پرې نه پوهيده.

د دې آيتونو شان نزول

امام احمد بن حنبل او شيخين (بخاري او مسلم) د حضرت بي بي عايشې رضي الله عنها څخه د دې آيتونو شأن نزول داسې نقلوي: د وحې پيليدل په رسول الله ﷺ باندې داسې و چې پيغمبرﷺ لومړى رښتيني خوبونه ليدل، هرخوب به يې چې وليد د روڼ سهار په څير به رښتينى كيده، بيا رسول الله ﷺ ګوښه والي ته مخه كړه او ګوښه والى به يې خوښيده، د حرا غار ته به يې تشريف ووړ او طاقې شپې به يې د حرا په غار كې په يوازې والي او راز او نياز كې تيرولې، بيا به خپلې كورنۍ ته راستنيده او توښه به يې برابروله او بيرته به هماغه غارته تللو.

نبي کريم ﷺ د حرا په غار کې و چې يوه پرښته ورته ښکاره شوه او ورته يې وويل: ولوله، ده ورته وويل: زه لوستونکی نه يم، پيغمبر ﷺ وفرمايل: زه يې ډير سخت ونيولم او بيا يې پريښودم او ويې ويل: ولوله، ما وويل: زه لوستونکی نه يم. بيا يې دويم ځلي سخت ټينګ ونيولم او بيا يې پريښودم او راته يې وويل: ولوله، ما وويل: زه لوستونکی نه يم، بيا يې دريم ځلي ډير سخت ونيولم او بيا يې پريښودم او ويې ويل: ﴿ ٱقۡرَأۡ بِٱسۡمِ رَبِّكَ ٱلَّذِي خَلَقَ ۝ خَلَقَ ٱلۡإِنسَٰنَ مِنۡ عَلَقٍ ۝ ٱقۡرَأۡ وَرَبُّكَ ٱلۡأَكۡرَمُ ۝ ٱلَّذِي عَلَّمَ بِٱلۡقَلَمِ ۝ عَلَّمَ ٱلۡإِنسَٰنَ مَا لَمۡ يَعۡلَمۡ ﴾. ژباړه يې مخکې تېره شويده.

تفسير

د وحی د پيلیدو ښکارېدنه

دا د قرآن کريم لومړي آيتونه دي چې نازل شوي او نبوت ورباندې شروع شوی دی. دغه آيتونه جبرائيل عليه السلام په پيغمبر ﷺ باندې په داسې حال کې نازل کړل چې د حرا په غار کې د مناجات او راز او نياز په حالت کې و، الهي وحي د (اقرأ) په امر نازله شوه. حال دا چې پيغمبر ﷺ په ليک او لوست نه پوهيده خو جبرائيل عليه السلام خپل امر ته د (اقرأ) په وينا سره دوام ورکړ، چې په دې امر ټينګار کول د علم، پوهې او زده کړې اهميت، ارزښت او فضيلت را په ګوته کوي، ځکه د علم د زده کولو تر ټولو ګټوره او ارزښتناکه لاره همدا لوستل دي او د ﴿ ٱقۡرَأۡ بِٱسۡمِ رَبِّكَ ٱلَّذِي ﴾ معنا دا ده چې د خپل پالونکي په نامه او امر ولوله، نو معلومه شوه چې لوستل او ويل يو الهي امر دی.

د دې آيتونو ښکاره دلايل

دغه قرآني نصوص په دې دلالت کوي چې: زموږ زده کړه بايد د الله ﷻ په نامه وي، نو مسلمان بايد ټول علوم او فنون د الله ﷻ په نامه او د هغه د رضا لپاره زده کړي.

بل دلالت يې دا دی چې الله ﷻ د خپل پيغمبر په ژبه په داسې حال کې چې لوستونکی نه و له اعجاز ډک قرآن جاري کړ، نو بايد وپوهيږو، هغه ذات چې کاينات يې پيدا کړي په دې هم قادر دی چې د لوستلو او ويلو توان په انسان کې پيدا کړي.

وروسته بیا له علقې (یوې ټوټې پرنده وینې) څخه، د انسان په پیدایښت کې د الله تعالی عظمت بیان شوی دی، دا د الله جل جلاله د قدرت نښه ده چې انسان یې لوړو پوړیو ته رسولی او د علم او پوهې دروازې یې د ده پر مخ پرانستلي دي ځکه هغه کریم، مهربانه او بښونکی ذات دی.

د الله جل جلاله لورینې او نعمتونه

د الله جل جلاله تر ټولو ستره لورینه وروسته د انسان له پیدایښت څخه هغه ته د علم ورکړه ده، چې د قلم د نعمت په واسطه یې هغه ته ښودنه کړې ده، دا جامده وسیله یې د پوهې او زده کړې وسیله ګرځولې ده او د قلم په واسطه یې دا ټول کتابونه منځ ته راوړي دي چې انساني نسلونه ورڅخه په پرله پسې توګه ګټه ترلاسه کوي.

د قلم، لوستلو او لیکلو د ارزښت او درناوي په هکله همدا بس ده چې په قرآن کریم کې یو بشپړ سورت په (القلم) نومول شوی او په دې سورت کې په قلم او هغه څه چې وربانديې لیکل کیږي، قسم یاد شوی. قلم د زده کړې او د علم د خپرولو وسیله ده او د تمدن او پرمختګ په رامنځته کولو کې ډېر ارزښتناک رول لري. رسول الله صلی الله علیه وسلم باندې لومړي نازل شوي آیتونه د دې ښه ګواه دي، چې اسلام زده کړې، پوهې، لوست او لیک ته څومره ارزښت ورکړی دی!

د مسلمانانو لومړیو نسلونو د همدې حقیقت په درک کولو او د مبارکو قرآني آیتونو او سپیڅلو نبوي احادیثو څخه په الهام اخیستنه د علم او زده کړې لور ته مخه وکړه او په لږه موده کې یې د ستر اسلامي تمدن بنسټ کېښود. د علم او پوهې په بېلابېلو څانګو کې د مسلمانانو پوهانو اکتشافات، اختراعات، کتابونه او علمي آثار دومره ارزښتمن او بې ساري وو چې تر اوسه پورې په ټوله نړۍ او په ځانګړې ډول د لویدیځو هیوادونو په علمي مرکزونو کې تدریس او ګټه ترې اخیستل کیږي.

په نورو مخلوقاتو باندې د انسان غوره والی

الله تعالی په لومړي پړاو کې خلقت په مطلقه بڼه یاد کړ، ترڅو په دې سره ټول مخلوقات راونغاړي، بیا یې انسان د خپل عجیبه پیدایښت او فطرت له امله خاص او عزتمند وګرځاوه او خپل آیتونه یې پرې نازل کړل.

لوستل او ليکل د پوهې او زده کړې دوه مهمې وسيلې

همدارنګه الله ﷻ په دې آيتونو کې لوستل له ليکلو سره يوځاى او پيوست بيان کړي دي او فـــــــرمايلي يې دي ﴿ ٱلَّذِى عَلَّمَ بِٱلْقَلَمِ ﴾ يعنې انسان ته يې د قلم په واسطه ښوونه وکړه چې دا د الله ﷻ يو لوى نعمت او د انسانانو ترمنځ د تفاهم وسيله ده. که ليکنه نه واى، نو علوم به له منځه تللي وو او د دين هيڅ نښه به پاتې نه وه، نظم او قانون به شتون نه درلود. همدارنګه ليکنه ده چې علوم او د پخوانيو خلکو پېښې ثبتوي، وګړي او ټولنې د دې په مرسته پرمختګ کوي، مدنيتونه جوړوي، په ليکنې سره د بشريت تاريخ محفوظ پاتې کېږي او وروستني خلک د لومړنيو خلکو په هکله معلومات تر لاسه کوي.

د لوست ګټې او لارښوونې

له پورتنيو مبارکو آيتونو څخه لاندينۍ ګټې ترلاسه کولی شو:

- ❖ الله پاک خپل پيغمبر او مسلمانانو ته امر کوي چې قرآن کريم د خپل پالونکي په نامه ولولي.
- ❖ د علم او پوهې مصدر الله تعالى دى او هغه دى چې انسان ته د علم او پوهې د حاصلولو وس او توان ورکوي.
- ❖ ليکنه د علم او پوهې په ساتنه او ليږدونه کې اساسي رول لوبوي او پرته له ليکنې هيڅ علم محفوظه نشي ساتل کيدلی.
- ❖ د اسلام دين د علم دين دى او ستر دليل يې دا دى: چې د قرآن کريم لومړني آيتونه چې په پيغمبر ﷺ باندې نازل شوي، هغه د علم زده کړې ته دعوت ورکوي.
- ❖ پر انسان د الله ﷻ د رحمت او مهربانۍ نښې دا دي چې هغه ته يې علم ښودلی او له بيسوادۍ څخه يې نجات ورکړى دى.
- ❖ د علم زده کړه او د هر څه لوستل بايد د الله ﷻ په نامه او د هغه د رضا د حاصلولو لپاره وي.
- ❖ قلم د الله تعالى نعمت او د بشر په ژوندانه کې د ارزښتناکو اکتشافاتو او اختراعاتو وسيله ده.

❖ لوستل، ليکل او د علم زده کړه يو قرآني اصل، د مسلمان ديني دنده او د اسلامي تمدن بنسټ ګڼل کيږي.

❖ د قلم، کتاب او پوهانو درناوی د اسلامي ټولنې له ځانګړتياوو او د مسلمانانو له شرعي وجيبو څخه ګڼل کيږي.

فعاليت

زده کوونکي دې په دوو ډلو وويشل شي يوه ډله دې د لوستلو ګټې او بله ډله دې د ليکلو ګټې څرګندې کړي او د انساني پرمختګ په ډګر کې دې د دواړو د ونډې په هکله بحث وکړي.

پوښتنې؟

١- د (علق) سورت ولې په دې نوم نومولی شوی دی.

٢- د (علق) معنا او مفهوم روښانه کړئ؟

٣- په الهي وينا کې د (اقرأ) مخاطب څوک دی؟

۴- د دې آيتونو شان نزول څرنګه دی؟

۵- په دې آيتونو کې کومې لارښوونې نغښتې دي؟

٦- د خلقت په اړه د الهي قدرت له رازونو څخه يو راز له دې آيتونو څخه څرګند کړئ؟

٧- له دې آيتونو څخه څه عبرتونه او درسونه اخيستلای شئ؟

٨- ولې په اسلامي ټولنه کې بايد د قلم او پوهې څښتنان د درناوي وړ وي؟

کورنۍ دنده

د لوستل شويو آيتونو په رڼا کې (د تمدنونو په رامنځته کولو کې د قلم، ليک او لوست ونډه) تر سرليک لاندې پنځلس کرښې مقاله وليکئ.

د اخلاص سورت

قال تعالی: ﴿ قُلۡ هُوَ ٱللَّهُ أَحَدٌ ۝ ٱللَّهُ ٱلصَّمَدُ ۝ لَمۡ يَلِدۡ وَلَمۡ يُولَدۡ ۝ وَلَمۡ يَكُن لَّهُۥ كُفُوًا أَحَدُۢ ﴾ [الإخلاص ١-٤]

د کلماتو معنا

أَحَدُ: يو دی.

ٱلصَّمَدُ: هيڅ ته اړ نه دی، ټول هغه ته اړ دي.

كُفُوًا: مثل– سيال – ساری.

ژباړه

وايه چې الله ﷻ يو دی. الله ﷻ هيچا ته اړ نه دی. ټول هغه ته اړ دي. نه يې څوک زيږولي دي او نه دی له چا څخه زيږيدلی دی او هيڅوک له ده سره سيال او ساری نه دی.

تفسير: دا سورت د الله تعالی په پيژندنه کې زموږ سره مرسته کوي او د ده د صفتونو په هکله زموږ معلومات او پوهه زياتوي.

په دې سورت کې الله ﷻ خپل پيغمبرﷺ ته امر کوي چې ووايه: الله ﷻ د ذات او صفتونو له پلوه يو دی. مستغني او بې پروا دی چا ته محتاج او اړ نه دی او څوک د ده لويې او قدرت ته نشي رسيدلای او څوک د ده د حکم او فرمان مقابله نشي کولای. الله ﷻ هغه ذات دی چې بنده ګان خپل حاجتونه او ضرورتونه له ده څخه غواړي او د خپلو ستونزو په هکله ده ته رجوع کوي.

الله ﷻ هغه ذات دی چې نه يې څوک زيږولي دي او نه دی له چا څخه زيږيدلی دی، د دې الهي صفتونو په پوهيدو سره بايد ووايو چې الله تعالی يوازنی بې سياله او بې ساری ذات دی.

په [لَمۡ يَلِدۡ] جمله کې د زوی او لور موجوديت له الله ﷻ څخه نفي شوی دی. مشرکانو عقيده درلوده چې پرښتې د الله لوڼې دي او يهودو عزير عليه السلام د ده زوی ګڼلو، نصاراوو به ويل چې عيسی عليه السلام د الله ﷻ زوی دی چې دا ټولې بې بنسټه دعواوې دي.

د [وَلَمۡ يُولَدۡ] په جمله کې د الله ﷻ لپاره د پلار شتون نفي او باطل ګڼل شوی دی.

د اخلاص سورت دا اصل هم ثابتوي چې د الله ﷻ له مخلوقاتو څخه هيڅوک د الله ﷻ سره سيالي او برابري نشي کولای او هيڅ شی د الله ﷻ په ذات، صفتونو او کړنو کې له ده سره سيالي نشي کولای. دې وينا له الله تعالی سره د سيال شتون نفي کړ او د عربو مشرکانو وهم او ګمان يې باطل اعلان کړ چې د الله ﷻ لپاره په کړنو کې د شريک او سيال قايل وو او پرښتې او بتان يې د الله ﷻ سره شريکول.

د اخلاص سورت مرتبه او فضيلت

په يو حديث کې چې حضرت انس ﷺ روايت کړی دی، پيغمبر ﷺ فرمايلي دي: «قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ تَعْدِلُ ثُلُثَ الْقُرْآنِ»

يعنې: (د اخلاص سورت د قرآن له دريمې برخې سره مساوي دی) ځکه دا سورت موږ د خپل پروردګار او پالونکي سره اشنا کوي. يعنې توحيد راښيي او قرآن په ټوليزه توګه درې مرکزي مضامين لري: توحيد، رسالت او معاد (آخرت).

په قرآني آيتونو او نبوي احاديثو کې زيات مطالب موجود دي چې د دې سورت له معناګانو سره ورته والی لري او د دې سورت مفاهيم روښانه کوي.

يادونه: ځينې علماء وايي د اخلاص سورت د الله تعالی په حق کې داسې دی لکه د کوثر سورت چې د پيغمبرﷺ په شان کې دی – په دې توګه چې مشرکانو د الله په پيغمبرﷺ باندې د زوی نه درلودلو له امله عيب لګاوه چې زوی نه لري او د زوی نه لرل د انسان په حق کې عيب ګڼل کيږي – خو ددې پر خلاف د الله لپاره د زوی او شريک په لرلو قائل وو حال دا چې د الله په حق کې د زوی او شريک لرل عيب او نقص دی، نو اللهﷻ د کوثر په سورت کې له خپل رسول څخه دفاع کوي او ورته داسې فرمايي «إنا أعطيناک الكوثر» يعنی موږ تا ته لوی خير درکړی او لکه څرنګه چې ستا دښمنان ګمان کوي، ته ناقص او ابتر نه يې.

دلته د اخلاص په سورت کې اللهﷻ خپل پيغمبرﷺ ته امر کوي چې ته له اللهﷻ څخه دفاع وکړه او ووايه: ﴿ قُلۡ هُوَ ٱللَّهُ أَحَدٌ ﴾ الله يو دی، تر څو له الله څخه د شريک او زوی درلودلو تور هم لرې شي.

د لوست ګټې او لارښوونې

د اخلاص د مبارک سورت له آيتونو څخه ډيرې ګټې حاصليږي چې ځينو ته يې په لاندې ډول اشاره کوو:

❖ الله ﷻ په ذات، صفتونو او کړنو کې یوازنی ذات دی او هیڅوک ورسره ورته والی نه لري.
❖ الله ﷻ نه څوک زیږولي دي او نه له چا څخه زیږیدلی دی.
❖ الله ﷻ له ټولو مخلوقاتو څخه بې نیازه او مستغني دی او ټول مخلوقات ده ته اړ دي.
❖ د اخلاص په مبارک سورت کې د مشرکانو پر عقیده، چې ملایکې یې د الله لونې ګڼلې، د یهودو پر عقیده، چې عزیر علیه السلام یې د الله زوی ګڼلو او د نصاراوو پر عقیده، چې حضرت عیسي علیه السلام یې د الله زوی ګڼلو، د بطلان کرښه راښکل شوې ده. همدا راز په دې سورت کې دا هم په روښانه ډول په ډاګه شوې چې د الله تعالی ذات بې ساری، منزه او له هر عیب او نیمګړتیا څخه پاک دی.
❖ د اخلاص سورت ته د توحید سورت هم وايي، ځکه چې د دې سورت اساسي موضوع د الله تعالی د توحید اثبات دی.

پوښتنې

۱- د لاندې کلماتو او جملو معناوې شرح کړئ:

أ. ٱللَّهُ أَحَدٌ .

ب. ٱللهُ ٱلصَّمَدُ.

ج. وَلَمۡ يَكُن لَّهُۥ كُفُوًا أَحَدُۢ.

۲- د اخلاص سورت فضیلت او مرتبه د یوه نبوي حدیث په رڼا کې شرح کړئ.
۳- د اخلاص سورت بنسټیزه موضوع څه ده؟ واضح یې کړئ.
۴- د اخلاص په سورت کې د الله پاک په اړه د کومو باطلو ډلو پر عقایدو رد شوی دی؟

کورنۍ دنده

د اخلاص سورت د مقام، مرتبې او ګټو په هکله یوه مقاله ولیکئ او په خپله مقاله کې په آیتونو او احادیثو استدلال وکړئ.

پنځم لوست

يوازې الله ﷻ د هر څه واکمن او پيداکوونکی دی

﴿ تَبَارَكَ ٱلَّذِي نَزَّلَ ٱلۡفُرۡقَانَ عَلَىٰ عَبۡدِهِۦ لِيَكُونَ لِلۡعَٰلَمِينَ نَذِيرًا ۝ ٱلَّذِي لَهُۥ مُلۡكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ وَلَمۡ يَتَّخِذۡ وَلَدٗا وَلَمۡ يَكُن لَّهُۥ شَرِيكٞ فِي ٱلۡمُلۡكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَيۡءٖ فَقَدَّرَهُۥ تَقۡدِيرٗا ۝ وَٱتَّخَذُواْ مِن دُونِهِۦٓ ءَالِهَةٗ لَّا يَخۡلُقُونَ شَيۡـٔٗا وَهُمۡ يُخۡلَقُونَ وَلَا يَمۡلِكُونَ لِأَنفُسِهِمۡ ضَرّٗا وَلَا نَفۡعٗا وَلَا يَمۡلِكُونَ مَوۡتٗا وَلَا حَيَوٰةٗ وَلَا نُشُورٗا ﴾ [الفرقان: ١_٣].

د کلماتو معناوې

تَبَارَكَ:	ډېر برکتناک، د ډېر خير څښتن، تر ټولو لوړ او پورته دی.
ٱلۡفُرۡقَانَ:	قرآن، د حق او باطل ترمنځ توپير کوونکی.
عَلَىٰ عَبۡدِهِۦ:	پر خپل بنده پر خپل پيغمبرﷺ.
ٱلۡعَٰلَمِينَ:	مخلوقات، انس او جن.
نَذِيرًا:	ويرووونکی.
فَقَدَّرَهُۥ تَقۡدِيرٗا:	بيايې اندازه کړ هغه په ځانګړې او بې سارې ډول سره، هرڅه يې بشپړ او ښه پيدا کړل.
نُشُورٗا:	وروسته له مرګه بيا راژوندې کول، د قيامت ورځ.

ژباړه

ډېر برکتناک دی هغه ذات چې پر خپل بنده یې فرقان (قرآن) نازل کړ، ترڅو د ټولو نړیوالو لپاره ویرورونکی وي.

هغه ذات چې د آسمانونو او ځمکې د پاچاهۍ څښتن دی نه یې څوک زوی نیولی او نه ورسره څوک په واکمنۍ کې برخمن دی. هر شی یې پیدا کړی دی، بیا یې اندازه کړې دی هغه په اندازې سره.

او کافرانو له الله ﷻ نه پرته داسې معبودان ونیول چې هیڅ نشي پیدا کولی، بلکې دوی په خپله پیدا کول کیږي او د خپلو ځانونو لپاره هم د څه ګټې یا زیان واک نه لري، نه د وژلو وس لري نه د ژوندي کولو او نه مړه شوي بیا را پاڅولی شي.

تفسیر

د الفرقان مبارک سورت د مکي سورتونو له ډلې څخه دی. د دې سورت اساسي موضوعات د توحید بیان، د مشرکانو د عقیدو بطلان، پر نېکو اخلاقو ټینګار او له بدو کارونو څخه منع کول دي.

پورتني آیتونه چې د سورت په پیل کې راغلي د پاک الله په توحید، د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د رسالت په اثبات او د مشرکانو د عقیدو او انګېرنو په ردولو راڅرخي.

د پیغمبر ﷺ د رسالت ټولیزوالی (تعمیم)

دا مبارک سورت په دې سره پیل شوی چې الله ﷻ باخبره، با برکته او عالیشان ذات دی.

حسي او معنوي زیاتوالی، ودې او د خیر ډېروالي او دوام ته برکت ویل کیږي. د الله تعالی د خیر او برکت له نښو څخه په پیغمبرﷺ باندې د قرآن کریم رالیږنه ده، چې د حق او باطل ترمنځ بېلوونکی دی.

د (عبده) په جمله کې د پیغمبر ﷺ لپاره یو ډول تکریم او عزت دی چې الله تعالی هغه د خپل فرمانبردار بنده په نامه ستایلی دی. د قرآن کریم په نورو آیتونو کې هم د رسول اللهﷺ درناوی او تکریم په (عبد) یعني د الله بنده سره شوی دی لکه د الله پاک دا وینا: ﴿سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾ همدارنګه د کهف سورت په لومړي آیت کې هم داسې راغلي دي: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَى عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا﴾.

د تفسیر علما وايي چې په (عبده) یعنې د الله بنده سره د رسول الله صلی الله علیه وسلم یادونه دوه ارزښتناک مفاهیم راپه ګوته کوي:

۱- حضرت محمدﷺ د الله تعالی مخلوق او بنده دی او الله پاک هغه د رسالت او نبوت د مقام لپاره غوره کړی. دلته د نصاراوو د عقیدې بطلان ته اشاره ده چې دوی د الله تعالی بنده او مخلوق حضرت عیسیؑ د خدای په توګه مني، په داسې حال کې چې بنده او مخلوق هیڅکله هم د عبادت وړ نه دی.

۲- په دې تعبیر کې د رسول اللهﷺ لپاره یو ډول درناوی او عزت دی ځکه چې الله پاک هغه ته د خپل بنده خطاب کړی دی[1].

الله تعالی پر خپل بنده حضرت محمدﷺ باندې قرآن کریم نازل کړ، چې د ټولې نړۍ او نړیوالو لپاره پیغمبر واوسي او هغه کسان چې په اللهﷻ ایمان نه راوړي او د پیغمبرﷺ پیروي نه کوي، د جهنم له سخت عذابه څخه وویروي.

دا خبره د اسلام د پیغمبر ﷺ د رسالت پر تعمیم، چې د انس او جن په شمول د ټولو عالمیانو لپاره دی، ښکاره او څرګند دلیل دی.

په کایناتو کې د الله تعالی د وحدانیت دلایل

الله تعالی د پاچاهۍ او ټولې هستۍ څښتن او خاوند دی او په آسمانونو او ځمکو کې د هر شي متصرف دی. الله تعالی بی نیازه دی د مخلوقاتو د چارو په تدبیر او اداره کې د هیچا مرستې او کمک ته اړتیا نه لري.

همدارنګه الله تعالی په ځمکه او آسمانونو کې د ټولو شیانو خالق او پیدا کوونکی دی او څه شی چې له اللهﷻ نه پرته دي هغه ټول مخلوق دی او مخلوق ضعیف او عاجزه وي، چې قوي خالق او پیداکوونکي ته ضرورت لري.

الله تعالی د هر شي پیدایښت په ښه او ښایسته بڼه ترسره کړی، هر شي ته یې ښکلی شکل او صورت وربښلی او د هغه لپاره یې هغه څه برابر کړي دي چې اړتیا ورته لري، ترڅو خپله وظیفه او دنده په سمه توګه سرته ورسوي.

---

[1] - تفسیر ابی سعود

مشرکانو د الله ﷻ په وحدانیت ایمان را نه وړ او په وحدانیت سره يې د الله تعالی عبادت ونه کړ، بلکې له هغه سره يې شریک او سیال ونیول، حال دا چې پرته له الله څخه بل معبود نشته لکه څرنګه چې الله تعالی په قرآن کریم کې فرمايي:

﴿ وَٱتَّخَذُواْ مِن دُونِهِۦٓ ءَالِهَةً لَّا يَخۡلُقُونَ شَيۡـًٔا وَهُمۡ يُخۡلَقُونَ وَلَا يَمۡلِكُونَ لِأَنفُسِهِمۡ ضَرًّا وَلَا نَفۡعًا وَلَا يَمۡلِكُونَ مَوۡتًا وَلَا حَيَوٰةً وَلَا نُشُورًا ﴾.

دا معبودان عاجز او اړ مخلوقات دي، څه شی پیدا کولی نشي او نه ګټه او زیان رسولی شي، ځکه ګټه او زیان یوازې د الله تعالی له لوري دی او دا له ځانه جوړ کړي معبودان د چا په مرګ او ژوند قادر نه دي، بلکې دوی په خپله مري او څرنګه چې د الله تعالی خوښه وي هماغسې يې له منځه وړي.

همدا شان دغه معبودان د دې توان نه لري چې د قیامت په ورځ څوک ژوندي کړي ځکه یوازې الله ﷻ دی چې ژوندي کول او مړه کول کوي، نو یوازې همدا ذات دی چې د عبادت وړتیا لري.

کله چې دغه باطله معبودان دارنګه عاجزه او بیوزلي وي، نو هیڅکله د دې لیاقت او وړتیا نه لري چې د معبودانو په توګه ونیول شي، بلکې خدایي او معبودیت یوازې هغه واحد الله ﷻ لره دی چې پرته له هغه بل معبود نشته.

د لوست ګټې او لارښوونې

له یادو شویو مبارکو آیتونو څخه لاندې ګټې او لارښوونې ترلاسه کولی شو:

- د قرآن کریم له نومونو څخه یو نوم فرقان دی، ځکه قرآن کریم حق او باطل، خیر او شر سره جلا کړي دي.
- الله ﷻ قرآن کریم پر خپل بنده او پیغمبر ﷺ باندې نازل کړی دی.
- الله تعالی خپل پیغمبر حضرت محمد ﷺ د خاتم النبیین په توګه د قیامت تر ورځې پورې د انسانانو او پیریانو لپاره رالیږلی دی.
- هغه ذات چې د آسمانونو او ځمکو پیداکوونکی دی هغه اولاد او سیال نه لري.
- یوازې الله ﷻ پیدا کوونکی او جوړوونکی دی، الله ﷻ هرڅه پیدا کړي او د هغو پیدایښت يې بشپړ او مناسب ګرځولی دی.

❖ مشرکانو د یوه، قادر، خالق، مالک خدای سره په الوهیت کې داسې شیان شریک کړي دي چې نه یوازې چاته ګټه او زیان نشي رسولای، بلکې بې حسه بې حرکته موجودات دي چې نوروته اړ او محتاج دي او دغسې عقیده د هوښیارانو نه بلکې د ناپوهانو تګلاره ده.

❖ باطل معبودان هیڅکله د څه شي وس او قدرت نه لري، ځکه ټولې چارې د الله ﷻ په قدرت کې دي.

پوښتنې

١- د فرقان سورت ولې په دې نوم نومول شوی دی؟

٢- ولې قرآن د فرقان په نوم یاد شوی؟

٣- د دې لوست له لومړي آیت څخه د حضرت محمد ﷺ د رسالت په عمومیت دلیل راوړئ؟

٤- د الله ﷻ د دې وینا ﴿ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَّرَهُۥ تَقْدِيرًا ﴾ توضیح وکړئ؟

٥- د دې لوست له دریم آیت څخه هغه پنځه شیان راوباسئ چې باطل خدایان د هغو له درلودلو عاجز او بې وسې دي؟

٦- ولې د درناوي او تشریف په ځای کې رسول الله ﷺ د (عبده) په نامه سره یادیږي؟

کورنۍ دنده

څه چې مو په دې لوست کې لوستي دي د هغه لنډیز او مهم ټکي په لسو کرښو کې په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

د الله تعالی غوره نومونه

قال تعالی: ﴿ هُوَ ٱللَّهُ ٱلَّذِى لَآ إِلَـٰهَ إِلَّا هُوَ عَـٰلِمُ ٱلْغَيْبِ وَٱلشَّهَـٰدَةِ هُوَ ٱلرَّحْمَـٰنُ ٱلرَّحِيمُ ۞ هُوَ ٱللَّهُ ٱلَّذِى لَآ إِلَـٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلْمَلِكُ ٱلْقُدُّوسُ ٱلسَّلَـٰمُ ٱلْمُؤْمِنُ ٱلْمُهَيْمِنُ ٱلْعَزِيزُ ٱلْجَبَّارُ ٱلْمُتَكَبِّرُ سُبْحَـٰنَ ٱللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ۞ هُوَ ٱللَّهُ ٱلْخَـٰلِقُ ٱلْبَارِئُ ٱلْمُصَوِّرُ لَهُ ٱلْأَسْمَآءُ ٱلْحُسْنَىٰ يُسَبِّحُ لَهُۥ مَا فِى ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴾ [الحشر:۲۲-۲٤]

د کلماتو معنا

ٱلْغَيْبِ: پټ (هغه چې زموږ د احساس او درک څخه پټ وي لکه جنت، دوزخ، ملايکې او داسې نور...).

ٱلشَّهَـٰدَةِ: ښکاره (هغه چې د ليدلو او درک کولو وړ وي لکه غرونه، ستوري او نور...).

ٱلْمَلِكُ: د هر شي مالک او متصرف.

ٱلْقُدُّوسُ: پاک او سپېڅلی.

ٱلْمُؤْمِنُ: تصديق کوونکی، امان ورکوونکی.

ٱلْمُهَيْمِنُ: د هر شي څارونکی او ساتونکی.

ٱلْعَزِيزُ: قوي او غالب.

ٱلۡجَبَّارُ: لوی او قوي چې څوک پرې برلاسی کیدای نشي.

ٱلۡمُتَكَبِّرُ: لويي کوونکی.

ٱلۡبَارِئُ: د موجوداتو نوی پیداکوونکی.

ٱلۡمُصَوِّرُ: صورت جوړونکی (په مناسبې بڼې سره د ټولو شیانو ترکیبوونکی).

ٱلۡأَسۡمَآءُ ٱلۡحُسۡنَىٰ: ښه او غوره نومونه.

ژباړه

الله ﷻ هغه ذات دی چې له هغه پرته بل هیڅ معبود برحق نشته. عالم دی پر غیبو باندې او (عالم دی) په ښکاره باندې، همهاغه (الله) ډېر مهربان او زیات بښونکی دی.

الله ﷻ هغه ذات دی چې له هغه پرته کوم معبود برحق نشته، هغه پاچا دی، ډېر پاک دی (له ټولو عیبونو څخه) سالم دی، امان ورکوونکی دی، ساتونکی دی، په ټولو برلاسی دی، په زور د خپل حکم نافذوونکی او د لويۍ څښتن دی، پاک دی الله له هغو شیانو چې (مشرکان يې) ورسره شریکوي.

الله ﷻ هغه ذات دی چې پیدا کوونکی (له نشت نه وجود ته) را ویستونکی، شکل او صورت ورکوونکی دی. د هغه لپاره ډېر غوره نومونه دي. هرڅه چې په آسمانونو او ځمکه کې دي هغه ټول په پاکۍ سره د الله ﷻ ستاینه کوي او هغه برلاسی او حکمت والا دی.

تفسیر

د الله ﷻ غوره نومونه

په دې درېوو آیتونو کې د الله تعالی څه نومونه یاد شوي دي، په داسې حال کې چې په بل هیڅ کوم سورت کې د الله تعالی نومونه داسې پرله پسې نه دي ذکر شوي. د دې سورت په درېو آیتونو کې د الله پاک له غوره نومونو څخه اوولس نومونه بیان شوي دي.

دا مبارک آیتونه د الله د وحدانیت په ټینګار، یعنې د ﴿ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا ٱللَّهُ ﴾ په شعار سره پیل شوي دي او په تاکید يې فرمایلي دي، چې الله تعالی په غایبو، حاضرو، ښکاره او پټو پوهېږي.

الله ﷻ ښښونکی او ډېر مهربانه دی. د الله ﷻ رحمت زیات او تل تر تله دی او ټولو شیانو ته شامل دی، الله ﷻ واحد او یوازې دی.

بیا مبارکو آیتونو د الله ﷻ یو شمیر غوره نومونه د اصل توحید سره پیوست کړي او فرمايي: الله ﷻ مالک او پاچا دی له ده پرته بل څوک د ملکیت او پاچاهۍ څښتن نشته، الله ﷻ له هر عیب څخه پاک او له هرې نیمګړتیا څخه چې له ده سره مناسب نه وي خالي دی.

مفسرینو ویلي دي، چې د (ملک) له نوم څخه وروسته د (قدوس) لفظ راوړل، دېته اشاره ده، چې که څه هم الله تعالی مالک، پاچا او د ټولو شیانو متصرف دی خو د الله ﷻ تصرف د ځمکې پرمخ د مغرورو او ظالمو پاچاهانو د تصرف په شان نه دی، بلکې د الله ﷻ تصرف او ملکیت په خپله پاچاهۍ او مخلوقاتو کې له هر ډول ظلم او عیب څخه پاک او خالي دی.

لويي او عظمت د الله ﷻ ځانګړتیا ده

الله تعالی خپلو دوستانو ته سلامتي ورپه برخه کوي، الله ﷻ د خپلو پیغمبرانو تصدیق کوونکی او امن ورکوونکی دی.

الله تعالی برلاسی او د شان او شوکت او دبدبې او لويۍ خاوند دی. هغه څه چې د الله ﷻ د جلال او عظمت سره مناسب نه وي د هغه څخه پاک دی.

د الله تعالی دوه صفتونه: (جبار او متکبر) د الله ﷻ له شان سره مناسبه مدح او ستاينه ده، خو د مخلوقاتو لپاره بد او ناوړه صفتونه ګڼل کيږي.

نبی کریم ﷺ په قدسي حدیث کې د خپل پالونکي څخه روایت کړی چې الله ﷻ فرمایلي دي: "الْكِبْرِيَاءُ رِدَائِي وَالْعَظَمَةُ إِزَارِي فَمَنْ نَازَعَنِي وَاحِدًا مِنْهُمَا أَلْقَيْتُهُ فِي النَّارِ" یعنې: کبریا زما څادر او لويي زما پرتوګ دی، نو هرڅوک چې په یو له دې دوو صفتونو کې زما سره سیالي کوي نو هغه به د دوزخ اور ته واچوم.

الله تعالی داسې خالق او پیداکوونکی دی چې ټول کاینات او هستي يې له نشت څخه پیداکړې ده، الله تعالی ټولو شیانو ته صورت او شکل ورکړی او ټول مخلوقات يې په یوه خاص شکل او هیأت سره پیداکړي دي. د الله تعالی لپاره غوره نومونه دي چې په هماغو سره ستایل شوی دی. دا سورت لکه څنګه چې د الله ﷻ په حمد او ستاينه پیل شوی همدارنګه د الله ﷻ په حمد او ستاينه پای ته رسېدلی دی. د ځمکې او آسمانونو مخلوقات د الله پاک ستاينه کوي او الله ډېر لوی او د حکمت څښتن دی.

د انسان پر ژوند باندې د الله تعالی د غوره نومونو اغېز

أسماء الله الحسنی یا د الله تعالی نېک نومونه د الله پاک د پېژندو غوره وسیله ده، انسانان په دنیا کې د الله تعالی د ذات د لیدلو توان نه لري، نو ځکه د الله جل جلاله د صفاتو د پېژندلو یوازینۍ او سمه لاره د قرآن کریم هغه آیتونه او د پیغمبر علیه السلام هغه صحیح احادیث دي چې په هغو کې د الله تعالی صفات ذکر شوي دي. له همدې امله ده چې د الله تعالی صفات او اسماء توقیفي دي، یعنې د قرآن او سنتو په نصوصو پورې متوقف دي او د اجتهاد او اټکل پر بنسټ په هغو کې زیاتی او کمی جواز نه لري.

د اسماء الله الحسنی زده کړه او په هغو کې فکر کول د انسان پر ژوند ډېرې ګټورې اغېزې لري چې ځینې یې په لاندې ډول دي:

۱- د الله تعالی د نومونو په معنا او مفهوم پوهېدل د الله تعالی د پاک ذات په هکله زمونږ پوهه او معرفت زیاتوي چې دا کار الله تعالی ته د انسان د تقرب او نژدېوالي او د هغه په زړه کې د الله د مینې او محبت د زیاتېدو او د الله تعالی له قهر څخه د وېرې لامل ګرځي چې د دې ټولو اغېزې د انسان په وګړیز او ټولنیز ژوند کې د نېکو اعمالو د زیاتېدو او د ناوړه اعمالو او ګناهونو څخه د ځان ژغورلو په بڼه څرګندیږي.

۲- الله تعالی په بل آیت کې فرمایلي دي: ﴿ولله الأسماء الحسنى فادعوه بها﴾ [الأعراف: ۱۸۰] ژباړه: الله لره غوره نومونه دي، هغه په هماغه غوره نومونو سره وبلئ. یعنې کله چې له الله تعالی څخه څه شی غواړئ د خپل حاجت او اړتیا سره په مناسب نوم دعا وکړئ، د بېلګې په ډول: ای رحمان ذاته! زما ګناهونه راوبښه! زما رازقه خدایه! زما رزق پراخه کړه! او داسې نور.

۳- له رسول اللهﷺ څخه په صحیح حدیث کې نقل شوی چې فرمايي: «إن لله تسعة و تسعين اسما، مائة إلا واحدا، من أحصاها دخل الجنة...» [1]

ژباړه: الله پاک نهه نوي نومونه لري، هر چا چې هغه په یادو زده کړل، پر معنا یې ځان پوه کړ او د هغو په مقتضا یې عمل وکړ، الله جل جلاله به یې جنت ته داخل کړي.

فعالیت: هر زده کوونکی دې د الله ﷻ هغه نومونه چې په دې سورت کې ذکر شوي نه دي، وپلټي او بیا دې په خپله کتابچه کې ولیکي.

[1] - حديث متفق عليه، صحيح البخارى۳/۲۵۹ ، و صحيح مسلم حديث ۲۶۷۷.

د لوست ګټې او لارښوونې

د دې لوست د مبارکو آیتونو ځینې ګټې دا دي:

- ❖ دا مبارک آیتونه له سترو قرآني آیتونو څخه دي، چې الله تعالی او د هغه صفتونه یې موږ ته معرفي کړي دي.
- ❖ دې مبارکو آیتونو د الله ﷻ غوره نومونه او پر هغو باندې یې د ا یمان او یقین اهمیت بیان کړی دی.
- ❖ پر موږ لازم دي چې الله ﷻ په اسماؤ او صفاتو سره وپېژنو او په هماغو نومونو او صفاتو له الله ﷻ څخه غوښتنه وکړو.
- ❖ د الله تعالی د نومونو او صفتونو په معنا پوهیدل، په هغو کې فکر او سوچ کول او د هغو له غوښتنې سره سم عمل کول د انسان پر فردي او ټولنیز ژوند باندې سمه او نیغه اغیزه لري او د دې لامل کیږي چې ټولنه د ښېګڼې او بریا په لور ګامونه پورته کړي.

پوښتنې

۱–د الله ﷻ له غوره نومونو څخه چې د الحشر په سورت کې یاد شوي دي لس نومونه بیان کړئ؟

۲–په مخلوقاتو کې د الله ﷻ پاچاهي او د ځمکې د نورو پاچاهانو ترمنځ توپیر بیان کړئ؟

۳– د جبار او متکبر د صفتونو نسبت ورکول الله ﷻ ته او مخلوق ته، څه توپیر لري؟

۴– څرنګه کولای شو د الله پاک د نیکو نومونو او صفتونو څخه د اغېزمنتیا په ترڅ کې په خپل وګړیز او ټولنیز ژوند کې رغنده بدلون راولو؟

کورنۍ دنده

د (اسماء الله الحسنی) د یادولو، ثواب او د انسان په ژوند باندې د هغو د اغېزې په هکله یوه وړه مقاله ولیکئ او په دې اړه په نبوي احادیثو استدلال وکړئ.

اووم لوست:

انسان عبث او بې فايدې نه دی پيدا شوی

﴿أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَـٰكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ۞ فَتَعَـٰلَى ٱللَّهُ ٱلْمَلِكُ ٱلْحَقُّ ۖ لَآ إِلَـٰهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ ٱلْعَرْشِ ٱلْكَرِيمِ ۞ وَمَن يَدْعُ مَعَ ٱللَّهِ إِلَـٰهًا ءَاخَرَ لَا بُرْهَـٰنَ لَهُۥ بِهِۦ فَإِنَّمَا حِسَابُهُۥ عِندَ رَبِّهِۦٓ ۚ إِنَّهُۥ لَا يُفْلِحُ ٱلْكَـٰفِرُونَ ۞ وَقُل رَّبِّ ٱغْفِرْ وَٱرْحَمْ وَأَنتَ خَيْرُ ٱلرَّٰحِمِينَ﴾ [المؤمنون: ۱۱۸-۱۱۵]

د کلماتو معناوې

عَبَثًا: بابيزه، بې ګټې.

فَتَعَـٰلَى ٱللَّهُ: الله پاک له هر ډول نقص او نيمګړتيا څخه لوړ او پاک دی.

ٱلْمَلِكُ ٱلْحَقُّ: رښتينی او حق واکمن.

يَدْعُ: رابولي.

بُرْهَـٰنَ: دليل او حجت.

ژباړه

آيا تاسي انګيرلي وه چي موږ تاسي بابيزه او عبث پيداکړي ياست او تاسي زموږ لور ته بيرته نه راګرځول کيږئ، نو لوړ او پورته دی الله ﷻ رښتينی (حقيقی) پاچا، له هغه پرته بل هيڅ کوم معبود نشته، د عزتمن عرش څښتن دی. او څوک چي له الله ﷻ سره کوم بل معبود چي هيڅ دليل هم پری نه لري، راوبلي نو د هغه حساب د هغه د رب سره دی. بيشکه کافران هيڅ کله بری نه مومي. ای محمده! ووايه زما ربه ښښنه وکړه او رحم وکړه او ته تر ټولو رحم کوونکو ښه رحيم يې.

تفسير

الله تعالی کافرانو ته خطاب کوي او فرمايي: آيا ګمان کوئ چې ما تاسو بابيزه او عبث پيداکړي ياست؟ نه داسې نه ده بلکې مور تاسې د عبادت، تهذيب، زده کړې او الهي اوامرو د سرته رسولو لپاره پيداکړي ياست او آيا ګمان کوئ چې وروسته له مرګه دويم ځلي به د حساب او بدلې لپاره راپورته نشئ.

لوړ او پورته دی الله تعالی له دې څخه چې يو شی پرته له حکمته پيدا کړي. الله تعالی يو دی او پرته له هغه بل هيڅ معبود او خالق نشته او هغه د ستر عرش څښتن دی.

په مبارک آيت کې عرش د کريم (عزتمن) په صفت موصوف شوی دی ځکه چې عرش د عالميانو پروردګار او (اکرم الاکرمين) ذات ته منسوب دی. بيا الله تعالی هغه څوک چې ده ته د زوی يا شريک او سيال په لرلو قايل دي، تهديدوي او فرمايي: هر هغه څوک چې له الله پرته بل معبود رابلي او په خپل دې کار باندې کوم حجت او دليل هم نه لري، نو بيشکه د هغه حساب او کتاب د هغه له رب سره دی او دا ډول خلک هيڅکله هم بريمن کيدلای نشي.

دا د هغو کسانو لپاره ډير لوی تهديد دی چې له الله تعالی سره شريک نيسي. داسې کسان به هيڅکله کامياب نشي، بلکې ناکام به وي او څوک چې په آخرت کې ناکام شي نو د هغو لپاره سخت عذاب دی.

د کافرانو ناکامي او د مؤمنانو کاميابي

پورتني مبارک آيتونه چې د المؤمنون د سورت آخرني آيتونه دي په ټينګه د کافرانو په ناکامۍ او د مؤمنانو په کاميابۍ او خلاصون دلالت کوي، چې د سورت په پيل کې هم تاکيد پرې شوی دی، تر څو د دواړو ډلو ترمنځ تفاوت او توپير روښانه کړي.

په دې ترتيب الله تعالی خپل پيغمبر او وروسته بيا د هغه امت ته ښوونه کوي چې د مغفرت او رحمت غوښتنې لپاره يوازې همده ته رجوع وکړئ ځکه الله تعالی ډېر ښه ښبونکی او ډير زيات رحم کوونکی دی.

بخاري، مسلم، ترمذي او ابن حبان له حضرت ابوبکر رضي الله عنه څخه روايت کړی چې هغه رسول اللهﷺ ته وويل: ای د الله رسوله! ماته داسې دعا راوښيه چې په خپل لمانځه کې يې ووايم، نو رسول اللهﷺ ورته وويل: ووايه: «اللهم إني ظلمت نفسي ظلماً كثيراً، و إنه لا يغفر الذنوب الا أنت، فاغفر لي مغفرةً من عندك، و ارحمني، إنك أنت الغفور الرحيم».

ژباړه: ای الله! ما پر خپل نفس ډير زيات ظلم کړی دی او يقيناً پرته له تا بل څوک د ګناهونو ښبونکی نشته نو ماته ښښنه وکړه او پر ما رحم وکړه همدا ته ښبونکی مهربانه يې.

قرآن کریم شفا ده

مفسرينو فرمايلي دي چې دا دوه آخري آيتونه د شفا آيتونه دي. ابن ابي حاتم له عبدالله بن مسعود رضي الله عنه څخه روايت کړی، چې عبدالله بن مسعود په يوه مريض سړي تيريده (د هغه عيادت يې وکړ) او د هغه په غوږ کې يې د ﴿أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَـٰكُمْ عَبَثًا... ﴾ آيتونه د سورت تر پايه ولوستل، نو هغه مريض شفا وموندله، ما دا خبره د الله ﷻ پيغمبر ته ياده کړه، پيغمبرﷺ عبدالله بن مسعود ته وفرمايل: (بماذا قراءت في أذنه؟) د هغه سړي په غوږ کې دې څه ولوستل؟ هغه د الله ﷻ پيغمبر ته موضوع بيان کړه، د الله ﷻ پيغمبر وفرمايل: (والذي نفسي بيده، لو ان رجلاً موقناً قرأها علي جبل لزال) قسم په هغه ذات چې زما نفس د هغه په قبضه کې دی که کوم شخص په يقين سره دا آيتونه پر يوه غره باندې ولولي نو غر به خامخا له منځه ولاړ شي.

هغه څه چې دلته د يادونې وړ او مهم دي، د لوستونکي ايمان، يقين او د زړه صفايي ده او په قرآن سره د تداوی او علاج په اړه د ناروغ استعداد او باور لرل دي، يعني دا چې ناروغ هم د قرآن په وسيله د معالجې او تداوی لپاره تياري او آمادګي ولري.

د لوست ګټې او لارښوونې

له پورتنيو آيتونو څخه چې کومې ګټې ترلاسه کيږي په لاندې ډول دي:

❖ د الله ﷻ بندګان او مخلوقات په دنيوي ژوندانه کې ډير لوړ او لوی مسؤليت او وظيفه لري چې هغه د عبوديت څرګندونه او د الهي قانون او نظام په سيوري کې ژوند کول دي، الله پاک په دې اړه فرمايي: ﴿ وَمَا خَلَقْتُ ٱلْجِنَّ وَٱلْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴾ ژباړه: ما انسانان او پيريان يوازې د خپل عبادت لپاره پيدا کړي دي.

مفسرينو د عبادت تعريف داسې کړی: (کل ما يحبه الله من الأقوال و الأفعال) يعني هر هغه وينا او کړنه چې الله پاک يې خوښوي او پر هغې راضي کيږي عبادت دی. پر دې بنسټ ويلای شو چې د عبادت دايره ډيره پراخه ده او ټولو نيکو اعمالو ته داخليږي، او يوازې د اسلام د مشهورو ارکانو لکه لمونځ، روژې، زکات اوحج نوم نه دی.

پر مسلمان لازم دي چې خپل ټول ژوند د الله تعالی په عبادت يعني د هغه د قانون او نظام په پيروی کې تير کړي او مرګ يې هم د هغه په لار کې وي. همدا مطلب د قرآن کريم په بل آيت کې په خورا روښانه ډول داسې څرګند شوی دی: ﴿ قل إن صلاتي ونسکي و محياي ومماتي

﴿...لله رب العالمین ..﴾ ژباړه: ووايه ای پیغمبره! بېشکه زما لمونځ، زما قرباني، زما ژوند او زما مرګ د کایناتو د رب لپاره دی.

امام ابو عبدالله بن علي ترمذي ویلي دي: الله تعالی مخلوقات د خپلو بندګانو په حیث پیدا کړي دي چې د ده عبادت وکړي او دوی ته د عبادت په مقابل کې بدله ورکړي او یا د عبادت په پرېښودلو دوی مجازات کړي. نو کله چې انسانان د الله ﷻ عبادت وکړي، نو دوی د آزادو او با کرامته بندګانو په توګه د دنیا له غلامۍ څخه آزاد دي او د آخرت له امن څخه په ډک کور کې به پاچاهان وي، خو که د الله تعالی له بنده ګۍ او غلامۍ څخه سرغړونه وکړي، نو دوی به دنیا کې تېښتیدونکي، سرکښه او بدخویه غلامان وي او سبا (د قیامت په ورځ) به د زنداني دښمنانو په څېر د اور په طبقو کې راځوړند وي.

- پرته له شکه دا به د انسان تنګ نظري، جهالت او بې عقلي وي که چیرې د ماده پرستو په څیر ګومان وکړي چې همدا د دنیا کور دی او الله ﷻ او د آخرت کور ته به بېرته ورګرځیدل نه وي، ترڅو هلته انسانانو ته د هغوی د کړو وړو مطابق بدله ورکړل شي.
- هغه کسان چې له الله سره شریک نیسي او په دې کار کې هیڅ ډول دلیل او حجت نه لري، نو دوی د عذاب مستحق دي.

پوښتنې

د قرآني آیتونو څخه د لاندینیو موضوعاتو لپاره دلیل راوړئ:

۱. الله تعالی مخلوقات عبث او بابېزه نه دي پیدا کړي.
۲. له پروردګار سره د نسبت له امله، عرش د کریم په صفت ستایل شوی دی.
۳. د رحمت او مغفرت لپاره د دعا مستحب والی.
۴. قرآن کریم شفا ورکوونکی دی په دې هکله نبوي حدیث بیان کړئ؟
۵. انسان باید د ژوند په ټولو اړخونو کې د الهي قانون او نظام تابع وي.

کورنۍ دنده

(څرنګه یو هدفمند او مسؤلیت لرونکی ژوند درلودلای شو؟) تر دې سرلیک لاندې یوه مقاله ولیکئ چې له شلو کرښو څخه کمه نه وي.

اتم لوست

انسان د الهي نعمتونو په سیوري کې

﴿ٱللَّهُ ٱلَّذِي خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَ وَأَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءٗ فَأَخۡرَجَ بِهِۦ مِنَ ٱلثَّمَرَٰتِ رِزۡقٗا لَّكُمۡۖ وَسَخَّرَ لَكُمُ ٱلۡفُلۡكَ لِتَجۡرِيَ فِي ٱلۡبَحۡرِ بِأَمۡرِهِۦۖ وَسَخَّرَ لَكُمُ ٱلۡأَنۡهَٰرَ ۝ وَسَخَّرَ لَكُمُ ٱلشَّمۡسَ وَٱلۡقَمَرَ دَآئِبَيۡنِۖ وَسَخَّرَ لَكُمُ ٱلَّيۡلَ وَٱلنَّهَارَ ۝ وَءَاتَىٰكُم مِّن كُلِّ مَا سَأَلۡتُمُوهُۚ وَإِن تَعُدُّواْ نِعۡمَتَ ٱللَّهِ لَا تُحۡصُوهَآۗ إِنَّ ٱلۡإِنسَٰنَ لَظَلُومٞ كَفَّارٞ﴾ [ابراهیم: ۳۲-۳۴]

د کلماتو معنا

سَخَّرَ: تابع یې کړل، اېل یې کړل.

دَآئِبَيۡنِ: له عادت او قانون سره سم چلېدونکي. تل په یو شان روان.

لَا تُحۡصُوهَآۗ: هغه نشئ شمېرلی؟

ژباړه

الله ﷻ هغه ذات دی چې آسمانونه او ځمکه یې پیدا کړې ده او له آسمانه یې اوبه راښکته کړې دي. بیا یې د هغو په وسیله ستاسې د خوراک لپاره راز راز میوې پیداکړې او بېړۍ یې ستاسې لپاره تابع کړې، چې په سمندر کې د الله په حکم رواني شي او سیندونه یې هم ستاسې په واک کې درکړل او لمر او سپوږمۍ یې ستاسې لپاره تابع (کټوړ) کړي دي چې تل په یو شان روان دي او شپه او ورځ یې ستاسې لپاره په کار واچوله او ټول هغه څه یې تاسې ته درکړل چې تاسې غوښتل، که تاسې وغواړئ چې د الله ﷻ نعمتونه وشمېرئ، نو شمېرلی یې نه شئ. حقیقت دا دی چې انسان ډېر بې انصافه او ناشکره دی.

تفسير

د الهي نعمتونو نښې

الله تعالی په دې آیتونو کې خپل نعمتونه پر مخلوقاتو څرګند کړي دي، د خپل وجود او قدرت دلایلو ته اشاره کوي او دا نعمتونه انسان ته ورپېژني.

الله ﷻ آسمانونه او ځمکه له نشت څخه پیدا کړل او د آسمانونو او ځمکو په پیدايښت کې يې د خپل عظمت د قدرت دلایل او نښې څرګندې کړې.

الله تعالی له وریځو څخه بارانونه نازلوي او د هغو په واسطه ډول ډول نباتات له مختلفو رنګونو او خوندونو او ډول ډول ګټو سره راشنه کوي، ترڅو انسانان ورڅخه روزي لاس ته راوړې او په مختلفو طریقو ورڅخه ګټه واخلي.

الله تعالی ستاسې لپاره بېړۍ تابع کړې دي، ترڅو د اللهﷻ په امر په بحر کې حرکت وکړي. په دې معنا چې د کښتۍ جوړېدنه يې تاسوته دروښوده او د هغه کارول يې ستاسو لپاره آسانه کړل او بادونه يې راولېږل چې د اللهﷻ په امر او توفيق د خپل مسير په لور حرکت وکړي.

الله تعالی هغه ذات دی چې سيندونه يې په ځمکه کې جاري کړي، ترڅو له اوبو څخه يې د څښلو، ځمکو خړوبولو او د نورو اړتياوو د پوره کولو لپاره ګټه واخلئ.

د دې لوست مبارک آیت د (الله) په لفظ پیل شوی چې دا قرآني اسلوب او طريقه د بې نیازه ذات پر وړاندې، په زړونو کې د ويرې او ډار احساس راويښوي او د مشرکانو پام پر الله تعالی باندې د ایمان وجوب ته را اړوي.

د لمر او سپوږمۍ حرکت

دا آیتونه موږ د الله ﷻ معرفت او پيژندنې ته متوجه کوي چې الله تعالی هغه ذات دی چې لمر او سپوږمۍ يې د هغو د حرکت په دوران کې، انسانانو ته د ګټې رسولو او د ځمکې پر مخ د ژوند کولو لپاره مسخر کړي او په خدمت يې لګيا کړي دي. همدارنګه شپه او ورځ يې په خپل پرله پسې تګ او راتګ او د دندو په ترسره کولو کې زموږ لپاره مسخر کړي دي، ترڅو په ورځ کې د اللهﷻ له فضل او برکت څخه روزي وغواړو او د خپل ژوندانه ګټې او ضرورتونه ترلاسه کړو او د شپې له لوري خوب او استراحت وکړو او بیرته خپل قوت حاصل کړو، لکه څرنګه چې الله تعالی فرمايلي دي:

﴿ وَجَعَلْنَا ٱلَّيْلَ لِبَاسًا ۝ وَجَعَلْنَا ٱلنَّهَارَ مَعَاشًا ﴾ [النبا: ۱۰- ۱۱] يعني: شپه مو لباس او پرده ګرځولې ده او ورځ مو د ژوندانه او کار وخت ګرځولې ده.

او همدارنګه الله تعالی فرمايلي دي: ﴿ وَءَاتَىٰكُم مِّن كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ ۚ وَإِن تَعُدُّوا۟ نِعْمَتَ ٱللَّهِ لَا تُحْصُوهَآ ۗ إِنَّ ٱلْإِنسَٰنَ لَظَلُومٌ كَفَّارٌ ﴾.

ژباړه: او الله ټول هغه څه تاسي ته درکړل چي تاسي ورڅخه وغوښتل، که تاسي وغواړئ چي د الله نعمتونه وشمېرئ، نو شمېرلی يې نشئ. حقيقت دادی چي انسان ډېر بې انصافه او ناشکره دی.

فعاليت

زده کوونکي دې د شپې او ورځي او د سپوږمۍ او لمر د دوران د ګټو په هکله د څېړني په ترڅ کي خپل معلومات وړاندې کړي.

د الله ﷻ نه تماميدونکي نعمتونه او د انسان ناشکري

اللهﷻ په خپل فضل او کرم انسان ته هغه څه وربښلي چي هغه ورته د ژوندانه په چارو کي اړتيا لري او له الله ﷻ څخه يې غوښتي وي او هغه څه چي يې نه دي غوښتي هغه يې هم ورکړي دي ځکه الله تعالی په هغه څه چي د انسان په خير وي ښه خبر دی. د الله نعمتونه بې شمېره دي،که څيري وغواړئ چي د اللهﷻ نعمتونه وشميرئ او اندازه يي معلومه کړئ، نو هيڅکله دا کار نشئ کولای، خو انسان پر خپل ځان ظلم کوي او د خپل پروردګار د نعمتونو شکر نه اداء کوي او احترام يي نه ساتي، بلکې دغه نعمتونه په ګناهونو کې استعمالوي.

د لوست ګټې او لارښووني

په پورتنيو آيتونو کې ډېرې ګټې نغښتې دي چې په لنډه توګه بيانيږي:

❖ الله تعالی له خپلو کړنو سره خپل بنده ګان آشنا کوي او خپل نعمتونه هغوی ته ورپه ګوته کوي.

❖ د الله تعالی نعمتونه چې پر انسان يې پيرزو کړي دي دومره زيات دي چې انسان يې د شمېرلو وس نه لري.

- پر انسان لازمه ده چې د الهي نعمتونو پر وړاندې ناشکري او غفلت ونه کړي.
- که چیرې انسان د الله ﷻ نعمتونه د الله ﷻ په لار او طاعت کې ونه کاروي، نو په حقیقت کې یې پر خپل ځان ظلم کړی دی.
- باید وپوهیږو چې د شکر ادا کول یوازې په ژبې پورې منحصر نه دي. ګناه کول او د الله ﷻ له اوامرو څخه سرغړونه د ناشکرۍ روښانې بڼې دي او د الله ﷻ اطاعت او د نېکو اعمالو ترسره کول د منني او شکر ادا کولو غورې لارې دي.

پوښتنې

۱- الله تعالی د څه لپاره شپه او ورځ پیداکړې ده؟
۲- د شپو او ورځو د تحرک او بدلون ګټې بیان کړئ؟
۳- قرآني آیتونه په دغه لوست کې د (الله) په لفظ پیل شوي، په دې کې څه ګټې نغښتې دي؟
۴- د لمر او سپوږمۍ په خوځښت او دوران کې د الله ﷻ د قدرت نښې بیان کړئ؟
۵- په پاسنیو آیتونو کې یاد شوي نعمتونه وشمیرئ؟

د الله ﷻ په لوري بلنه

﴿وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّن دَعَآ إِلَى ٱللَّهِ وَعَمِلَ صَـٰلِحًا وَقَالَ إِنَّنِى مِنَ
ٱلْمُسْلِمِينَ ۝ وَلَا تَسْتَوِى ٱلْحَسَنَةُ وَلَا ٱلسَّيِّئَةُ ٱدْفَعْ بِٱلَّتِى هِىَ أَحْسَنُ
فَإِذَا ٱلَّذِى بَيْنَكَ وَبَيْنَهُۥ عَدَٰوَةٌ كَأَنَّهُۥ وَلِىٌّ حَمِيمٌ ۝ وَمَا يُلَقَّىٰهَآ إِلَّا
ٱلَّذِينَ صَبَرُوا۟ وَمَا يُلَقَّىٰهَآ إِلَّا ذُو حَظٍّ عَظِيمٍ﴾ [فصلت: آية: ۳۳- ۳۵]

د کلماتو معنا

ٱدْفَعْ بِٱلَّتِى هِىَ أَحْسَنُ: بدۍ ته په نېکۍ ځواب ورکړه (د بدۍ مخنیوی په هغه څه سره وکړه چې هغه ډیر ښه وي).

وَلِى حَمِيمٌ: نږدې، خوږ او ګران دوست.

مَا يُلَقَّىٰهَآ: دا ښه صفت (مقام) نه ورکول کېږي.

حَظٍّ عَظِيمٍ: لویه برخه.

ژباړه

او د هغه چا له خبرې نه به ښه خبره د چا وي، چې هغه د الله خوا ته بلنه ورکړه او نیک عمل يې وکړ او ويې ویل بیشکه زه له مسلمانانو څخه یم، او (ای پیغمبره!) نیکي او بدي یو شانته نه دي، ته د بدۍ مخنیوی په هغې نیکۍ سره وکړه چې هغه ډېره ښه وي، ته به وګورې چې له تاسره د چا دښمني وه هغه به دې خوږ دوست ګرځیدلی وي. دغه صفت نه په برخه کیږي، مګر هغو خلکو ته چې صبر کوي ا و دغه مقام نه په برخه کیږي، مګر هغو خلکو ته چې د غټې برخې خاوندان دي.

تفسير

اجمالي معنى: حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنه ويلي دي چې د دې الهي وينا ﴿وَمَنۡ أَحۡسَنُ قَوۡلٗا مِّمَّن دَعَآ...﴾ څخه مراد د الله ﷻ پيغمبر دی چې خلک يې د اسلام لوري ته راوبلل او رښتينی عمل يې وکړ او د اسلام سپيڅلی دين يې موږ ته د الهي ډالۍ په توګه پرېښود. په يوه بل روايت کې له عبدالله بن عباس رضي الله عنهما څخه نقل شوي دي چې مراد له دې آيت څخه د پيغمبر ﷺ صحابه او ياران دي. او د ﴿فَإِذَا ٱلَّذِي بَيۡنَكَ﴾ آيت په هکله مفسرينو ويلي دي چې دا د ابو سفيان بن حرب په هکله نازل شوی دی چې د پيغمبر ﷺ ډېر سخت دښمن و خو بيا يې دوست او ملاتړی شو.

غوره وينا

پورتنيو آيتونو د يو انسان د غورې وينا لپاره درې صفتونه بيان کړي دي.

- څوک چې د الله ﷻ توحيد، طاعت او عبادت ته بلنه ورکوي.
- څوک چې په ښو او نيکو اعمالو چې الله ﷻ پرې امر کړی، التزام او پابندي ولري او د الله له محرماتو څخه ځان وژغوري.
- څوک چې له نيکو مسلمانانو سره اړيکې او له هغوی سره دوستي، محبت او همکاري ولري او له هغوی څخه دفاع وکړي.

د الله لوري ته بلنه يوه شرعي وجيبه ده

محمدي شريعت انسانانو ته د الله جل جلاله وروستی رسالت او نظام دی، خلکو ته د دې دين رسول او اسلامي احکامو او لارښوونو ته د خلکو هڅول، يوازې د دعوت له لارې ممکن دي. دالله لور ته بلنه يوه شرعي وجيبه ده او ځانته اصول او قواعد لري چې د قرآن کريم او د رسول عليه السلام له سنتو څخه اخيستل شوي دي.

هر مسلمان (نر او ښځه) په دې مکلف دي چې د خپلې پوهې او وس سره سم د دين د خپرولو په لاره کې زيار وباسي. په قرآن کريم کې د دعوت او د دعوت د لارو چارو په اړه ګڼ شمير آيتونه راغلي دي، په دې آيتونو کې ټينګار شوی دی چې دعوت بايد په نرمه لهجه، نېکو اخلاقو او غوره خبرو اترو سره ترسره شي. د بېلګې په ډول الله جل جلاله د بلونکو امام

او لاربنود حضرت محمد صلى الله عليه وسلم ته داسې فرمايي: ﴿ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ..﴾ [النحل: ١٢٥] ژباړه: (اى پيغمبره!) د خپل رب لارې ته په حکمت او غوره نصيحت سره بلنه وکړه او له خلکو سره په داسې ډول مباحثه وکړه چې ډېره غوره وي.

د الله په لاره کې د دعوت او بلنې آداب

د الله ﷻ د دين د اصولو او اساساتو له بيانولو او د بنده او الله تعالى ترمنځ د اړيکو له ټينګولو وروسته، الله تعالى د داعيانو او بلونکو آداب او د بندګانو ترمنځ د نيکو اړيکو د استحکام په هکله داسې فرمايي:

﴿ وَلَا تَسۡتَوِي ٱلۡحَسَنَةُ وَلَا ٱلسَّيِّئَةُۚ ٱدۡفَعۡ بِٱلَّتِي هِيَ أَحۡسَنُ فَإِذَا ٱلَّذِي بَيۡنَكَ وَبَيۡنَهُۥ عَدَٰوَةٞ كَأَنَّهُۥ وَلِيٌّ حَمِيمٞ ۝ وَمَا يُلَقَّىٰهَآ إِلَّا ٱلَّذِينَ صَبَرُواْ وَمَا يُلَقَّىٰهَآ إِلَّا ذُو حَظٍّ عَظِيمٖ ﴾.

د الله تعالى لورې ته بلونکي (داعيان) ډېر غوره خلک دي، نو پر دوى لازم دي چې د خلکو سره خپلې اړيکې نيکې کړي او د ستونزو، کړاوونو او تکاليفو په وړاندې له صبر او زغم څخه کار واخلي او بديو ته په نيکۍ او احسان ځواب ورکړي- الله تعالى فرمايلي دي چې ښه او بده وينا او کړنه برابره نه ده، ځکه الله تعالى له ښې وينا او کړنې څخه راضي او خاوند ته يې نيکه بدله ورکوي خو له ناوړې او بدې وينا او کړنې څخه ناراضه کېږي او خاوند ته يې سزا ورکوي، نو پر دې اساس مؤمن دعوت کوونکي ته لازمه ده چې د خلکو بدۍ په نيکۍ ځواب کړي او د بدۍ په وړاندې له نيکۍ څخه کار واخلي چې دا کار د هغه لپاره ور او غوره دى او د هغه فضيلت او وړتيا ثرګندوي.

کله چې د الله د دين دعوت کوونکى، بدي په احسان او نيکۍ او ګناه په ښښنه او زغم ځواب کړي، نو په حقيقت کې دى د خلکو دوستي حاصلوي، د هغوى کرکه او کينه لرې کوي او دښمن يې په خواخوږي او رښتيني دوست بدليږي.

دا ستر خصلت د هغه چا په برخه کيږي چې د خپل نفس په وړاندې مجاهده او هلې ځلې کوي او د قهر، غوسې، آزار او ضرر په مقابل کې له صبر، زغم او حوصلې څخه کار اخلي. همدارنګه دا ښه او نيک صفتونه يوازې د هغو کسانو په برخه کيږي چې په دنيا کې د نيکمرغۍ څخه برخمن وي او په آخرت کې د اجر او ثواب د ترلاسه کولو لپاره هلې ځلې کوي.

ابن عباس رضي الله عنه د ﴿ وَمَا يُلَقَّىٰهَآ إِلَّا ٱلَّذِينَ صَبَرُواْ ... ﴾ د آيت په تفسير کې ويلي دي چې الله تعالى مؤمنانو ته امر کړى دى، ترڅو د قهر او غضب پر وړاندې له صبر او

حوصلې، د جهل پر وړاندې له حلم او نرمۍ او د بدۍ پر وړاندې له عفوې او بښنې څخه کار واخلي، نو هرکله چې داسې کارونه ترسره کړي، الله پاک به دی د شیطان له شر څخه ساتي، دښمن به یې ورته تابع ګرځوي او هغه به ورته په خواخوږي او خواږه دوست بدلوي.

فعالیت

زده کوونکي دې په دوو ډلو وویشل شي او له مشورې وروسته دې یو زده کوونکی د خپل ګروپ په استازیتوب د بدۍ په مقابل کې د ځواب ویلو طریقه شرح کړي، بیا دې د دویمې ډلې زده کوونکي د لومړۍ ډلې په خبرو کره کتنه وکړي.

د لوست ګټې او لارښوونې

د دې لوست له آیتونو څخه ډېرې ګټې ترلاسه کیږي چې ځینو ته یې اشاره کوو:

- په دنیا کې د الله ﷻ لوري ته له داعیانو څخه هیڅوک ښه او غوره نشته، همدوی دي چې د ایمان، عمل او دعوت ترمنځ یې یووالی راوستی دی.
- پر مؤمن لازم دي چې خپل ایمان ظاهر او هغه اعلان کړي او په مجلسونو، غونډو او ټولنو کې د ایمان په درلودلو د عزت او ویاړ څرګندونه وکړي، چې دا په خپله تر ټولو ښه بلنه او دعوت دی.
- لکه څرنګه چې نیکي او بدي یو شانته نه دي، نو پر مؤمن لازمه ده چې نیکي غوره کړي او بدۍ ته په نیکۍ ځواب ووايي.
- له نورو سره احسان او نیکي او د هغوی د ناوړو کړو وړو زغمل، په پای کې دښمنان په رښتینو ملګرو او دوستانو بدلوي.

پوښتنې

۱- هغه درې صفتونه چې په آیت کې د یوه انسان د غوره وینا په هکله ذکر شوي دي، بیان کړئ؟

۲- ولې نیکي او بدي برابر نه دي؟ نیکي پر نیک عمله انسان څه اغیزه لري او بدي پر بدکاره انسان څه اثرات او اغیزې درلودلای شي؟

۳- نیکي او احسان پر دښمنانو څه اغیزه لري؟

۴- له مبارکو آیتونو څخه د بدۍ پر وړاندې د نیکۍ غوره کولو کړنلاره استنباط کړئ؟

کورنۍ دنده

د دعوت د هغو کړنلارو په هکله چې د خلکو په رابللو کې اغیزناکې دي، یوه مقاله ولیکئ چې له لسو کرښو څخه کمه نه وي.

ایمان او نیک عمل

﴿ وَٱلۡعَصۡرِ ۞ إِنَّ ٱلۡإِنسَٰنَ لَفِي خُسۡرٍ ۞ إِلَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ وَتَوَاصَوۡاْ بِٱلۡحَقِّ وَتَوَاصَوۡاْ بِٱلصَّبۡرِ ﴾ [العصر: ۱-۳]

د کلمو معناوې

وَٱلۡعَصۡرِ: قسم په وخت او زماني، يا د مازديګر په لمونځ، يا د مازديګر د لمانځه په وخت.

وَتَوَاصَوۡاْ بِٱلۡحَقِّ: او يو تر بله يې په حق وصيت کړی وي.

ژباړه

قسم په زماني (عصر) يقيناً انسان په تاوان کې دی، مګر (په تاوان کې نه دي) هغه کسان چې ايمان يې راوړی، نيک عملونه يې ترسره کړي او يو بل ته په حق ويلو او صبر کولو وصيت کوي.

تفسير

الله ﷻ په زماني قسم او لوړه ياده کړې ده او تاکيد يې کړی دی چې انسان په تاوان کې دی، مګر هغه کسان له دې تاوان څخه په امن دي چې د پاسني آيت په ترڅ کې استثنا شوي دي.

په زمانه باندې د الهي قسم راز او حکمت

دا چې الله ﷻ په زمانه قسم يادوي دا د دې ښکارندوی دی چې زمانه او وخت د الله ﷻ په نزد د لوړ ارزښت او شرف څخه برخمن دی. نبي کريم ﷺ فرمايلي دي: «لَاتَسُبُّوا الدَّهْرَ، فَإِنَّ اللهَ هُوَ الدَّهْرُ» يعني دهر يا زماني ته کنځلې مه کوئ ځکه الله ﷻ دهر يا زمانه دی.

په دې معنا چې الله تعالی د زماني بدلوونکی، ګرځوونکی، متصرف او واکدار دی.

د عصر نورې معناوې

ځينو مفسرينو ويلي دي چې له عصر څخه مراد د مازديګر لمونځ يا د مازديګر د لمانځه وخت دی.

د دې خبرې له مخې د مازديګر د لمانځه غوره والی او فضيلت ثابتيږي. او په همدې دليل ډېرو علماوو ﴿والصَّلَاةِ الْوُسْطَى﴾ يعني منځنی لمونځ د مازديګر په لمانځه تفسير کړی دی.

د ځينو علماوو په نزد په دې آيت کې دې خبرې ته اشاره ده چې د دنيا عمر د مازديګر او ماښام ترمنځ د مودې په شان لنډ او مختصر دی.

نو پر انسان لازمه ده ترڅو دا لنډه موده چې ډېره زياته ارزښتناکه پانګه ده بايد په داسې تجارت کې ولګوي چې تاوان ونه لري، ځکه وخت او زمانه ډېره لنډه ده او څه چې له منځه ولاړ شي او تير شي، هغه بيا په لاس نه راځي.

له زيان څخه نجات موندونکي

وروسته له هغه چې انسان د خپل عمر له قيمتي پانګې څخه په ګټې نه اخېستلو سره تاواني وګڼل شو، الله ﷻ مخلص مؤنان له دې زيان څخه مستثنى کړل او په اړه يې داسې وفرمايـــل:﴿ إِلَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ﴾ يعنى هغه کسان چې په اللهﷻ ايمان ولري او ښه عملونه ترسره کړي هيڅکله به زيان او تاوان ونهويني، ځکه هغوى د آخرت د ورځې لپاره کار کوي او د دنيا لپاره زيار د هغوى د آخرت د کار پر وړاندې خنډ نه ګرځي، دا ځکه چې هغوى د ښو عملونو په ترسره کولو سره په حقيقت کې د ايمان په مقتضا عمل کړى دى.

همدارنګه له زيان او تاوان څخه مستثنى شوي کسان هغه دي چې يو بل ته په حق سره توصيه او نصيحت کوي، الله تعالى فرمايي:﴿ وَتَوَاصَوْا۟ بِٱلْحَقِّ﴾

د يادولو وړ ده چې حق د باطل په مقابل کې ځاى لري او حق ټولو نيکيو او ښو عملونو ته شامليږي، لکه: د الله ﷻ توحيد، د الله تعالى د اوامرو فرمانبرداري، د اللهﷻ پر کتابونو او پيغمبرانو ايمان، آخرت ته په دنيا ترجيح ورکول او داسې نور.

همدارنګه ا لله تعالى هغه کسان له زيان او تاوان څخه مستثنى کړي دي چې يو بل ته توصيه کوي ترڅو د عبادتونو په ترسره کولو، له ګناهونو څخه په ځان ژغورلو او د هغو ستونزو او کړاوونو پر وړاندې چې د دعوت په لار او نورو دنيوي امورو کې انسان ته رسيږي، له صبر او حوصلې څخه کار واخلي، چې دا مطلب په ﴿ وَتَوَاصَوْا۟ بِٱلصَّبْرِ ﴾ جمله کې ادا شوى دى.

نو له زيان څخه نجات ميندونکى کسان په لاندينيو څلورو صفاتو موصوف دي چې دغه څلور صفات عبارت دي له: ايمان، نيک عمل، په حق او صبر سره توصيه او نصيحت کول.

د سورة العصر مقام او ارزښت

امام شافعي رحمة الله عليه د دې سورت د اهميت په هکله فرمايلي دي که د قرآن کريم نه د العصر سورت څخه پرته بل هيڅ شى نه واى نازل شوى نو همدا سورت د انسانانو لپاره کافي و.

همدارنګه له عبيدالله بن حفص څخه ددې سورت د فضيلت په هکله داسې روايت شوی دی: کله به چې د نبي کريمﷺ له ملګرو څخه دوه تنه له يو بل سره مخامخ کيدل، نو ترڅو به يې چې سورة العصر يو بل ته نه و اورولی، نو له يو بل څخه به نه جلا کيدل.

د لوست ګټې او لارښوونې

- ❖ د انسان په ژوندانه کې وخت او زمان ډېر زيات ارزښت لري، چې بايد يوه لحظه يې هم ضايع نشي.
- ❖ انسانان په عمومي توګه په زيان او تاوان کې دي، پرته له هغو چې ايمان يې راوړی دی او نيکو عملونو ته يې مخه کړې ده.
- ❖ هر مسلمان په حق ويلو او د الله ﷻ د دين په خپرولو مکلف دی، هغه بايد د الله ﷻ د دين ساتنه وکړي.
- ❖ مسلمانان مکلف دي چې يو بل ته د الله په طاعتونو، د نفساني غوښتنو او ګناه په پريښودلو او د مصيبتونو او کړاوونو پر مهال په صبر کولو او د الله ﷻ قضا او قدر ته په تسليميدلو نصيحت او سپارښتنه وکړي.

پوښتنې

١- د (العصر) معنا څه ده؟

٢- انسان ته د تاوان او زيان د رسيدلو لاملونه څه شی دي؟

٣- د لاندينيو جملو معنا څرګنده کړئ:

(وَتَوَاصَوۡاْ بِٱلۡحَقِّ)

(وَتَوَاصَوۡاْ بِٱلصَّبۡرِ)

٤- امام شافعی رحمة الله عليه د العصر سورت د فضيلت او غوره والي په هکله څه فرمايلي دي؟

٥- له سورة العصر څخه کومې ګټې او لارښوونې حاصلولی شو؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د انسان د خلاصون او نجات د اسبابو په هکله يوه مقاله وليکي چې له لسو کرښو څخه کمه نه وي.

امانت او په اسلام کې د هغه ارزښت

﴿إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُكُمۡ أَن تُؤَدُّواْ ٱلۡأَمَٰنَٰتِ إِلَىٰٓ أَهۡلِهَا وَإِذَا حَكَمۡتُم بَيۡنَ ٱلنَّاسِ أَن تَحۡكُمُواْ بِٱلۡعَدۡلِۚ إِنَّ ٱللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُم بِهِۦٓۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ سَمِيعَۢا بَصِيرٗا ۞ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ وَأُوْلِي ٱلۡأَمۡرِ مِنكُمۡۖ فَإِن تَنَٰزَعۡتُمۡ فِي شَيۡءٖ فَرُدُّوهُ إِلَى ٱللَّهِ وَٱلرَّسُولِ إِن كُنتُمۡ تُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِۚ ذَٰلِكَ خَيۡرٞ وَأَحۡسَنُ تَأۡوِيلًا﴾ [النساء: ۵۸- ۵۹]

د کلماتو معناوې

ٱلۡأَمَٰنَٰتِ: امانتونه (خپل ښښتن ته د بیرته ورکولو په نیت د یوه شي ساتل دي).

ٱلۡعَدۡلِۚ: انصاف (د حق رسیدنه خپل خاوند ته).

فَرُدُّوهُ إِلَى ٱللَّهِ وَٱلرَّسُولِ: نو الله ﷻ او د هغه رسول ﷺ ته يې وسپارئ، د هغه حکم د الله ﷻ په کتاب او د هغه د رسول ﷺ په سنتو کې ولټوئ.

ژباړه

بیشکه الله ﷻ تاسې ته حکم کوي چې امانتونه د هغو خاوندانو ته وسپارئ او کله چې د خلکو په منځ کې فیصله کوئ نو په عدالت سره يې وکړئ بیشکه الله پاک تاسې ته ډیر ښه نصیحت کوي او الله پاک ښه اوریدونکی او ښه لیدونکی دی.

ای مؤمنانو! د الله ﷻ، د رسول ﷺ او هغو کسانو اطاعت وکړئ چې له تاسې نه د امر خاوندان دي، بیا که ستاسو ترمنځ په کومه خبره شخړه پیښه شي نو هغه د الله ﷻ او رسول ﷺ لوري ته محوله کړئ که تاسې په رښتیا سره پر الله ﷻ او د آخرت په ورځ ایمان لرئ دا کار غوره دی او د پایلي په اعتبار هم ښه دی.

تفسير

الله تعالی خپلو بندګانو ته امر کړی ترڅو امانتونه د هغو خاوندانو ته بېرته وسپاري او د حکم او پریکړې پر مهال په عدل فیصله وکړي. همدارنګه الله تعالی خپل بندګان د خپل ځان او پیغمبر ﷺ په اطاعت او پیروۍ او د چارواکو په پیروۍ مامور کړي دي. الله تعالی د لوست په لومړي آیت کې د نیکو عملونو څخه دوه خصلتونه بیان کړي دي یو د امانتونو خاوندانو ته بېرته د هغوی امانت سپارل، بل په فیصله او حکم کولو کې له عدل څخه کار اخیستل.

د امانتونو ادا کول

امانت هر هغه شی دی چې انسان یې د ساتنې لپاره د اعتماد وړ ګرځي، که هغه شی مادي وي یا معنوي. کله امانت د الله ﷺ سره ژمنه او وعده وي چې ادا کول یې د الله تعالی د اوامرو عملي کول او له منهیاتو څخه یې ډډه کول دي.

کله امانت د خلکو پر وړاندې وي، لکه د انسانانو امانتونه او اسرار چې ادایې پرته له درغلۍ او خیانته خپلو خاوندانو ته د هغو امانتونو او رازونو بیرته سپارل دي. عام مسوولیتونه او دندې په غاړه اخیستل هم یو ډول امانت دی، د امانت غوښتنه دا ده چې دا مسوولیتونه او دندې باید په سمه توګه سر ته ورسول شي. که څوک په دولتي، خصوصي یا شخصي ادارو کې په کار وګمارل شي او په خپل کار کې لټي وکړي او هغه په سمه توګه تر سره نه کړي نو د خیانت مرتکب شوی دی. همدا راز د عامه شتمنیو څخه ناوړه ګټه اخیستل او د هغو په ساتنه کې بې پروایي کول هم په امانت کې د خیانت یوه بڼه ده.

دې مبارک آیت او نورو آیتونو او نبوي احادیثو، مؤمنان د ټولو امانتونو ادا کولو ته تشویق او ترغیب کړي دي.

د امانت ساتلو او د هغه د ارزښت په هکله ډېر آیتونه او احادیث راغلي دي لکه چې الله تعالی فرمايي: ﴿ إِنَّا عَرَضْنَا ٱلْأَمَانَةَ عَلَى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَٱلْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَن يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا ٱلْإِنسَٰنُ ﴾ [الاحزاب:۷۲]

یعنې: موږ دغه امانت، آسمانونو، ځمکې او غرونو ته وړاندې کړ، نو هغوی یې پورته کولو ته تیار نه شول او ورڅخه وویریدل، خو انسان هغه پورته کړ. او په بل ځای کې الله ﷻ امانت ساتونکي خلک بریالي ښودلي دي، فرمايي: ﴿ وَٱلَّذِينَ هُمْ لِأَمَٰنَٰتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَٰعُونَ ﴾

[المعارج: ۳۲ ، المؤمنون : ۸].

یعني: او بریمن (کامیاب) هغه کسان دي چې د خپلو امانتونو او ژمنې (وعدې) پالنه او رعایت کوي.

همدارنګه نبي کریم ﷺ ایمان او دین په امانت پورې اړوند بللی دی، فرمایي: «لا إِيمَانَ لِمَنْ لا أَمَانَةَ لَهُ، وَلا دِينَ لِمَنْ لا عَهْدَ لَهُ»[1] یعني ځوک چې امانت نه رعایت کوي ایمان نه لري او ځوک چې وعده او ژمنه نه پوره کوي دین نه لري.

په عدل سره حکم او قضاوت

الله تعالی مؤمنانو ته امر کړی چې په خپل حکم او قضاوت کې عدل او حق په نظر کې وساتي. الله ﷻ د خپلې پاچاهۍ بنسټ په دوو اصلونو (حق او عدل) باندی ایښی دی. کله چې په حکم او قضاوت کې ظلم او بې عدالتي وي نو انسانان د بدبختۍ او تباهۍ خواته ځي، حقوق ضایع او د انسانانو ترمنځ فساد خپریږي.

په دې هکله ډېر آیتونه او حدیثونه راغلي چې یو له هغو دا الهي وینا ده چې فرمایي:

﴿إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُ بِٱلۡعَدۡلِ وَٱلۡإِحۡسَٰنِ﴾ [النحل: ۹۰]. یقیناً الله تعالی په عدل او احسان امر کوي.

په ویناوو کې عدل او انصاف

همدارنګه الله تعالی په خبرو کولو کې د عدل او انصاف په رعایت کولو تاکید کړی، الله تعالی فرمایي:

﴿ وَإِذَا قُلۡتُمۡ فَٱعۡدِلُواْ وَلَوۡ كَانَ ذَا قُرۡبَىٰۖ ﴾ [الانعام:۱۵۲]. یعني: هرکله چې خبرې کوئ نو په عدالت سره یې وکړئ، که هغه د خپلوانو په هکله هم وي.

انس بن مالک ﷺ روایت کړی چې د الله پیغمبر فرمایي: «لا تَزَالُ هٰذِهِ الْاُمَّةُ بِخَيْرٍ مَا اِذَا قَالَتْ صَدَقَتْ وَ اِذَا حَكَمَتْ عَدَلَتْ وَ اِذَا اسْتُرْحِمَتْ رَحِمَتْ»[2]

یعني: تر هغه وخته پورې به دا امت (زما امت) په خیر او نیکۍ کې وي، ترڅو چې دوی په رښتیا وینا کوي او کله چې حکم کوي، عدالت کوي او کله چې ورڅخه د رحم غوښتنه وشي، رحم او مهرباني کوي.

بیا الله تعالی مؤمنانو ته خطاب کوي او فرمایي: ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُم بِهِۦٓۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ سَمِيعَۢا بَصِيرٗا﴾

۱-المعجم الكبير للطبرانى

۲ -مسند ابو يعلى.

يعنې: الله تعالی د امانت په ادا کولو او په عدالت حکم کولو سره تاسو ته ډېر غوره نصيحت کوي چې په هغه کې ستاسو دنيوي او اخروي ګټې او نيکمرغۍ نغښتې دي، نو پر تاسو لازم ده ای مؤمنانو چې د الله ﷻ په لارښوونو او حکمونو عمل وکړئ، ځکه الله تعالی په هغه څه چې له ستاسو څخه صادرېږي (د امانتونو په ادا کولو او خيانت کولو) ښه خبر، اورېدونکی او ليدونکی دی.

د الله ﷻ، د هغه رسول ﷺ او د اولي الامر اطاعت او پيروي

بيا قرآنی آيت مؤمنانو ته د الله ﷻ په پيروۍ او د هغه د پيغمبر په پيروۍ امر کوي. همدارنګه الله تعالی مؤمنانو ته امر کوي چې د خپل اولي الامر يا مسلمان مشر پيروي وکړي اولی الامر يا مشر د امير، حاکم او د مسلمانانو د سرلښکر څخه عبارت دی، چې پر مسلمانانو يې پيروي او اطاعت تر هغه واجب ده ترڅو چې د الله ﷻ په نافرمانۍ امر ونه کړي. خو که چيرته د مشر امر له الهی شريعت څخه مخالف وي نو بيا هيچا ته د هغه اطاعت او پيروي جواز نه لري ځکه د الله ﷻ پيغمبر ﷺ فرمايلي دي:

«لَا طَاعَةَ لِمَخْلُوقٍ فِي مَعْصِيَةِ الْخَالِقِ»[1] يعنې د الله ﷻ د نافرمانۍ په صورت کې د مخلوق پيروي نشته.

بيا الله تعالی مؤمنانو ته د جنګ او اختلاف پر مهال لارښوونه کړې ده چې د الله ﷻ کتاب او د هغه د رسول ﷺ سنتو ته رجوع وکړي، د الله رسول ﷺ داسې فرمايلي دي:

«مَا نَهَيْتُكُمْ عَنْهُ فَاجْتَنِبُوهُ وَمَا أَمَرْتُكُمْ بِهِ فَافْعَلُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ فَإِنَّمَا أَهْلَكَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ كَثْرَةُ مَسَائِلِهِمْ وَاخْتِلَافِهِمْ عَلَى أَنْبِيَائِهِمْ»

يعنې: له هغه څه چې مې منع کړي ياست له هغه څخه ډډه وکړئ او په هغه څه چې مې درته امر کړی، د خپل توان او وس مطابق په هغه عمل وکړئ، ستاسو څخه مخکې تير شوي امتونه د دوی د زياتو پوښتنو او اختلافونو په سبب چې د خپلو پيغمبرانو په هکله يې کول هلاک شوي دي.

فعاليت

هر زده کوونکی دې په دې هکله چې څه وخت د مخلوق پيروي او اطاعت واجب او څه وخت ناروا دی، په خپله کتابچه کې يو نبوي حديث وليکي.

۱- المعجم الکبير للطبرانی

د لوست ګټې او لارښوونې

د دې مبارک آیت ځینې ګټې او لارښوونې په دې ډول دي:

- ❖ د امانت ادا کول او د خلکو په منځ کې په عدل او حق سره فیصله کول.
- ❖ د مسلمان اولی الامر او مشر اطاعت او پیروي کول په هغه صورت کې چې د الله ﷻ په نافرمانۍ حکم ونه کړي.
- ❖ د مسلمانانو د اختلاف په صورت کې د الله ﷻ کتاب او د نبي کریم ﷺ سنتو ته مراجعه کول، برابره ده که دا اختلاف د دین د امورو په هکله وي یا د دنیا د امورو په هکله.

پوښتنې

۱. د مؤمنانو دوه نیک او ښایسته عملونه بیان کړئ.؟

۲. الله پاک ولې د خلکو په منځ کې په عدل کولو سره امر کړی په عدل سره د امر کولو ګټې بیان کړئ.؟

۳. د الله ﷻ د دې وینا ﴿ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ ﴾ څخه څه ګټې حاصلولی شو؟

۴. د الله د رسول او اولي الامر په اطاعت او پیروۍ کې څه توپیر دی؟ واضح یې کړئ.

۵. په کوم حالت کې پر مسلمانانو د خپل مشر اطاعت لازم نه دی؟ په نبوي حدیث استدلال وکړئ.

۶ – الله تعالی موږ ته هغه مرجع او منبع معرفي کړې ده چې د اختلاف او جګړې په وخت کې باید هغې ته مراجعه وکړو. هغه منبع کومه ده او دلیل یې څه دی؟

۷– د شرعي مفهوم له مخې امانت کومو شیانو ته شاملیږي؟

د وینا او کړني یووالی

﴿ وَلَا تَلۡبِسُواْ ٱلۡحَقَّ بِٱلۡبَٰطِلِ وَتَكۡتُمُواْ ٱلۡحَقَّ وَأَنتُمۡ تَعۡلَمُونَ ۝ وَأَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُواْ ٱلزَّكَوٰةَ وَٱرۡكَعُواْ مَعَ ٱلرَّٰكِعِينَ ۝ أَتَأۡمُرُونَ ٱلنَّاسَ بِٱلۡبِرِّ وَتَنسَوۡنَ أَنفُسَكُمۡ وَأَنتُمۡ تَتۡلُونَ ٱلۡكِتَٰبَۚ أَفَلَا تَعۡقِلُونَ ۝ وَٱسۡتَعِينُواْ بِٱلصَّبۡرِ وَٱلصَّلَوٰةِۚ وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى ٱلۡخَٰشِعِينَ ۝ ٱلَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُم مُّلَٰقُواْ رَبِّهِمۡ وَأَنَّهُمۡ إِلَيۡهِ رَٰجِعُونَ ﴾ [البقرة:۴۲-۴۶]

د کلمو معناوې

وَلَا تَلۡبِسُواْ: او مه ګډوئ، مه ور آغوندئ

أَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ: لمونځ د ارکانو، شرطونو او آدابو په مراعاتولو سره ادا کړئ.

وَءَاتُواْ ٱلزَّكَوٰةَ: زکات (مستحقینو ته) ورکړئ.

ٱلۡبِرَّ: نیکي (ټول نیک عملونه).

بِٱلصَّبۡرِ: په زغم.

ٱلۡخَٰشِعِينَ: عاجزي کوونکي.

ژباړه

او حق له باطل سره مه ګډوئ او مه پټوئ حق، حال دا چې تاسې (په دې خلط او پټولو سره پوهیږئ او له پوهیدو سره د حق پټولو هڅه مه کوئ.

او لمونځ قایم کړئ، زکات ورکړئ او له رکوع کوونکو (لمونځ کوونکو مسلمانانو) سره رکوع وکړئ.

آيا تاسې نورو ته د نيکۍ لارې د غوره کولو امر کوئ او خپل ځانونه هيروئ؟ په داسې حال کې چې تاسو کتاب لولئ، نو آيا تاسې له عقل څخه کار نه اخلئ.

او (په هر سختۍ کې له الله) په صبر او لمانځه سره مرسته وغواړئ، په دې کې شک نشته چې لمونځ يو ډېر درونډ کار دی، خو په عاجزۍ کوونکو درونډ نه دی، هغوی چې يقين کوي، چې بيشکه له خپل پروردګار سره مخامخ کيدونکي دي او په تحقيق هغوی الله تعالی ته بيرته ورتلونکي دي.

تفسير

الله تعالی په دې آيتونو کې د ځمکې د مخ ټولو خلکو او امتونو ته چې خپل پيغمبران يې د دوی د هدايت لپاره راليږلي دي امر کړی دی چې حق پټ نه کړي او د خپلو باطلو غوښتنو په حکم د الله ﷻ احکامو ته تغيير ورنه کړي، دا غوښتنه يې په ځانګړي ډول له يهودو څخه وه ځکه چې هغو ته حق معلوم و، خو د تعصب او کينې له امله يې هغه ته تغيير ورکاوه، ترڅو خلک د حق له پيروۍ څخه منع کړي. يهودو حق پټ او له باطل سره يې ګډه کړل، حال دا چې ښه پوهيدل چې حق هماغه دی چې د اسلام پيغمبر ﷺ راوړی دی.

بيا الله ﷻ مؤمنانو ته امر کوي چې د خپل دين په ارکانو عمل وکړي څو يې زړونه حق ته لاره پيدا کړي او له الله ﷻ څخه يې ويره زياته شي.

قرآن کريم دلته داسلام دوه اساسي رکنونه بيانوي چې لومړی د لمانځه ادا کول دي او دا لوی بدني عبادت دی چې له ټولو ارکانو او شرايطو سره ادا کول يې ډيرې ګټې لري او لمونځ کوونکی له فحشا او ناروا وو څخه ژغوري. دويم رکن زکات دی چې دا تر ټولو لوی مالي عبادت دی.

پرته له شکه پردې عبادت التزام او پابندي زړونو ته سپيڅلتيا وربښي او نفسونه پاکوي.که چيرې انسان د دې عبادت په ادا کولو کې بې پروايي او غفلت وکړي، نو په دنيا او آخرت کې يې ذلت او خواري په برخه کيږي.

د وينا او کړنې مطابقت

وروسته له هغو اوامرو او ويناوو چې د يهودو طايفې ته يې وړاندې کړې، الله تعالی هغوی د غير عاقلانه تصرفاتو او کړو وړو په مقابل کې ورټل او داسې يې ورته وفرمايل:

﴿ أَتَأۡمُرُونَ ٱلنَّاسَ بِٱلۡبِرِّ وَتَنسَوۡنَ أَنفُسَكُمۡ وَأَنتُمۡ تَتۡلُونَ ٱلۡكِتَٰبَۚ أَفَلَا تَعۡقِلُونَ ﴾ يعنې:
آيا تاسې خلکو ته په نيکو کارونو حکم کوئ او خپل ځانونه هيروئ حال داچې د الله ﷻ کتاب هم لولئ ولې له عقل نه کار نه اخلئ.
دلته استفهام د توبيخ او تعجب او د يهودو د بدو کړو وړو د غندنې لپاره دی چې خلکو ته يې په نيکيو امر کاوه، خو هغوی په خپله دغه کار نه ترسره کاوه. حال دا چې د دې کار په بدۍ د تورات له مخې ښه پوهيدل، نو ځکه قرآني آيتونو د دوی عقل مخاطب ګرځولی او دوی له داسې کار څخه منع کوي او دې ته يې پام اړوي چې دا کار د عقل او پوهې د تقاضا پر خلاف دی.
په صبر او لمانځه سره مرسته غوښتل
په دې آيتونو کې الله تعالی يهوديانو ته د دې ښوونه کوي چې د خپل کتاب څخه په سمه توګه استفاده وکړي، ترڅو يې زړونه پاک او په نيتونو کې يې اخلاص راشي، نو الله تعالی هغوی ته امر وکړ چې لومړی د صبر په واسطه مرسته وغواړي، ځکه صبر انسان د الله ﷻ په هغه وعده ډاډمنوي چې صبر کوونکو ته يې د لوی اجر او ثواب زيری ورکړی دی، صبر کوونکو خپل نفسونه د خپلو غوښتنو څخه محروم کړي او په ټينګه يې له ګناه او نافرمانۍ څخه ساتلي دي.
همدارنګه قرآني آيتونو په لمانځه سره د مرستې د غوښتلو امر کړی دی ترڅو په دې وسيله د بې حيايو او ناروا وو څخه ډډه وشي، ځکه د لمانځه د ادا کولو پر مهال، انسان په ښکاره او پټو حالتونو کې الله ﷻ يادوي او هغه پر خپل ځان باندې څارونکی ګڼي.
يقيناً لمونځ کول له داسې شرطونو او ادبونو سره يو ستونزمن کار دی مګر د هغه کسانو لپاره نه چې د الله ﷻ څخه ويريږي او د هغه عذاب رايادوي، هغو ته دا يو آسان او زړه ته نژدې کار دی، لکه څرنګه چې د الله ﷻ رسول فرمايلي دي: «وَجُعِلَتْ قُرَّةُ عَيْنِي فِي الصَّلَاةِ»[١]
يعنی زما د سترګو روښنايي او يخوالی په لمانځه کې دی.
الله تعالی په خشوع او عاجزۍ سره لمونځ کوونکي بنده ګان له هغو خلکو څخه مستثنا کړي دي چې لمونځ ادا کول ورته ګران بريښي. دا په دې چې دوی يقين لري چې د قيامت په ورځ به د خپل پروردګار سره مخامخ کيږي او د ټولو ستنيدنه يوازې د الله ﷻ لور ته ده او الله ﷻ به د دوی د عملونو ښه بدله ورکوي نو له همدې امله نه يوازې لمونځورباندې سخت او ګران نه تماميږي بلکې په ډيره مينه يې ادا کوی او د لمانځه په واسطه د الله ﷻ نه مرسته غواړي او کله چې هغوی ته کومه ستونزه پيښه شي، نو د لمانځه په ادا کولو سره د الله ﷻ عبادت ته مخه کوي.
ځکه کله به چې رسول الله ﷺ ته هم څه مهم کار پيښ شو، نو لمانځه ته به يې مخه کوله.

١- مسند امام احمد.

فعالیت

❖ د صبر او لمانځه څخه د مرستې غوښتنې د څرنګوالي په اړه دې زده کوونکي له يو بل سره بحث وکړي.

د لوست ګټې او لارښوونې

د دې لوست ځينې ګټې او لارښوونې په دې ډول دي:

❖ رښتينی مؤمن د الله ﷻ د کتاب په بشپړه توګه پيروي کوي د هغه په اوامرو عمل او له نواهيو څخه يې ډډه کوي او فرايض يې په ښه شان سرته رسوي.

❖ رښتينی مؤمن هغه دی چې يوازې له الله ﷻ څخه وويريږي او د بل هيڅ شي پروا ونه لري.

❖ رښتينی مؤمن هغه دی چې د الله ﷻ په ټولو اوامرو ځان مکلف ګڼي او هيڅ ديني او شرعي کار د نفس د غوښتنو لپاره نه پريږدي.

❖ رښتينی مؤمن هغه دی چې وينا يې له کړنې سره برابره وي او داسې څه نه وايي چې خپله پرې عمل نه کوي.

❖ رښتينی مؤمن د ستونزو پر مهال لمانځه ته مخه کوي او د لمونځ په ادا کولو سره له الله تعالی څخه مرسته غواړي.

پوښتنې

١- الله تعالی ولې د لمانځه په قايمولو او د زکات په ادا کولو امر کړی دی؟

٢- د (اقامة الصلاة) معنی څه ده؟

٣- الله تعالی يهود د دوو مهمو رکنونو څخه په مرسته غوښتلو مامور کړي دي ترڅو د ژوندانه پر ستونزو برلاسي شي. هغه دوه رکنونه کوم دي؟

٤- د صبر معنا څه ده؟

٥- د صبر ډولونه بيان کړئ؟

٦- انسان څرنګه په صبر او لمانځه مرسته غواړي؟

کورنی دنده

هر زده کوونکی دې د لوست په رڼا کې د صادق او رښتيني مؤمن په هکله يوه لنډه مقاله په خپلو کتابچو کې وليکي.

د الله ﷻ له ذکر نه د سرغړونې پایله

﴿ وَمَن يَعْشُ عَن ذِكْرِ ٱلرَّحْمَٰنِ نُقَيِّضْ لَهُۥ شَيْطَٰنًا فَهُوَ لَهُۥ قَرِينٌ ۝ وَإِنَّهُمْ لَيَصُدُّونَهُمْ عَنِ ٱلسَّبِيلِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُم مُّهْتَدُونَ ۝ حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءَنَا قَالَ يَٰلَيْتَ بَيْنِى وَبَيْنَكَ بُعْدَ ٱلْمَشْرِقَيْنِ فَبِئْسَ ٱلْقَرِينُ ۝ وَلَن يَنفَعَكُمُ ٱلْيَوْمَ إِذ ظَّلَمْتُمْ أَنَّكُمْ فِى ٱلْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ ۝ أَفَأَنتَ تُسْمِعُ ٱلصُّمَّ أَوْ تَهْدِى ٱلْعُمْىَ وَمَن كَانَ فِى ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴾

[الزخرف: ٣٦-٤٠]

د کلماتو معناوې

يَعْشُ:	څوک چې د الله ﷻ له ذکر څخه بې پروايي او غفلت کوي.
نُقَيِّضْ:	مسلط کوو.
قَرِينٌ:	مل او همیشنی دوست او ملګری.
لَيَصُدُّونَهُمْ:	هغوی له حق څخه اړوي.
ٱلسَّبِيل:	حقه لاره، د اسلام دين

ژباړه

څوک چې د رحمن خدایﷻ له ذکر څخه ځان په غفلت او بې پروایۍ کې اچوي، نو موږ په هغه باندې یو شیطان مسلط کوو نو هغه به يې ملګری وي، دا شیطانان دغسې خلک له سمې لارې څخه منع کوي او هغوی (له ځانه سره) دا ګمان کوي چې موږ په سمه روان یو. ترڅو چې کله (دغه انسان) زموږ حضور ته راشي نو خپل شیطان دوست ته به ووایي: کاشکې زما او ستا ترمنځ د ختیځ او لویدیځ لېرې والی وای ته خو ډېر بد ملګری وې.

او نن ورځ به (دا بېزاري) تاسی ته هيڅ ګټه ونه رسوي، ځکه چې تاسې ظلم کړی دی ستاسې لپاره بيشکه تاسې (او ستاسې شيطان) په عذاب کې يو برابر او شريکان يئ.

نو ای پيغمبره! آيا ته به کاڼه واوروې يا به ړندو او په ښکاره ګمراهۍ کې غورځېدلو خلکو ته لاره وښيې؟

تفسير

د بدې ملګرتيا پايله

دا مبارک آيتونه بيانوي چا چې د الله ﷻ له ذکر او لارې څخه سرغړونه کړې او په کايناتو او قرآن کريم کې د الله ﷻ د واضحو او ښکاره دليلونو څخه سترګې پټوي او په باطله لاره درومي، نو الله تعالی شيطان د ده ملګری او مل ګرځوي.

د مسلم په روايت حديث دی، چې: د هر مسلمان لپاره يو جني ملګری وجود لري او شيطان کولای شي د آدم د اولادې د وينو په جريان کې حرکت وکړي.

په دې ترتيب شيطانان خپل کافر پيروان او دوستان له حقې لارې څخه اړوي او هغوی داسې ګڼي چې لارموندونکي دي حال دا چې دوی په ښکاره ګمراهۍ کې دي، ترڅو چې بيا را ژوندي کړای شي، لکه چې الله تعالی فرمايي: ﴿ وَإِنَّهُمۡ لَيَصُدُّونَهُمۡ عَنِ ٱلسَّبِيلِ وَيَحۡسَبُونَ أَنَّهُم مُّهۡتَدُونَ ﴾

يعنی شيطانان هميشه له الله ﷻ څخه غافل خلک د الله ﷻ له لارې څخه اړوي او هغوی داسې ګڼي چې هدايت موندونکي دي.

الله تعالی موږ ته خبر راکوي، چې کله د قيامت په ورځ الله ﷻ کافر انسان ژوندی کوي نو دا کافر هيله کوي چې د ده او د ناوړه ملګري ترمنځ يې د ختيځ او لوېديځ فاصله وای او دا کافران خپلو ملګرو ته وايي: کاشکې تاسومې نه وای پېژندلي او تاسو زه نه وای پېژندلی، کاشکې تاسومې نه وای ليدلي او تاسو زه نه وای ليدلی، تاسې څومره بد او ناوړه ياران او دوستان وئ.

خو الهي فرمان دوی ټولو ته داسې څرګندونه کوي، چې ستاسوله يو بل څخه بېزاري او نفرت ګټه نه لري بلکې تاسې ټول د عذاب مستحق او وړ يئ او په دې دردناک عذاب کې شريک يئ (او ستاسو په عذاب کې به څه کمی رانشي).

هدايت د الله ﷻ له لوري دی

بيا قرآني خطاب د الله ﷻ پيغمبر ته متوجه شوی، الله ﷻ له خپل نبي څخه پوښتنه کوي چې آيا ته به هغه څوک واورولی شې چې هغه د اورېدنې له نعمت څخه محروم شوی وي؟ او يا به وکولای شې چې ړانده ليدونکي کړې؟ او يا په ښکاره ګمراهۍ کې ډوبو خلکو ته لارښوونه وکړې؟ نه دا ټول کارونه ستا له وس او قدرته پوره نه دي او ته يوازې هغو کسانو ته تبليغ کوونکی او ويره وركوونکی يې چې وغواړي خپل ځان د دوزخ له اوره وژغوري لکه څنګه چې اللهﷻ د دې امر تېنګار خپل رسول ته کړی دی.

﴿ أَفَأَنتَ تُسۡمِعُ ٱلصُّمَّ أَوۡ تَهۡدِي ٱلۡعُمۡيَ وَمَن كَانَ فِي ضَلَٰلٖ مُّبِينٖ ﴾ یعنې آیا ته دې کڼو ته کولای شې خبرې واوروې او یا دې ړندو او ضدي ګمراهانو ته لارښوونه وکړې؟

همدارنګه د دې لوست مبارک آیتونه د پیغمبرﷺ او مشرکانو ترمنځ تضاد او اختلاف راپه ګوته کوي، څکه د الله ﷻ پیغمبرﷺ په اصرار او زړه سوي د دوی د دعوت لپاره هلې ځلې کوي او مشرکان په ګمراهۍ او سرغړونه ټینګار کوي او د قرآن او نبوت د ښکاره دلایلو څخه سترګې پټوي او کفر او عناد ته دوام ورکوي.

د لوست ګټې او لارښوونې

له مبارکو آیتونو څخه ځینې ګټې او لارښوونې ترلاسه کیږي.

- ❖ څوک چې د قرآن کریم له آیتونو او ښکاره دلایلو څخه سرغړونه کوي، الله پاک به هغه ته ددې په بدل کې د داسې شیطان ملګرتیا ورپه برخه کړي چې پر ده به مسلط وي او په دنیا او آخرت کې به ورته د هلاکت او تباهۍ لور ته لارښوونه کوي.
- ❖ کافران په ګمراهۍ کې روان دي په داسې حال کې چې دوی ګمان کوي چې لارموندونکي دي.
- ❖ باید په قرآن کریم منګولې ونښلوئ څکه قرآن کریم انسان ته هغه سمه او نیغه لاره ښيي چې د دنیا او آخرت د نیکمرغیو ضمانت کوي.
- ❖ د قرآن کریم پیروي په دنیا او آخرت کې د عزت او سرلوړۍ لامل دی، چې عربو د قرآن په نازلیدلو سره دا عزت او مرتبه ترلاسه کړه، لکه څرنګه چې الله تعالی دا حقیقت خپل پیغمبرﷺ ته داسې بیـــان کړی دی: ﴿وَإِنَّهُۥ لَذِكۡرٞ لَّكَ وَلِقَوۡمِكَ﴾ [الزخرف: ۴۴] یعنی: قـــرآن کریم ستا او ستا د قوم لپاره شرف او عزت دی.

پوښتنې

۱- د هغو کسانو سزا، چې د الله له ذکر څخه مخ اړوي او د هغه له آیاتو څخه سترګې پټوي څه ده؟
۲- شیطانان د خپلو پیروانو او دوستانو سره څه کار کوي؟
۳- پیروان او امر منونکي د قیامت په ورځ خپلو مشرانو او متبوعانو ته څه وايي؟
۴- قرآني نص څه شی د پیغمبرﷺ له قدرت او صلاحیت څخه لرې ګڼلی دی؟

کورنۍ دنده

د قیامت په ورځ کافر انسان د خپل دوست او ملګري په هکله څه وايي؟ د دې مطلب مهمې نکتې په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

نیکي څه ده؟

﴿ لَّيْسَ ٱلْبِرَّ أَن تُوَلُّوا۟ وُجُوهَكُمْ قِبَلَ ٱلْمَشْرِقِ وَٱلْمَغْرِبِ وَلَـٰكِنَّ ٱلْبِرَّ مَنْ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْـَٔاخِرِ وَٱلْمَلَـٰٓئِكَةِ وَٱلْكِتَـٰبِ وَٱلنَّبِيِّـۧنَ وَءَاتَى ٱلْمَالَ عَلَىٰ حُبِّهِۦ ذَوِى ٱلْقُرْبَىٰ وَٱلْيَتَـٰمَىٰ وَٱلْمَسَـٰكِينَ وَٱبْنَ ٱلسَّبِيلِ وَٱلسَّآئِلِينَ وَفِى ٱلرِّقَابِ وَأَقَامَ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَى ٱلزَّكَوٰةَ وَٱلْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَـٰهَدُوا۟ ۖ وَٱلصَّـٰبِرِينَ فِى ٱلْبَأْسَآءِ وَٱلضَّرَّآءِ وَحِينَ ٱلْبَأْسِ ۗ أُو۟لَـٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ صَدَقُوا۟ ۖ وَأُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُتَّقُونَ ﴾ [البقرة: ۱۷۷]

د کلماتو معناوي

ٱلْبِرَّ: نیکي (د هر ښه کار لپاره جامع او کامل نوم دی).

ٱبْنَ ٱلسَّبِيلِ: مسافر (چې د مال، کورنۍ او وطن څخه لرې وي).

فِى ٱلرِّقَابِ: د غلامانو په آزادولو (د غاړې په خلاصولو) کې.

ٱلْبَأْسَآءِ: فقر او سختي.

ٱلضَّرَّآءِ: ضرورنه (لکه مرض، ویره او داسې نور).

وَحِينَ ٱلْبَأْسِ: د جنګ په وخت کې.

ژباړه

نیکي دا نه ده چې تاسې خپل مخونه ختیځ لوري ته یا لویدیځ لوري ته واړوئ، بلکې نیکي دا ده چې انسان الله ﷻ او د قیامت ورځ او پرښتې او د الله ﷻ نازل کړی شوي کتابونه او د هغه پیغمبران د زړه له کومي ومني او د الله په مینه کې خپل ګران مالونه په خپلو خپلوانو، یتیمانو، مسکینانو، مسافرانو، درویزګرو او د مریانو په آزادۍ کې مصرف کړي لمونځ قایم کړي، زکات ورکړي او (نیکان هغه کسان دي) چې کله وعده وکړي ترسره يې کړي ا و د تنګسې او غمونو په وخت کې او د حق او باطل په جګړه کې صبر وکړي. همدا رښتوني او همدا پرهیزګار خلک دي.

تفسير

د قبلې ګرځېدل

نبی کریمﷺ سره له مسلمانانو، وروسته د مدینې منورې له هجرت څخه تقریباً تر یو نیم کال پورې د بیت المقدس په لوري لمونځ کاوه. د رسول علیه السلام دا غوښتنه وه چې د کعبی لور ته لمونځ وکړي، الله تعالی خپل پیغمبر ﷺ ته امر وکړ چې له دې وروسته د کعبې شریفې په لوري لمونځ ادا کړي. د مدینې یهودو د قبلې په بدلېدو په فتنو لاس پورې کړ او غوښتل یې د مسلمانانو په زړونو کې شک او تردید پیدا کړي او خلک د اسلام د دین له منلو څخه منع کړي. یهودیانو تبلیغ کاوه چې سمه قبله بیت المقدس ده او له هغه پرته بل هیڅ لوري ته لمونځ نه صحیح کیږي.

نو پر دې بنسټ الله تعالی د پورتنیو آیتونو په رالیږلو سره دا څرګنده کړه، چې په لمانځه کې ختیځ یا لویدیځ لوري ته مخ ګرځول د نیکۍ معیار نه دی، بلکې د نیکۍ معیار ایمان او هغه صالح عملونه دي چې د دې آیتونو په ترڅ کې په تفصیل سره بیانیږي.

نیکي او ډولونه یې

پورتنی مبارک آیت بیانوي چې نیکي په لمانځه کې د مشرق او مغرب لوري ته مخ اړول نه دي، بلکې نیکی د ایمان، اخلاقو او غوره اعمالو څخه عبارت ده.

دا مبارک آیت د نیکۍ بنسټونه په لاندې چارو کې بیانوي:

د ایمان بنسټونه

د نیکۍ بنسټیز اصل په یو او بې نیازه الله ﷻ باندې ایمان راوړل دي چې د ټولو نیکیو اساس او بنسټ بلل کیږي، د آخرت پر ورځ ایمان راوړل دي چې په هغه ورځ له هر چا سره حساب کیږي او بیا ثواب او عذاب پرې مرتبیږي، په پرښتو ایمان راوړل دي او په انبیاؤ ایمان راوړل دي چې خلکو د دوی بلنه منله او د هغوی په هدایت او لارښوونه یې عمل کاوه دا د نیکیو اساس دی، چې هر انسان باید په هغه ایمان او باور ولري، ترڅو له سالمې عقیدې، نیکمرغۍ او کامیابۍ څخه برخمن شي.

نیک عملونه

د ایمان له اصولو او بنسټونو څخه وروسته مبارک آیت د نیکو عملونو اصول او بنسټونه بیان کړي دي چې د ایمان نتیجه او ثمره ده، لکه څرنګه چې الله تعالی د ښه انسان په وصف کې

فرمايي: ﴿ وَءَاتَى ٱلْمَالَ عَلَىٰ حُبِّهِۦ ذَوِى ٱلْقُرْبَىٰ وَٱلْيَتَـٰمَىٰ وَٱلْمَسَـٰكِينَ وَٱبْنَ ٱلسَّبِيلِ وَٱلسَّآئِلِينَ وَفِى ٱلرِّقَابِ ﴾ يعني مال او دولت سره له ډېرې مينې له هغه سره، هغو کسانو ته ورکړئ چې زياته اړتيا ورته لري، لکه خپلوان، يتيمان، فقيران، مسکينان، په لاره کې پاتې مسافران، درويزه کوونکي او د غلامانو په آزادۍ کې دې ورکړي.

په ډېر تأسف سره خلکو دغه حقوق چې په قرآن کريم کې پرې تاکيد او ټينګار شوی دی هير کړي دي او يا ورڅخه غافله شوي دي، که چيرې مسلمانان دا حقوق مراعات کړي او عمل پرې وکړي نو دوی به له غوره خلکو او غوره امتونو څخه وګڼل شي او په دې سره به د نورو امتونو خلک د دې لوړو ارزښتونو په ليدلو د اسلام مقدس دين ته مخه وکړي.

همدارنګه د غوره عملونو له ډلې څخه د لمانځه اداء کول سره له ټولو آدابو او شرطونو دي.

همدارنګه بل له نيکو عملونو څخه د زکات د فريضې اداء کول دي چې ډېر ځله قرآن کريم هغه له لمانځه سره پيوست ذکر کړی دی.

غوره اخلاق

قرآني آيت د ايمان او نيکو عملونو له بيانولو وروسته د اخلاقو اصول بيانوي ترڅو مسلمان پر هغو پابندي ولري چې دا په خپله د ايمان ثمره ده. پر ژمنه وفا، په تنګ لاسۍ، ستونزو او جهاد کې صبر کول د غوره اخلاقو له ډلې څخه دي، چې قرآن کريم د خير او نيکۍ په عنوان ياد کړي دي.

ختيځ يا لويديځ ته مخ ګرځول نيکي نه ده، بلکې نيکي د ايمان، نيکو عملونو او د اخلاقو له ټولو اصولو او بنسټونو څخه عبارت ده چې دې مبارک آيت دا ټول اصول رانغښتي دي.

د آيت په پای کې هغه کسان چې د الله ﷻ د اوامرو پابندي کوي او د خپل دين لارښوونې په بنه توګه ترسره کوي، قرآن کريم په دوو لويو صفتونو ستايلي دي:

۱- هغوی د ايمان په دعوه کې رښتيني دي، ځکه دوی يوازې په ژبه ايمان نه دی راوړی بلکې ايمان يې په زړونو او عملونو سره ثابت کړی دی.

۲- دوی متقيان او پرهيزګاران دي، چې پر قرآن يې عمل کړی او له الله ﷻ څخه ويريدلي او د آخرت د ورځې لپاره يې تياری او چمتووالی ښودلی او خپل ظاهر يې له باطن سره برابر کړی دی.

د لوست ګټې او لارښوونې

له تير شوي مبارک آيت څخه لاندې ګټې ترلاسه کوو:

- ❖ انسان تر هغه پورې مؤمن نه ګڼل کيږي ترڅو چې له الله ﷻ او د الله له پيغمبر ﷺ سره مينه او دوستي پر نورو ټولو مينو او دوستيو لوړه ونه بولي، زړه يې د الله ﷻ په ياد ډاډمن نشي او له ګناهونو څخه ځان و نه ژغوري.

❖ نیک عملونه او کړه وړه د صحیح ایمان ثمره او پایله ده.
❖ ډاډمنه او سوکاله ټولنه هغه ټولنه ده چې د وګړو ترمنځ یې، مینه، دوستي، مرسته او خواخوږي حاکمه وي، څکه داسې ټولنه د یوه جسم او تن په څیر وي، چې د یوه غړي په درد او رنځ سره ټوله ټولنه ناکراره کیږي.
❖ ډاډمنه او نیکمرغه ټولنه هغه ده چې وګړي یې د اسلام د ستر پیغمبر ﷺ په غوره اخلاقو ستایل شوي وي.

پوښتنې

۱- له (البر) څخه مقصد څه شی دی؟ او دا آیت د قبلې د تحویل له موضوع سره څه اړیکې لري څرګند یې کړئ؟
۲- دې مبارک آیت د ایمان بنسټونه د نیکۍ د اصولو او اساس په توګه ذکر کړل، د ایمان دا بنسټونه بیان کړئ؟
۳- هغه ایمان چې قرآن یې له انسان څخه غوښتنه کوي، څرنګه ایمان دی؟
۴- مستحقینو ته د مال ورکړه د نیکۍ د بنسټونو له جملې څخه ده، کوم کسان ددې مستحق دي چې مال ورته ورکړل شي؟
۵- قرآني آیت ولې خپل او خپلوان د مال د ورکړې لپاره مقدم کړي دي؟
۶- مسکین او ابن السبیل څوک دي؟
۷- د لمانځه له ادا کولو څخه مقصد څه دی؟
۸- دې مبارک آیت د اخلاقو اصول بیان کړي دي چې انسان باید پرې پابندي ولري دا اصول کوم دي؟
۹- دې مبارک آیت هغه کسان چې د نیکۍ په اصولو او بنسټونو پابندي لري څرنګه ستایلي دي؟
۱۰- قرآن کریم صبر او حوصله په درېو حالتونو کې خاص کړې ده، هغه درې حالتونه کوم دي؟

کورنۍ دنده

د دې مبارک آیت په رڼا کې:
الف: هغه نص چې د انسان اړیکې یې د خپل پروردګار سره، د انسان اړیکې یې د خپل نفس سره او د انسان اړیکې یې له نورو سره بیان کړي دي، څرګند کړئ.
ب: د دې لوست د مبارک آیت د مضامینو په هکله یوه پنځلس کرښیزه مقاله ولیکئ.

پنځلسم لوست

په اسلام کې د سولې ارزښت

﴿إِنَّمَا ٱلۡمُؤۡمِنُونَ إِخۡوَةٞ فَأَصۡلِحُواْ بَيۡنَ أَخَوَيۡكُمۡۚ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ لَعَلَّكُمۡ تُرۡحَمُونَ ۞ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا يَسۡخَرۡ قَوۡمٞ مِّن قَوۡمٍ عَسَىٰٓ أَن يَكُونُواْ خَيۡرٗا مِّنۡهُمۡ وَلَا نِسَآءٞ مِّن نِّسَآءٍ عَسَىٰٓ أَن يَكُنَّ خَيۡرٗا مِّنۡهُنَّۖ وَلَا تَلۡمِزُوٓاْ أَنفُسَكُمۡ وَلَا تَنَابَزُواْ بِٱلۡأَلۡقَٰبِۖ بِئۡسَ ٱلِٱسۡمُ ٱلۡفُسُوقُ بَعۡدَ ٱلۡإِيمَٰنِۚ وَمَن لَّمۡ يَتُبۡ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلظَّٰلِمُونَ﴾ [الحجرات: ١٠- ١١]

د کلماتو معنا

لَا يَسۡخَرۡ قَوۡمٞ مِّن قَوۡمٍ: يوه ډله دې پر بلې ډلې ملنډې نه وهي.

وَلَا تَلۡمِزُوٓاْ أَنفُسَكُمۡ: يو د بل عيب مه وايئ.

وَلَا تَنَابَزُواْ بِٱلۡأَلۡقَٰبِ: او نارې مه وهئ يو بل ته په بدو نومونو سره

بِئۡسَ ٱلِٱسۡمُ ٱلۡفُسُوقُ بَعۡدَ ٱلۡإِيمَٰنِ: له ايمان راوړلو وروسته فسق ډېر بدنوم دی.

ژباړه

بېشکه مؤمنان سره وروڼه دي نو د خپلو وروڼو په منځ کې روغه راولئ او له الله ﷻ نه وېرېږئ ښايي چې پر تاسې رحم وکړای شي، ای مؤمنانو! نه دې نارينه پر نورو نارينه ؤ ټوکې او ملنډې وهي، کېدای شي چې هغوی له دوی نه غوره وي او نه دې ښځې په نورو ښځو پورې ټوکې او ملنډې وهي، کېدای شي چې هغوی له دوی نه غوره وي، په خپلو کې يو د بل عيب مه وايئ، او مه يو بل په بدو نومونو سره يادوئ، له ايمان راوړلو وروسته فسق ډېر بد نوم دی او هغه کسان چې له دغه کار څخه توبه ونه کړي (رجوع ونکړي) نو هغوی ظالمان دي.

تفسير

سوله او ورورولي

ددې لوست مبارک آیت یو لوی اصل او قاعده ثابتوي چې د مسلمانانو ترمنځ د اسلامي اخوت او ورورولۍ څخه عبارت دی، ځکه ایمان مؤمنان خپل لور ته را ټولوي لکه څرنګه چې اصل او نسب ورونه راجمع کوي او لکه څرنګه چې ورورې د نسب پر اساس د پیوند او اړیکو لامل دی، همدارنګه د دین په اساس هم ورورې د پیوند او یوځای والي لامل ګرځي، دیني او ایماني وروړګلوي د مسلمانانو ترمنځ اصلاح ته بلنه ده او د مسلمانانو ترمنځ اصلاح، تقوی او د الله څخه ویرې ته ضرورت لري، ترڅو یې اغیزې او پایلې تل وي او د الله ﷻ د پراخه رحمت مستحق شي.

د اسلامي وروړګلوۍ د ټینګار او تایید په هکله ډیر احادیث راغلي دي، پیغمبر ﷺ فرمایلي دي: «الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لاَ يَظْلِمُهُ وَلاَ يُسْلِمُهُ» یعني مسلمان د مسلمان ورور دی نه به په هغه ظلم کوي او نه به یې ظالم او دښمن ته سپاري. همدارنګه په بل صحیح حدیث کې راغلي دي «الله ﷻ تر هغه د بنده مرستندوی او ساتونکی دی ترڅو چې بنده د خپل مسلمان ورور په مرسته کې لګیاوي».

له سولې او دوستۍ څخه منافي صفتونه

الله پاک په لاندیني مبارک آیت کې اسلامي ټولنه له هغو ناوړو صفتونو څخه ژغوري چې سوله او مینه له منځه وړي او د ټولنې د وګړو ترمنځ دښمني او اختلاف پیدا کوي، الله تعالی فرمایي:

ژباړه: ای مؤمنانو! نه دې نارینه پر نورو نارینه ؤ ټوکې او ملنډې وهي، کیدای شي چې هغوی له دوی نه غوره وي او نه دې ښځې په نورو ښځو پورې ټوکې او ملنډې وهي، کیدای شي چې هغوی له دوی نه غوره وي، په خپلو کې یو د بل عیب مه وایئ، او مه یو بل په بدو نومونو سره یادوئ، له ایمان راوړلو وروسته په فسق کې نوم پیدا کول ډیره بده خبره ده، او هغه کسان چې له دغه کار څخه توبه ونه کړي (را وانه وړي) نو هغوی ظالمان دي.

د پورتني آیت د نازلیدلو لامل

مفسرینو د پورتني مبارک آیت څه اسباب او لاملونه ذکر کړي چې ځینو ته یې داسې اشاره کیږي: ابن عباس رضي الله عنه روایت کوي چې صفیه بنت حی بن اخطب (د نبی کریم ﷺ میرمن) پیغمبر ﷺ ته راغله عرض یې وکړ: ای د الله رسوله! ښځې ماته پیغور راکوي، راته وایي: ای یهودۍ! ای د یهودیانو بچې! پیغمبر ﷺ ورته وفرمایل: ولې دې دوی ته ونه ویل، چې: پلار مې هارون– کاکا مې موسی او میړه مې محمد ﷺ دی؟!

همدارنګه روایت دی چې دا آیت د پیغمبر ﷺ د هغو بیبیانو په هکله نازل شوی چې ام سلمه رضي الله عنها ته یې د لنډې ونې (قد) پیغور ورکړی وو.

د ﴿ وَلَا تَنَابَزُواْ بِٱلۡأَلۡقَٰبِۖ ﴾ د نازلیدلو د سبب په هکله د سننو څلور واړو کتابونو د ابو جبیره بن الضحاک څخه روایت کړی، چې وایي: (زموږ په منځ کې داسې کسان وو چې دوه

يا درې نومونه به يې درلودل او کله به په داسې يوه نامه سره ياديدل چې له هغه څخه به يې بد وړل نو پورتنى آيت نازل شو.

همدارنګه له ابوجبيره څخه روايت شوى، چې: د جاهليت په دوران کې خلک د داسې لقبونو خاوندان وو چې په هغو به ورته غږ کيده، نبىکريم ﷺ يوه کس ته د هغه په لقب غږ وکړ، يارانو يې عرض وکړ چې اى د الله ﷻ رسوله! هغه له دې لقب څخه بد وړي نو دا آيت ﴿ وَلَا تَنَابَزُواْ بِٱلْأَلْقَٰبِ ﴾ نازل شو.

د عيب پلټلو، سپکولو او ملنډې وهلو څخه ځان ژغورل

ياد شوي آيت اخلاقي او ټولنيز موضوعات رانغښتي دي چې د مسلمانانو د ټولنې د خوريدلو، بى اتفاقۍ او دښمنى مخه نيسي.

دا مبارک آيت مؤمنانو ته په غږ کولو سره پيل شوى ترڅو مؤمنان يو بل تحقير او مسخره نه کړي.

ملنډې يا (تمسخر): ديته وايي چې يو انسان پر بل انسان باندې د خلکو پر وړاندې پر خپلې وينا او کړنې سره داسې ملنډې وهي چې نور خلک ورباندې وخاندي.

لمز: ديته وايي چې يو تن خپل مسلمان ورور په يوه خاصه وينا يا اشاره عيبجن کړي، سمه ده چې خلک خندا ته هڅوي او که نه؟ د هغه په حضور کې وي يا د هغه په غياب کې.

څرنګه يو مؤمن پر بل مؤمن ملنډې وهي! کيداى شي هغه نر يا ښځه چې د مسخرو وړ يې ګرځيدلې ده له مسخره کوونکي نر يا ښځې څخه بهتره او ښه وي. حضرت ابو هريره رضي الله عنه روايت کوي چې رسول الله ﷺ وفرمايل: «رب أشعث أغبر ذي طمرين تنبو عنه أعين الناس، لو أقسم علي الله لأبره»[1]

يعنى: ډېر خواره واره ويښتانو والا، ګرد وهلى د زړې جامې لرونکى چې خلک يې له ليدلو څخه مخ اړوي، که چيرې هغه په الله ﷻ قسم يادکړي نو يقيناً الله پاک يې غوښتنه پوره کوي.

نو امتياز او غوره والى يوازې په اخلاص، رښتينولۍ ، د زړه په صفايۍ او د الله ﷻ لپاره د عمل په خالصولو لاس ته راځي نه په ظاهري نښو، بډايۍ، رنګ، خيره، قوم او ژبې سره.

د ناوړو لقبونو له کارولو څخه مخنيوى

پورتني آيت همدارنګه په ناوړو لقبونو د ييغور ورکولو څخه منع کړيده يعنې، تاسې يو او بل په بدو او ناوړو لقبونو مه يادوئ ځکه هغه کسان چې يو او بل په ناوړو لقبونو سره يادوي هغوى د منافقانو له ډلې څخه حسابيږي او فسق په اسلامي معيار کې لويه ګناه ده.

همدارنګه دې مبارک آيت په ناوړو او بدو لقبونو سره د خلکو رابلل حرام ګرځولي دي لکه داسې چې يو مسلمان، خپل مسلمان ورور په فاسق، منافق او داسې نورو الفاظو سره مخاطب کړي يا دا چې يو تن بل مسلمان ته د سپي، خوګ او داسې نورو الفاظو خطاب وکړي.

---

[1] المستدرک

د اسلام علماء ټول هغه لقبونه چې انسان له هغه څخه بد وړي حرام ګرځولي دي، برابره ده چې دا لقبونه په خپله د شخص لپاره استعمالوي یا د هغه د مور او پلار لپاره او یا د هر هغه چا لپاره چې له ده سره اړیکې لري، البته هغه لقبونه چې انسانانو وربانديې شهرت موندلی دی او له هغو څخه کرکه او بد نه وړي هغوی له دې تعبیر څخه مستثنی دي. خو هغه القاب چې ښه او غوره وي د هغو ذکر کول پروا نه لري لکه د حضرت ابوبکر صدیق رضي الله عنه لقب چې (عتیق) ویل شوی، یا د عمر رضي الله عنه لپاره (فاروق) لقب ورکړ شوی، یا د عثمان رضي الله عنه لپاره (ذی النورین)، یا د علی رضي الله عنه لپاره (ابو تراب)، یا د خالد رضي الله عنه لپاره سیف الله، یا د عمرو بن العاص رضي الله عنه لپاره (داهیة الاسلام) لقب ورکړی شوی دی.

د لوست ګټې او لارښوونې

له دې لوست څخه لاندې ګټې او لارښوونې ترلاسه کېږي:

- مؤمنان یو د بل وروڼه دي او ایماني وروروګلوي د نسبي وروروګلوی څخه ډېره غوره او بهتره ده.
- د مسلمانو وروڼو ترمنځ سوله او پخلاینه د الله تعالی امر دی.
- اسلام د ټولنې په وحدت او یووالي ټینګار کوي، لکه څرنګه چې قرآن کریم د ناوړو اخلاقو څخه چې د ټولنې وحدت او یووالي ته ګواښ دی، منع کړې ده.
- د مؤمنانو ترمنځ یو پر بل ملنډې وهل او همدارنګه یو او بل په ناوړو لقبونو یادول چې هغه ورڅخه کرکه کوي، د قرآن له نظره حرام دي.
- الله تعالی په ذکر شوي آیت کې درې شیان حرام کړي: سپکول او ملنډې وهل، د عیب څرګندولو په نیت اشاره کول او په ناوړو لقبونو سره پیغور ورکول.

پوښتنې

۱- مؤمنان په څه شي راټولیدای شي؟

۲- وروروګلوي د قرآن له نظره په څو ډوله ده؟

۳- سوله او پخلاینه د مسلمانانو ترمنځ څه حکم لري؟

۴- هغه درې ناوړه خصلتونه او صفات چې په دې لوست کې یې ممانعت بیان شوی دی څرګند کړئ او نومونه یې واخلئ؟

۵- له نوموړو ناوړو او فاسدو اخلاقو څخه د منع حکمت څه دی؟

۶- که څوک خپل ځان له ناوړه اخلاقو څخه ونه ژغوري د هغه په هکله کومه اصطلاح استعمالولی شو؟

کورنۍ دنده

د ټولنیزو اخلاقو په هکله یوه مقاله ولیکئ چې له لسو کرښو څخه کمه نه وي.

د لقمان حکیم نصیحتونه خپل زوی ته (۱)

﴿وَإِذۡ قَالَ لُقۡمَٰنُ لِٱبۡنِهِۦ وَهُوَ يَعِظُهُۥ يَٰبُنَيَّ لَا تُشۡرِكۡ بِٱللَّهِۖ إِنَّ ٱلشِّرۡكَ لَظُلۡمٌ عَظِيمٞ ۝ وَوَصَّيۡنَا ٱلۡإِنسَٰنَ بِوَٰلِدَيۡهِ حَمَلَتۡهُ أُمُّهُۥ وَهۡنًا عَلَىٰ وَهۡنٖ وَفِصَٰلُهُۥ فِي عَامَيۡنِ أَنِ ٱشۡكُرۡ لِي وَلِوَٰلِدَيۡكَ إِلَيَّ ٱلۡمَصِيرُ ۝ وَإِن جَٰهَدَاكَ عَلَىٰٓ أَن تُشۡرِكَ بِي مَا لَيۡسَ لَكَ بِهِۦ عِلۡمٞ فَلَا تُطِعۡهُمَاۖ وَصَاحِبۡهُمَا فِي ٱلدُّنۡيَا مَعۡرُوفٗاۖ وَٱتَّبِعۡ سَبِيلَ مَنۡ أَنَابَ إِلَيَّۚ ثُمَّ إِلَيَّ مَرۡجِعُكُمۡ فَأُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمۡ تَعۡمَلُونَ ۝ يَٰبُنَيَّ إِنَّهَآ إِن تَكُ مِثۡقَالَ حَبَّةٖ مِّنۡ خَرۡدَلٖ فَتَكُن فِي صَخۡرَةٍ أَوۡ فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ أَوۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ يَأۡتِ بِهَا ٱللَّهُۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٞ﴾ [لقمان:۱۳-۱۶]

د کلماتو معنا

يَعِظُهُۥ:	هغه ته يې پند ورکاوه، هغه ته يې نصيحت کاوه.
وَوَصَّيۡنَا ٱلۡإِنسَٰنَ بِوَٰلِدَيۡهِ:	او انسان ته مو دمور او پلار سره په نیکۍ کولو امر کړی دی.
وَهۡنًا عَلَىٰ وَهۡنٖ:	د کمزورۍ د پاسه کمزوري.
إِلَيَّ ٱلۡمَصِيرُ:	راستنیدل زما په لوري دي.
وَفِصَٰلُهُۥ:	د رضاعت څخه يې جدا کول (د شيدو نه يې بېلول).
سَبِيلَ:	لاره
أَنَابَ إِلَيَّۚ:	رجوع يې کړې زما په لور.
مِثۡقَالَ حَبَّةٖ مِّنۡ خَرۡدَلٖ:	د اوري د داني په اندازه، د وړې داني په اندازه.

ژباړه

او یاد کړه هغه وخت چې لقمان خپل زوی ته نصیحت کاوه نو هغه ته یې وویل: زویه! له خدای سره څوک مه شریکوه، بې له شکه چې شرک ډېر لوی ظلم دی.

او موږ انسان ته د خپل مور او پلار د حق پیژندنې امر کړی دی، د هغه مور د کمزورۍ د پاسه کمزورۍ په حال کې هغه بار کړی، (په خپله ګیډه کې یې وساته) او دوه کلونه یې په تې ورکولو ولګېدل. (له همدې امله موږ هغه ته نصیحت وکړ) چې زما شکر وکړه او د خپل مور او پلار شکر پرځای کړه. همدا زما لوري ته ستا راګرځېدل دي.

خو که هغوی پر تا فشار راولي چې ته له ما سره داسې څه شریک کړې چې تا ته د هغه معلومات نه وي نو د هغو خبره هیڅکله مه منه، په دنیا کې له هغو سره غوره ملتیا کوه خو پیروي د هغه چا د لارې وکړه چې هغه زما لوري ته رجوع کړې ده، بیا ستاسو ټولو راګرځېدل همدا زما لوري ته دي. په هغه وخت کې به زه تاسې ته دروښیم چې تاسو څه عمل کاوه.

ای زویه! یوشی (نیکي یا بدي) که د اوړي د دانې په اندازه هم وي او په کومه لویه تیږه یا په اسمانونو او ځمکه کې پټه شوې وي، الله ﷻ به هغه راوباسي. الله ﷻ ښه لیدونکی (باریک بین) او باخبره دی.

تفسیر

لقمان څوک دی؟

الله تعالی په خپل کتاب کې موږ ته خبر راکړی چې لقمان (علیه السلام) د الله ﷻ حکیم بنده ؤ چې په وینا او کړووړو کې یې د الله ﷻ له ورکړې حکمت څخه ګټه اخیستله او دا علم او حکمت د لقمان(علیه السلام) د ایمان د ترقۍ او د خپل پروردګار د ذکر او شکر د زیاتیدو لامل ګرځیدلی و. همدارنګه لقمان علیه السلام د دې علم او حکمت نه په استفادې سره نور خلک د الله ﷻ لوري ته رابلل او هغوی ته یې پند او نصیحت کاوه چې تر ټولو د مخه یې خپل پندونه او نصیحتونه خپل زوی ته متوجه کړل، چې د نوم یادونه یې نه ده شوې. همدارنګه قرآن کریم د لقمان علیه السلام د ژوند د څرنګوالي په اړه په تفصیل بیان نه دی کړی او موږ د ده د ژوند په هکله نه پوهیږو او دا معلومات هم نه لرو چې آیا لقمان علیه السلام د انبیاؤ له جملې څخه دی او که یوازې یو مؤمن حکیم او نصیحت کوونکی و، نو د لقمان علیه السلام په هکله ښه دا ده چې د قرآن په بیان بسنه او اکتفاء وکړو.

شرک تر ټولو ډېر ناوړه ظلم دی

د قرآن کریم دغه مبارک آیت د حکایت په توګه، خپل زوی ته د حضرت لقمان حکیم نصیحت په ډېرو لوړو مفاهیمو او معانیو سره بیان کړی دی. لقمان حکیم خپل زوی ته په توحید او د یو

الله په عبادت کولو امر کړی او له شرک او د الله ﷻ له عبادت څخه پرته د نورو له عبادت څخه يې ويرولی دی او استدلال کوي چې شرک لوی ظلم او ستره ګناه ده.

ای بچيه! هيڅکله دالله سره څوک شريک مه نيسه ځکه شرک ډېر لوی ظلم دی. پيغمبر ﷺ هم د لقمان عليه السلام د وينا په استناد شرک ډېر ناوړه ظلم معرفي کړی دی.

د عبدالله بن مسعود رضي الله عنه څخه روايت شوی چې فرمايلي يې دي کله چې د الله ﷻ دا وينا نازله شوه ﴿ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَلَمۡ يَلۡبِسُوٓاْ إِيمَٰنَهُم بِظُلۡمٍ أُوْلَٰٓئِكَ لَهُمُ ٱلۡأَمۡنُ﴾ [الانعام: آية: ۸۲].

يعني: په حقيقت کې خو امنيت د هماغو کسانو لپاره دی او همغوی پر سمه لاره برابر دي چې ايمان يې راوړی او خپل ايمان يې په ظلم نه دی ملوث کړی.

صحابه کرامو د دې آيت دروندوالی او سختوالی درک کړ او د پيغمبر ﷺ په حضور کې يې داسې عرض وکړ، چې: ای د الله رسوله! چا له موږ څخه پر خپل نفس ظلم نه دی کړی؟ نبي کريم ﷺ وفرمايل: موضوع داسې نه ده لکه چې تاسو ګمان کړی دی بلکې دلته له ظلم څخه شرک عبارت دی، آيا د لقمان وينا مو خپل زوی ته نه ده اوريدلې چې هغه ورته داسې نصيحت وکړ: ﴿ لَا تُشۡرِكۡ بِٱللَّهِۖ إِنَّ ٱلشِّرۡكَ لَظُلۡمٌ عَظِيمٞ ﴾.

يعني: له الله سره شريک مه نيسه، بيشکه چې شرک ډير لوی ظلم دی.

له مور او پلار سره نيکي

وروسته له دې چې الله پاک د شرک د تحريم په اړه د لقمان عليه السلام نصيحت خپل زوی ته بيان کړ، انسان ته يې د مور او پلار د حقوقو په هکله پند او نصيحت پيل کړ.

د مور او پلار په هکله انسان ته پند او نصيحت دا دی چې د هغوی سره نيکي وکړي، اطاعت او پيروي يې پر ځان لازم او حقوق يې ادا کړي، په ځانګړې توګه د مور حقوق، چې له زوی سره يې ستونزې ګاللې دي، هو! مور ځکه پر زوی (اولاد) ډير زيات حقوق لري چې دی يې په ډېر تکليف سره په ګېډه ګرځولی او د توان او طاقت نه پورته ډېرې ستونزې يې د حمل، زيږون، شيدې ورکولو او له شيدو بيلولو وروسته نورو مرحلو کې زغملي او ګاللي دي.

الله تعالی مؤمن انسان ته امر کړی چې خپل پروردګار ته د هغو نعمتونو په مقابل کې چې په ده يې پيرزو کړي شکر وباسي او همدارنګه د مور او پلار سره بنيګڼه او د هغوی مننه وکړي چې د ده پالنه او روزنه يې کړې ده او مور او پلار له الله ﷻ څخه وروسته ده ته د احسان او مهربانۍ سرچينه ده.

د مور او پلار پیروي د الله ﷻ په پیروۍ پورې تړاو لري

ددې لوست مبارک آیت همدارنګه حکم کړی دی چې د مور او پلار اطاعت او پیروي مطلقه نه ده بلکې د الله تعالی له پیروۍ سره تړلې ده. هرکله چې مور او پلار د الله ﷻ په نافرمانۍ امر وکړي نو پیروي یې ساقطیږي، په دې معنا چې کله مور او پلار خپل زوی ته د الله ﷻ په نافرمانۍ او د الله ﷻ سره په شریک نیولو امر وکړي او کوښښ وکړي چې خپل زوی کفر ته وهخوي نو په دې صورت کې پر زوی لازمه ده چې د هغوی د امر اطاعت ونه کړي، ځکه د مخلوق پیروي او امر منل د الله ﷻ د نافرمانۍ په صورت کې جواز نه لري.

هو! د الله ﷻ د نافرمانۍ په صورت کې د مور او پلار پیروي او امر منل نشته، خو بیاهم زوی مکلف دی چې د دنیا په ژوندانه کې له هغو سره نیکه کړنه ولري او له هغو سره نیکي او احسان وکړي. همدارنګه پر اولاد لازمه ده چې د حق لاره غوره کړي او له نیکو او صالحو مومنانو سره یوځای ګام پورته کړي. او پدې وپوهیږي چې د ټولو مخلوقاتو او خلکو ستنیدنه د قیامت په ورځ د الله ﷻ په لوري ده، ترڅو د نیک عمل خاوند ته د نیک عمل په بدل کې نیکه بدله او بد عمله ته د ناوړه عمل په بدل کې سزا ورکړي.

بیا قرآنی آیتونه د حضرت لقمان علیه السلام پند او نصیحت ته ادامه ورکوي چې خپل زوی ته یې د الله ﷻ د کامل علم په هکله خبر ورکړی او ورته وایي، چې الله ﷻ په هر هغه څه چې په آسمانونو او ځمکه کې دي خبر دی، برابره ده که هغه شی وړوکی وي او یا لوی. همدارنګه د حضرت لقمان علیه السلام له ژبې څخه یې خپل زوی ته خبر ورکړی چې نیکي او بدي که هرڅومره وړه هم وي الله ﷻ په هغې خبر او عالم دی، حتی که د اوري د دانې په اندازه وړه او کم وزنه وي، د ځمکې په تل یا د غټې تیږې په منځ کې پټه شوې وي او یا د آسمانونو په لېرو کنارو او څنډو کې ځای په ځای شوې وي، الله تعالی پرې خبر او عالم دی او د قیامت په ورځ یې خاوند د محاسبې لپاره حاضرولی شي.

فعالیت

د اسراء سورت هغه آیت چې په ځمکه باندې په تکبر سره تلل منع کوي په خپلو کتابچو کې ولیکئ او بیا دا څرګنده کړئ چې دغه آیت د دې سورت (لقمان) له اتلسم آیت سره څه ورته والی لري.

د لوست ګټې او لارښوونې

له دې مبارکو آیتونو څخه ځینې ګټې او لارښوونې ترلاسه کیږي چې په لاندې ډول دي:

- پلار باید د خپلو اولادونو په پالنه او روزنه کې له همت څخه کار واخلي او له هغوی څخه خپل پند او نصیحت ونه سپموي او هغوی په سالمه عقیده او غورو اخلاقو وروزي.

❖ له الله ﷻ سره شریک نیول ډېر لوی ظلم دی.

❖ د مور او پلار سره نیکي او احسان د اسلام له بنسټونو او اساساتو څخه دی چې پر الله تعالی له ایمان راوړلو او د هغه له عبادت کولو څخه وروسته ذکر شوی دی.

❖ پر انسان لازم دي چې له هغه چا سره نیکي وکړي چې له ده سره یې نیکي کړې وي، البته مور او پلار تر ټولو کسانو لومړۍ مرتبه لري.

❖ د مور او پلار پیروي او امر منل د الله ﷻ په اطاعت پورې مقیده ده، ځکه د مخلوق پیروي او امر منل د خالق په نافرمانۍ کې ناروا ده.

❖ د مور او پلار سره ښه تعامل او ناسته ولاړه واجب ده، ان تر دې که چیرې هغوی کافر هم وي.

❖ الله ﷻ ډېر عالم ذات دی، علم یې هرڅه ته شامل دی او هیڅ شی د الله ﷻ له علم څخه پټ نه پاتې کېږي.

پوښتنې

۱- د قرآني آیتونو په رڼا کې د لقمان حکیم په هکله ځېل معلومات څرګند کړئ.

۲- ولې الله تعالی د مور او پلار سره نیکي په خپل عبادت پسې تړلې ذکر کړې ده؟

۳- د دې الهي وینا: ﴿ حَمَلَتۡهُ أُمُّهُۥ وَهۡنًا عَلَىٰ وَهۡنٖ وَفِصَٰلُهُۥ فِي عَامَيۡنِ ﴾ معنا څه ده؟

۴- د مور او پلار پیروي او امر منل څه وخت واجب او په کوم حالت کې حرام دي؟ او کله چې د مور او پلار پیروي کول حرام شي نو اولاد به له هغوی سره څرنګه تعامل کوي؟

د لقمان حکیم نصیحتونه خپل زوی ته (۲)

﴿يَٰبُنَيَّ أَقِمِ ٱلصَّلَوٰةَ وَأۡمُرۡ بِٱلۡمَعۡرُوفِ وَٱنۡهَ عَنِ ٱلۡمُنكَرِ وَٱصۡبِرۡ عَلَىٰ مَآ
أَصَابَكَۖ إِنَّ ذَٰلِكَ مِنۡ عَزۡمِ ٱلۡأُمُورِ ۝ وَلَا تُصَعِّرۡ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا
تَمۡشِ فِي ٱلۡأَرۡضِ مَرَحًاۖ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخۡتَالٖ فَخُورٖ ۝ وَٱقۡصِدۡ
فِي مَشۡيِكَ وَٱغۡضُضۡ مِن صَوۡتِكَۚ إِنَّ أَنكَرَ ٱلۡأَصۡوَٰتِ لَصَوۡتُ ٱلۡحَمِيرِ ۝
أَلَمۡ تَرَوۡاْ أَنَّ ٱللَّهَ سَخَّرَ لَكُم مَّا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِ وَأَسۡبَغَ
عَلَيۡكُمۡ نِعَمَهُۥ ظَٰهِرَةٗ وَبَاطِنَةٗۗ وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يُجَٰدِلُ فِي ٱللَّهِ بِغَيۡرِ عِلۡمٖ
وَلَا هُدٗى وَلَا كِتَٰبٖ مُّنِيرٖ﴾ [لقمان:۱۷-۲۰]

د کلماتو معناوې

عَزۡمِ ٱلۡأُمُورِ:	لوی او مهم کارونه.
وَلَا تُصَعِّرۡ خَدَّكَ:	د تکبر او تحقیر په نیت خپل مخ له خلکو مه ګرځوه.
مَرَحًاۖ:	په نخرو او غرور.
مُخۡتَالٖ فَخُورٖ:	تکبر کوونکی، پر ځان مین او ویاړ کوونکی.
وَٱقۡصِدۡ فِي مَشۡيِكَ:	په خپل تګ کې منځنی حال غوره کړه.
وَٱغۡضُضۡ مِن صَوۡتِكَۚ:	خپل غږ ټیټ کړه.
وَأَسۡبَغَ:	بشپړ او کامل یې کړل.
ظَٰهِرَةٗ وَبَاطِنَةٗۗ:	ښکاره او پټ.

ژباړه

ای زما زویه! لمونځ قایم کړه، په نیکۍ امر وکړه، له بدۍ نه منع وکړه او (په دې لار کې که هر مصیبت دربانديې راشي پر هغه صبر وکړه، بیشکه دا له مهمو کارونو څخه دی، (چې پر هغو ډېر تاکید شوی دی). او له خلکو سره په مخ اړولو خبرې مه کوه، پر ځمکه په ډېر خیال او کبر مه ځه! الله ﷻ هیڅ یو متکبر، په ځان مین او ویاړ ښکاره کوونکی انسان نه خوښوي. په خپل تګ کې منځنی حال (میانه روي) غوره کړه او خپل غږ ټیټ کړه، بیشکه چې له ټولو آوازونو څخه ډېر بد آواز د خرو دی. آیا تاسې نه وینئ چې الله ﷻ د آسمانونو او ځمکې ټول شیان ستاسې لپاره مسخر (تابع) کړي دي او خپل ښکاره او پټ نعمتونه یې پر تاسې تمام کړي دي؟ (خو حال دا دی چې) له انسانانو څخه ځینې خلک شته دي چې پرته له کومې پوهې، هدایت او روښنایي ښودونکي کتاب څخه د الله په هکله شخړې کوي.

تفسیر

د خیر په لار کې صبر او استقامت

په مخکینیو آیتونو کې په الله ﷻ باندې د ایمان راوړلو، له هغه سره د شریک نه نیولو، له مور او پلار سره د نیکۍ کولو او د الله ﷻ پر معصیت له امر کولو پرته د هغوی د اوامرو منل، د لقمان علیه السلام د نصیحتونو په ترڅ کې چې خپل زوی ته یې کړي دي بیان شول او ددې لوست په آیتونو کې هغه خپل زوی ته د الله ﷻ په عبادت، په نیکو اعمالو او په دنیوي ژوند کې د صبر او استقامت په غوره کولو نصیحت کوي او داسې فرمايي: ای بچیه لمونځ قایموه په نیکیو امر او له بدیو منع کوه او په هغه څه چې په دې کار کې درته رسیږي پر هغه صبر کوه چې دا په دنیوي چارو کې د عزت او ثبات له نښو څخه دي.

د لمانځه قایمول په دې معنا دي چې لمونځ په خالص نیت د فرایضو، واجباتو، سنتو، ادابو او وختونو په مراعاتولو سره ادا شي، بیا لقمان حکیم له خپل زوی څخه غواړي چې خلکو ته په نیکیو امر وکړي او له بدیو څخه یې منع کړي. څرنګه چې داعي د دعوت په لار کې له ستونزو او ربړونو سره مخ کیږي نو ځکه لقمان علیه السلام خپل زوی ته نصیحت کوي چې د دې مسؤولیت د ادا کولو لپاره چمتو شي، په دې هکله له سستۍ او ناراستۍ څخه کار وانخلي ځکه د لمانځه ادا کول، په نیکیو امر او له بدیو څخه ژغورنه او په دې لار کې صبر او حوصله له خورا مهمو کارونو څخه دي چې الله تعالی پر هغو امر کړی دی.

بیا لقمان حکیم خپل زوی د غرور او کبر څخه منع کوي او داسې ورته وايي: ای بچیه! کله چې څوک خبرې درسره کوي یا ته ورسره خبرې کوې د هغوی څخه خپل مخ مه اړوه، بلکې عاجزي، تواضع او موسکا غوره کړه.

همدارنګه په لاره تللو کې د تکبر او ویاړ څخه ځان ساته ځکه الله ﷻ متکبر انسان نه خوښوي بلکې په لاره تللو کې د اعتدال اړخ غوره کوه. الله ﷻ هغه لاره تګ خوښوي چې په ساده ګۍ ، عاجزۍ او میانه روۍ سره وي، لکه څنګه چې الله تعالی د فرقان سورت په ۶۳ آیت کې فرمايي: ﴿ وَعِبَادُ ٱلرَّحْمَـٰنِ ٱلَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى ٱلْأَرْضِ هَوْنًا... ﴾

او د الله خاص بندګان هغه دي چې په ځمکه کې په سادګۍ او عاجزۍ روان وي. مطلب دا دی چې په لاره تللو کې تقوی او خاکساري ځرګنده کړي نه ډېر سست روان وي او نه په ټوپونو، چې انسان پرې بې وقاره معلومېږي.

د خبرو کولو آداب

لقمان حکیم خپل زوی ته د نصیحتونو په ترځ کې د خبرو کولو آداب هم ښيي او ورته وايي چې د خبرو کولو په وخت کې مه خپل آواز دومره ټيټوه چې وانه وریدل شي او مه په ډېر لوړ آواز خبرې کوه ځکه د حد او اندازې څخه آواز جګول اوریدونکي ته آزار ورکوي او په غرور او بې عقلۍ دلالت کوي. نو له دې کبله يې د ضرورت نه پرته د غږ جګيدل بد معرفي کړی او د خره له آواز سره يې تشبيه کړی دی چې د خره غږ په ټولو غږونو کې ډېر بد دی.

ابو هریره ﷺ روایت کړی چې رسول الله ﷺ فرمايلي دي:«إِذَا سَمِعْتُمْ صِيَاحَ الدِّيَكَةِ فَسَلُوا اللَّهَ تَعَالَى مِنْ فَضْلِهِ فَإِنَّهَا رَأَتْ مَلَكًا وَإِذَا سَمِعْتُمْ نَهِيقَ الْحِمَارِ فَتَعَوَّذُوا بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ فَإِنَّهَا رَأَتْ شَيْطَانًا».

يعنی کله مو چې د چرګ غږ واورید نو د الله ﷻ فضل او احسان وغواړئ ځکه چرګ پرښته لیدلې ده، او که مو د خره غږ واورید نو د شیطان څخه پناه وغواړئ ځکه ده شیطان لیدلی دی.

بیا الله تعالی انسانانو ته د هغو نعمتونو چې پر دوی يې پیرزو کړيدي یادونه کوي او دوی ته دا وریادوي چې الله تعالی ټول هغه څه چې په آسمانونو کې دي لکه: لمر، سپوږمۍ ، ستوري او څه چې په ځمکه کې دي لکه اوبه، بحرونه، سیندونه، مېوې، زراعتي پیداوار او داسې نور انسانانو ته مسخر کړي او نور محسوس او ظاهري نعمتونه چې په خپلو جسمونو او مالونو کې يې ګورئ پیرزو کړي دي، همدارنګه معنوي نعمتونه لکه اسلام، علم، يقين، رضايت، نیکمرغي او نور بې شمېره نعمتونه يې دوی ته وربښلي دي، نو دا ټول نعمتونه چې انسانان يې په خپلو نفسونو، ځمکه او خپل چاپیریال او آسمانونو کې ګوري د دې غوښتونکي دي چې باید په مقابل کې يې د الله ﷻ شکر ادا کړي او ناشکري ونه کړي. په انسان لازمه ده چې د الله ﷻ عبادت وکړي او نافرماني يې ونه کړي.

هو! ډېر انسانان شته چې د دې نعمتونو ناشکري کوي، د مؤمنانو سره په ناحقه جګړې کوي او د الله تعالی سره شریک نیسي، په داسې حال کې چې نه دلیل او برهان لري او نه کتاب او لارښود.

فعالیت

خپل زوی ته، د لقمان حکیم هغه نصیحتونه چې په دې لوست کې مو ولوستل په لنډه توګه بیان کړئ.

د لوست ګټې او لارښوونې

د دې آیتونو څخه ځینې ګټې او لارښوونې ترلاسه کیږي چې په لاندې ډول دي:

۱- مسلمان مسؤولیت لري چې د خپلو مسلمانو ورونو په مقابل کې د امر بالمعروف او نهی عن المنکر دیني وجیبه په سمه توګه ترسره کړي.

۲- مسلمانان چې د ستونزو او ناخوالو پر وړاندې له صبر او زغم څخه کار اخلي دا د هغوی له ډېرو سترو صفاتو څخه ګڼل کیږي، او دا صفت د مؤمن داسې زیرمه ده چې د دعوت او اصلاح د مسؤولیت په ترسره کولو کې ورسره مرسته کوي.

۳- متکبر او ځان ستر ګڼونکی انسان هم د الله ﷻ په وړاندې د قهر او غوسې وړ دی اوهم د خلکو په منځ کې منفور او سپک دی.

۴- مسلمان باید د مسلمان ورور سره په ښو اخلاقو، خوشحالۍ او پراخ تندي مخامخ شي.

۵- د الله ﷻ په نزد ښه او مناسب تګ متوازن او درمیانه تګ دی ځکه سستي او تیزتګ دواړه د وقار او عزت منافي دي.

۶- مسلمان باید له اندازې څخه زیات خپل غږ لوړ نه کړي ځکه ښه آواز هغه دی چې د ورو او جهر په منځ کې وي.

۷- الله تعالی د آدم علیه السلام اولادې لپاره اسمانونه او ځمکه مسخر ګرځولي دي او د آدم علیه السلام اولاده یې د خپل عبادت لپاره پیدا کړې ده. الهي نعمتونه د انسانانو لپاره ډېر او بې شماره دي نو په انسانانو لازمه ده چې د الله ﷻ د ظاهري او معنوي نعمتونو شکر ادا کړي.

پوښتنې

۱- د عزم الامور معنا څه ده؟ او کوم شیان چې مبارک آیت په عزم الامور یاد کړي دي هغه کوم دي؟

۲- له درمیانه او معتدل تګ څخه مطلب څه شی دی په دې هکله په یوه بل قرآني آیت استدلال وکړئ؟

۳- دا الهي وینا ﴿ وَٱغۡضُضۡ مِن صَوۡتِكَۚ ﴾ معنا کړئ، د الله ﷻ په نزد د غږ او آواز ښه صفتونه کوم دي؟

۴- د خره آواز ولې د الله ﷻ په نزد بد او مکروه دی؟

۵- د الله ﷻ څلور ظاهري او څلور باطني نعمتونه د بنده ګانو لپاره بیان کړئ؟

له بدګمانۍ، غيبت او عيب پلټلو څخه ځان ژغورنه

﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱجۡتَنِبُواْ كَثِيرٗا مِّنَ ٱلظَّنِّ إِنَّ بَعۡضَ ٱلظَّنِّ إِثۡمٞۖ وَلَا تَجَسَّسُواْ وَلَا يَغۡتَب بَّعۡضُكُم بَعۡضًاۚ أَيُحِبُّ أَحَدُكُمۡ أَن يَأۡكُلَ لَحۡمَ أَخِيهِ مَيۡتٗا فَكَرِهۡتُمُوهُۚ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَۚ إِنَّ ٱللَّهَ تَوَّابٞ رَّحِيمٞ ۝ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنَّا خَلَقۡنَٰكُم مِّن ذَكَرٖ وَأُنثَىٰ وَجَعَلۡنَٰكُمۡ شُعُوبٗا وَقَبَآئِلَ لِتَعَارَفُوٓاْۚ إِنَّ أَكۡرَمَكُمۡ عِندَ ٱللَّهِ أَتۡقَىٰكُمۡۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٞ﴾ [الحجرات: ١٢- ١٣]

د کلماتو معناوې

إِنَّ بَعۡضَ ٱلظَّنِّ إِثۡمٞۖ: بيشکه ځينې ګمانونه ګناه ده.

وَلَا تَجَسَّسُواْ: او د نورو عيبونه مه پلټئ.

وَلَا يَغۡتَب بَّعۡضُكُم بَعۡضًاۚ: او غيبت دې نه کوي ځينې ستاسې د ځينو نورو.

خَبِيرٞ: په هر څه خبر دی.

شُعُوبٗا: (جمع د شعب، خيلونه او قومونه، د خلکو لويه ډله چې واحد اصل ته منسوبه وي).

لِتَعَارَفُوٓاْ: ترڅو يو او بل وپيژنئ او خپل پيوند وساتئ.

ژباړه

ای مؤمنانو! له ډيرو ګمانونو کولو نه ډډه وکړئ بيشکه ځينې ګمانونه ګناه وي، د چا پټ عيبونه مه لټوئ او له تاسې نه دې څوک د چا غيبت نه کوي، آيا په تاسې کې داسې څوک شته چې د خپل مړ ورور غوښې خوړل خوښ کړي، نو تاسو په خپله د دې نه کرکه کوئ، له الله ﷻ نه ووېرېږئ، الله ﷻ ډير ښه توبه قبلوونکی او خورا مهربان دی. ای خلکو! موږ تاسې له يوه نارينه او ښځې څخه پيداکړئ او بيا مو تاسې قومونه او قبيلې وګرځولئ ترڅو تاسې يو تر بله سره وپيژنئ، په حقيقت کې د الله ﷻ په نزد له تاسې نه تر ټولو زيات عزتمن هغه څوک

دی چې په تاسې کې تر ټولو زیات پرهیزګاروي بیشکه الله ﷻ پر هرڅه پوهېدونکی او باخبره دی.

تفسیر

د بشر ترمنځ مساوات او برابري

د دې لوست په مبارکو آیتونو کې اخلاقي او ټولنیز موضوعات بیانېږي چې ټولنه له کړکې، کمزورۍ او دښمنۍ څخه ژغوري. په دې آیتونو کې الله تعالی د بشریت په اصل ماده کې مساوات او برابري تثبیتوي او ټینګار پرې کوي او د بهترۍ او غوره والي معیار یوازې تقوی او نیک عمل معرفي کوي.

الله تعالی مؤمنانو ته خطاب کوي او هغوی له ډېرو ګمانونو څخه چې د هغوی په زړونو کې د وسوسې لامل ګرځي منع کوي. دغه مبارک آیتونه بیانوي چې ډېر داسې ګمانونه د هغه چا په هکله چې ظاهر یې په خیر، نیکۍ او امانت دلالت کوي، باطل او ناروا دي او د شیطان له وسوسو څخه دي چې انسان د ګناه او نافرمانۍ لور ته بیایي.

خو هغه بدکاران او فاسقان چې په ښکاره توګه فسق، فجور او ناوړه کړنې ترسره کوي، د هغوی په هکله بدګماني روا ده ترڅو خلک له هغه څخه لرې واوسي او د کړو وړو پیروي یې ونه کړي لکه هغه کسان چې په عام محضر کې د بدکاره ښځو سره مجلسونه او ملتیا لري او یا په ښکاره او څرګنده توګه شراب او نور مخدر مواد استعمالوي او ګناهونه کوي.

له بدګمانۍ څخه ځان ساتل

عبدالله ابن عباس رضي الله عنه د پورتني آیت په تفسیر کې فرمایي: «نهى الله المؤمن ان يظن بالمؤمن إلا خيرا» یعني الله ﷻ مؤمن له دې څخه منع کوي چې پر بل مؤمن له نیک ګمان څخه پرته بل ګمان وکړي.

ابو هریره رضي الله عنه روایت کوي چې رسول الله ﷺ فرمایلي دي: «إياكم و الظن، فإن الظن أكذب الحديث، و لا تجسسوا و لا تحسسوا، و لا تنافسوا، و لا تحاسدوا، و لاتباغضوا، ولا تدابروا، وكونوا عباد الله إخواناً» یعني: له (بد) ګمان څخه ځانونه وژغورئ ځکه (بد)ګمان ډېره دروغجنه خبره ده، جاسوسي مه کوئ، د نورو عیبونه مه څېړئ، په بدۍ کې له یو بل سره رقابت مه کوئ، له حسد څخه کار مه اخلئ، یو بل ته کینه مه ساتئ، له یو او بل څخه نفرت او لرېوالی مه غوره کوئ، او د ورونو په شان ټول د الله ﷻ بنده ګان شئ.

د غیبت او عیب پلټلو بدي او ناوړتوب

دغو مبارکو قرآني آیتونو موږ له عیب پلټلو چې د نورو د رازونو ښکاره کول او د پردو برسیره کول دي، منع کړي یو، همدارنګه له غیبت څخه یې هم منع کړي یو.

غیبت: د یوه مسلمان ورور په هکله د هغه په غیاب کې د داسې شي بیانول او یادول دي چې هغه ورځنې بد وړي. دغه مبارک آیت د غیبت ناوړتیا داسې تعبیر او تصویر کړې ده چې ګواکې غیبت کوونکی د خپل مړه ورور غوښې خوري او دا داسې شی دی چې انسانی نفس ورڅخه کرکه او نفرت لري او ځان ورڅخه ژغوري.

له ابو برزه اسلمي څخه روايت دی چې وايي: نبي کريم ﷺ يوه خطبه وړاندې کړه او ويې ويل: ای هغه ډلې چې په ژبه مو ايمان راوړی! خو ستاسو زړونو ته ايمان نه دی ننوتلی، د مسلمانانو پردې مه لوڅوئ، يقيناً څوک چې د مسلمانانو پردې برسيره کوي، الله پاک به هغه د خپل کور په دننه کې رسوا کړي.

د تقوی پر بنسټ غوره والی

دويم آيت انسانانو ته خطاب کوي او دا حقيقت ثابتوي چې الله تعالی انسانان له يوه سړي او يوې ښځې څخه پيدا کړي دي او د ټولو انسانانو اصل يو دی، نو ټول انسانان برابر دي. الله ﷻ له يوه سړي او ښځې څخه ملتونه او قبيلې پيداکړي دي ترڅو په خپلو منځو کې پېژندګلوي او معرفت پيدا کړي، نه داچې ځينې په ځينو نورو ځان لوړ وګڼي او يا په خپلو کې جنګ او جګړې وکړي. بيا الله پاک د عزت معيار داسې ټاکي چې د خدای ﷻ په وړاندې تر ټولو زيات عزتمند هغه څوک دی چې تر ټولو زيات له خدايه وېرېدونکی وي.

دا مبارک آيت په دې الهي وينا ختم شوی چې فرمايي: ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴾ يعني الله د خپلو بندګانو او مخلوقاتو په هکله ښه عالم او د دوی په احوالو ښه خبر دی.

په دې هکله ډېر صحيحه احاديث روايت شوي دي، چې يو له هغو څخه د حضرت حذيفه رضي الله عنه حديث دی چې له رسول الله ﷺ څخه يې روايت کړی دی چې هغه فرمايي: تاسو ټول د آدم اولاده یاست او آدم له خاورې څخه پيدا شوی دی، بايد هيڅ قوم او ډله په خپل اصل او نسب فخر او وياړ ونه کړي او که نه خو د الله ﷻ په وړاندې به د جعلان[1] څخه هم سپک او حقير وي.

همدارنګه طبراني روايت کوي چې پيغمبر ﷺ د حج په موسم په منی کې د تشريق په ورځو کې په داسې حال کې چې په اوښ سپور و خطابه وړاندې کړه او ويې ويل: ای خلکو! خبر اوسئ چې ستاسو پروردګار يو دی، پلار مو يو دی. خبر اوسئ چې عربي ته پر عجمي او عجمي ته پر عربي، تور ته پر سره او سره ته پر تور هيڅ ډول لوړتيا او فضيلت نشته مګر په تقوی سره. آيا تاسو ته مې دين ورساوه؟ ټولو وويل هو، نو بيايې وفرمايل: حاضران دې غايبينو ته ورسوي.

د دې آيت، او نورو مبارکو آيتونو او نبوي احاديثو پر بنسټ هر ډول قومي، توکمي، سمتي او ژبنی تعصب حرام دی، مسلمانان مکلف دي چې د شرعي وجيبې په توګه د جاهلي تعصباتو له ټولو ډولونو سره مبارزه وکړي او دا ويجاړوونکې ټولنيزه ناروغي له ټولنې څخه ورکه کړي.

د رسول الله صلی الله عليه وسلم د مبارک حديث پر بنسټ انسانان (د ږمنځې د غاښونو په څېر) سره برابر دي، هر څوک چې قومي، ژبني، نژادي او سمتي تعصبونو ته خلک رابلي په حقيقت کې د ناروا جاهلي عمل مرتکب شوی دی، دا ځکه چې د خوږ پيغمبرﷺ له وينا سره سم تعصب د جاهليت د زماني له ناوړو خويونو څخه دی او په مبارک حديث کې د (ناولي او بد بويه) شي په نامه

---

[1] - جعلان د جيم په کسره يوه وړه حشره ده چې د حيواناتو په خوشايو کې ژوند کوي او خوراک يې د حيواناتو نجاســت دی او کله چې خوشبويي ورته ورسېږي نو مري.

ياد شوی. پر دې اساس مسلمانان بايد دې خبرې ته متوجه وي چې تعصب د ايمان او اسلامي شريعت سره په ټکر کې دی او حقيقي مومن هغه دی چې تل د هغو ناولو او بدبويه شيانو څخه چې د مسلمانانو تر منځ تفرقه رامنځته کوي او د مسلمانانو يووالي ته زيان رسوي، په کلکه ځان وساتي.

د لوست ګټې او لارښوونې

د دې لوست ګټې او لارښوونې په لنډه توګه بيانيږي:

- الله ﷻ غيبت حرام کړی او غيبت کوونکی او غيبت شوی يې داسې تمثيل کړی چې ګواکې غيبت کوونکی د غيبت شوي غوښه په داسې حال کې خوري چې هغه مړ وي.
- له بدګمانۍ څخه د ځان ژغورنې ضرورت ځکه دی چې بدګماني يو ناروا کار دی.
- خلک ټول برابر دي او ټول له يوه اصل څخه پيدا شوي او په دوې کې د الله ﷻ په نزد ډېر غوره هغه دی چې ډېر پرهېزګار وي.
- د مبارک آيت پر بنسټ په قومونو او ژبو کې د تنوع موخه د انسانانو تر منځ پېژندګلوۍ ده نه يو پر بل لويي او وياړ کول، په حقيقت کې پېژندګلوي د تفاهم او مرستې لامل ګرځي. که مبارک آيت ته ښه ځير شو نو وينو چې همدا پېژندګلوي، تفاهم او مرسته د کورنيو، موسسو، ټولنيزو بنسټونو او بالآخره د تمدنونو اساس جوړوي.
- جاهلي تعصبونه په هره بڼه چې وي د اسلام له نظره حرام او مردود دي.
- د مسلمانانو تر منځ يووالی ساتل او د تفرقې او اختلاف له عواملو سره مبارزه کول د هر مسلمان شرعي او ايماني دنده ده.
- د خلکو پټو خبرو ته غوږ نيول، د شخصي ليکونو لوستل، تليفوني اړيکو ته په غلا غوږ نيول، د کورنيو او افرادو د پټو رازونو پلټنه او داسې نور تجسس بلل کيږي او شرعاً حرام دي.

پوښتنې

- د مسلمان غيبت له څه شي سره تشبيه شوی دی؟
- د انسانانو ترمنځ د لوړتيا معيار او بنسټ څه دی؟
- د ګمان کولو څخه ولې منع شوې ده؟
- په مختلفو قبيلو او ډلو باندې د انسانانو د ويشل کيدو لامل څه دی؟
- آيا رنګ، توکم يا ژبه دانسانانو ترمنځ د لوړتيا معيار کيدای شي او که څوک يې معيار وګڼي د هغه په هکله څه حکم کولی شو؟
- د اسلام پيغمبرﷺ د حج په موسم کې د انسانانو د مساوات او برابرۍ اصل څه معرفي کړی دی؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د قرآن او حديثو په رڼا کې د (اسلام او جاهلي تعصب) تر سرليک لاندې شل کرښې مقاله وليکي.

کورونو ته د ننوتلو آداب

﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَدۡخُلُواْ بُيُوتًا غَيۡرَ بُيُوتِكُمۡ حَتَّىٰ تَسۡتَأۡنِسُواْ وَتُسَلِّمُواْ عَلَىٰٓ أَهۡلِهَاۚ ذَٰلِكُمۡ خَيۡرٞ لَّكُمۡ لَعَلَّكُمۡ تَذَكَّرُونَ ۝ فَإِن لَّمۡ تَجِدُواْ فِيهَآ أَحَدٗا فَلَا تَدۡخُلُوهَا حَتَّىٰ يُؤۡذَنَ لَكُمۡۖ وَإِن قِيلَ لَكُمُ ٱرۡجِعُواْ فَٱرۡجِعُواْۖ هُوَ أَزۡكَىٰ لَكُمۡۚ وَٱللَّهُ بِمَا تَعۡمَلُونَ عَلِيمٞ ۝ لَّيۡسَ عَلَيۡكُمۡ جُنَاحٌ أَن تَدۡخُلُواْ بُيُوتًا غَيۡرَ مَسۡكُونَةٖ فِيهَا مَتَٰعٞ لَّكُمۡۚ وَٱللَّهُ يَعۡلَمُ مَا تُبۡدُونَ وَمَا تَكۡتُمُونَ ﴾

[النور:۲۷-۲۹]

د کلماتو معناوې

تَسۡتَأۡنِسُواْ: اجازه وغواړئ.

أَزۡكَىٰ: ډېر پاک او سوتره

جُنَاحٌ: ګناه.

مَتَٰعٞ لَّكُمۡ: ستاسو د کار او ګټې سامان وي.

ژباړه

ای مؤمنانو! له خپلو کورونو څخه پرته نورو کورونو ته تر هغه پورې مه ننوځئ ترڅو چې اجازه تر لاسه نه کړئ او پر کورنۍ (اوسېدونکو) باندې یې سلام وانه چوئ، دا کړنلاره ستاسې لپاره ډېره ښه ده، ښایي چې تاسي پند واخلئ.

نو که هلته مو څوک ونه موندل، نو مه ننوځئ ترهغه چې تاسي ته اجازه ونه شي او که تاسي ته وویل شي چې بیرته وګرځئ نو بیرته ولاړ شئ، دا ستاسې لپاره ډېره پاکه کړنلاره ده او الله ﷻ ستاسو په کړنو ډېر ښه پوهیږي.

پر تاسې کوم باک (ګناه) نشته چې هغو کورونو ته بې له اجازې ولاړ شئ (ننوځئ) چې هلته څوک نه اوسي او هلته ستاسې څه ګټې او اړتیاوې پرتې وي او الله ښه پوهیږي پر هغه څه چې تاسې یې ښکاره کوئ او پر هغه څه چې تاسې یې پټوئ.

تفسیر

د استوګنځي یا کور محرمیت

په دې آیتونو کې کورونو ته د اجازې اخستلو او داخلیدلو ادبونه بیان شوي ترڅو د مسلمانانو د کورونو د پردو او رازونو ساتنه وشي، مبارک آیت لومړی مؤمنان د ایمان په صفت چې د اسلامي لارښوونو څخه د التزام، پیروۍ او اطاعت بیانوونکی دی مخاطب کړي دي او فرمايي، چې: پرته له خپلو کورونو څخه د نورو خلکو کورونو ته چې په هغو کې دوی اوسیږي مه داخلیږئ، ترهغه چې د کور خاوند اجازه نه وي درکړې او ستاسو په ننوتلو راضي شوی نه وي، نو تاسو د هغه کور په اوسیدونکو سلام واچوئ څکه ستاسې په اجازه غوښتلو او پر اوسیدونکو یې د سلام په اچولو کې ډېر خیر او ښېګڼې نغښتې دي او دا تاسو ته امرونه او لارښوونې دي چې د هغو په غوښتنو عمل وکړئ او همیشه ورته توجه ولرئ.

که کله په کورونو کې څوک ونه مومئ چې تاسو ته د داخلیدو اجازه درکړي نو بیاهم پرته له اجازې مه داخلیږئ څکه د اوسیدنې کورونه د حرمت او عزت لرونکي او د آرام او مطمئن ژوند کولو لپاره دي چې باید حرمت او عزت یې وساتل شي. کله چې کور والا ستاسو څخه د بېرته ګرځیدو غوښتنه وکړي باید پرته له ځنډه راوګرځئ او په داخلیدو ټینګار ونه کړئ څکه دا بیرته ستنیدل ستاسو لپاره ډېر پاک او غوره کار دی.

پوه شئ چې الله تعالی (چې په ټولو پټو شیانو خبر دی نو) ستاسو په عملونو (هم) پوهیږي. نو د الله ﷻ په امرونو او حکمونو عمل وکړئ ترڅو بری او د الله ﷻ رضا ترلاسه کړئ.

له استوګنې څخه خالي کورونو ته د ننوتلو ادب

بیا قرآن کریم هغو کورونو او ځایونو ته د داخلیدلو احکام او آداب بیانوي چې په هغو کې کورنۍ ژوند نه لري، بلکې د اړو خلکو د استفادې لپاره تیار شوي وي لکه مدرسې، ښوونځي، هوټلونه، تجارتي خونې او داسې نور عمومي ځایونه چې د داخلیدلو آداب او شرطونه یې آسان او د اوسیدنې د کورونو په پرتله په دویمه درجه کې دي.

الله تعالی فرمايي: چې داسې کورونو او ځایونو ته (د روا استفادې لپاره) چې هلته یې د کار او ګټې وړ سامانونه ایښي وي، پرته له اجازې داخلیدل روا دي، څکه په عمومي توګه دارنګه کورونه او ځایونه د ټولو خلکو پر مخ پرانستي وي، خو بیا هم د آیت په پای کې موږ ته لارښوونه کوي چې

داسې ځايونو ته داخليدل او له هغو څخه ګټه اخېستل بايد د ضرورت، ګټې او روا مصلحتونو مطابق ترسره شي. او الله تعالى ستاسو په ښکاره او پټو نيتونو او مقصدونو ښه خبر دى چې آيا تاسو د مشروع او روا منفعت او مصلحت لپاره دې کورونو ته ننوځئ، او که د خبرو ټولولو او د اسرارو او رازونو د پلټلو يا نورو ناوړه مقصدونو لپاره ؟!﴿ وَٱللَّهُ يَعۡلَمُ مَا تُبۡدُونَ وَمَا تَكۡتُمُونَ ﴾.

يعني: الله پاک په هغه څه چې تاسو يې ښکاره کوئ او په هغه څه چې تاسو يې پټوئ پوهېږي.

کورونو ته د داخلېدلو ځينې آداب

- درې ځله د اجازې غوښتنه، په داسې ترتيب چې د هر ځل اجازې په غوښتلو کې مناسبه زماني فاصله په نظر کې ونيول شي ترڅو په کور کې اوسېدونکي د خپل مشغوليت او حاجت له حالت څخه فارغ شي.
- د دروازې ټکول يا د دروازې زنګ ته فشار ورکول او داسې نور د اجازې غوښتلو حيثيت لري چې نه ښايي له درېو ځلو زيات تکرار شي او نه ښايي د اجازې غوښتل يا پرله پسې زنګ وهل يا د دروازې ټکول د کور د اوسيدونکو د خپګان او نارامۍ لامل شي.
- هرکله چې له داخليدونکي څخه د هغه د نوم پوښتنه وشي، د (زه يم) په کلمه بايد بسنه ونشي بلکې خپل بشپړ نوم دې ورته ووايي ترڅو د کور اوسېدونکی يې وپيژني.
- داخليدونکی سړی بايد دروازې ته مخامخ ونه درېږي چې د دروازې د پرانستلو په وخت کې يې نظر په هغه شيانو ونه لګي چې د کور خلک يې نورو ته ښودل نه خوښوي، ځکه د اجازې غوښتلو له اساسي حکمتونو څخه يو حکمت دا دى چې د سترګو له نظر څخه مخنيوى وشي.

په يوه حديث کې رسول الله ﷺ فرمايلي دي «إِنَّمَا جُعِلَ الاسْتِئْذَانُ مِنْ أَجْلِ الْبَصَرِ»[1]

يعني: د اجازې غوښتل د سترګو د نظر او ليدنې څخه د ژغورل کېدو له امله تاکل شوى دى.

- خپل کور ته د ننوتلو لپاره هم د اجازې غوښتنه ضروري ده، ځکه امکان لري په کور کې ښځينه ميلمانه يا نور کسان وي او يا د کور خلک په داسې حالت کې وي چې نه خوښوي په هغه حالت کې يې څوک ووينې.
- عمومي ځايونو، هوټلونو او يا داسې نورو ځايونو ته داخليدونکی، بايد د هغو ځايونو پر اوسيدونکو او موجودو خلکو سلام واچوي، ځکه په داسې ځايونو کې د اجازې غوښتنه نشته، خو سلام اچول نه ساقطيږي بلکې واجب دي.
- د (السلام عليکم ورحمة الله وبرکاته) د الفاظو مراعاتول، ځکه چې سلام ورکول د اسلام شعار او نښه ده او په ټولو وختونو کې مناسب او ضروري ده او په محبت، سلامتيا او دوستۍ دلالت کوي.

١- السنن الصغرى

فعالیت

زده کوونکي دې د اجازې غوښتلو او یا کور ته د داخلیدلو په هکله د ځینو ناوړو عاداتو او کړنو په اړه له یو بل سره بحث وکړي او د علاج لارې دې ورته ولټوي.

د لوست ګټې او لارښوونې

د دې لوست له مبارکو آیتونو څخه لاندې ګټې او لارښوونې ترلاسه کیږي:

۱- هر څوک چې له خپل کور نه پرته د پردیو د استوګنې کورونو ته داخلیږي پر هغه واجب ده چې اجازه وغواړي.

۲- د اجازې غوښتنې پر آدابو پابندي لازم ده، ځکه د داسې آدابو مراعاتول پر عالي اخلاقو او غوره آدابو دلالت کوي.

۳- که کله د کور اوسیدونکي، خپل کور ته، ستاسو له راتګ څخه معذرت وغواړي، باید خواشیني نشئ ځکه انسانان ځانګړې حالتونه او ضرورتونه لري او کورونه د خاصو رازونو او حرمتونو لرونکي دي چې باید مراعات شي.

۴- عمومي ځایونو او محلونو، لکه تجارتخانو، هوټلونو، رستورانونو او داسې نورو ته د داخلیدو لپاره اجازه غوښتنه ضروري نه ده.

پوښتنې

۱- د لوست لومړي آیت له هغه ځا څخه چې د استوګنې پردیو کورونو ته ننوځي دوه خبرې یا دوه کارونه غوښتي دي، دا دوه خبرې څرګندې کړئ؟

۲- کله چې ننوتونکی د کور د خاوند له لوري ونه منل شي او یا د هغه له ننوتلو څخه معذرت وغواړي، دغه مهال ننوتونکي ته څه پکار دي، په دلیل سره یې څرګند کړئ.

۳- کورته د ننوتلو اجازه څه وخت ساقطیږي، له دلیل سره یې بیان کړئ؟

۴- عمومي آبادیو ته ننوتل اجازې غوښتلو ته اړتیا نه لري، خو یو بل شی نه ساقطیږي، هغه څه دی؟

۵- د اجازې غوښتلو له آدابو څخه درې شیان ذکر کړئ؟

۶- هغه کلمه چې د سلام اچولو په وخت باید مراعات شي څه ده او ولې هغه کلمه د نورو کلمو په پرتله غوره ده؟

کورنۍ دنده

د خپلوانو، دوستانو، عمومي آبادیو او خپل کور ته د داخلیدو د آدابو په هکله یوه مقاله ولیکئ چې له شلو کرښو څخه کمه نه وي.

د شرابو او قمار وهلو حراموالی

﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِنَّمَا ٱلۡخَمۡرُ وَٱلۡمَيۡسِرُ وَٱلۡأَنصَابُ وَٱلۡأَزۡلَـٰمُ رِجۡسٌ مِّنۡ عَمَلِ ٱلشَّيۡطَـٰنِ فَٱجۡتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمۡ تُفۡلِحُونَ ۝ إِنَّمَا يُرِيدُ ٱلشَّيۡطَـٰنُ أَن يُوقِعَ بَيۡنَكُمُ ٱلۡعَدَٰوَةَ وَٱلۡبَغۡضَآءَ فِي ٱلۡخَمۡرِ وَٱلۡمَيۡسِرِ وَيَصُدَّكُمۡ عَن ذِكۡرِ ٱللَّهِ وَعَنِ ٱلصَّلَوٰةِۖ فَهَلۡ أَنتُم مُّنتَهُونَ﴾ [المائدة: ٩٠- ٩١]

د کلماتو معنا

ٱلۡمَيۡسِرُ: جواري (قمار).

ٱلۡأَنصَابُ: بتان، هغه تيږې چې مشرکانو يې عبادت کاوه.

ٱلۡأَزۡلَـٰمُ: د فال غشي، هغه غشي چې مشرکانو به د هغو په واسطه خپل بختونه آزمويل (ښه او بد فال يې پرې نيوه).

رِجۡسٌ: ناپاکي، پليتي او چټلي.

فَٱجۡتَنِبُوهُ: له هغه څخه ډډه وکړئ، ځان وژغورئ.

ژباړه

ای مؤمنانو! شراب، جواري (قمار)، (درول شوي) بتان او د فال نيولو غشي دا ټول ناولي او شيطاني کارونه دي له هغوی څخه ډډه وکړئ. هيله ده چې تاسې ته به برى درپه برخه شي.
بيشکه شيطان خو دا غواړي چې په شرابو او قمار سره ستاسې په منځ کې دښمني او کينه واچوي او تاسې د الله ﷻ له يادولو او لمانځه څخه منع کړي، نو آيا تاسې له دې چارو څخه لاس اخلئ؟

تفسير

شراب او قمار د بت پرستۍ په قطار کې:

په دې آیتونو کې الله تعالی مؤمنان د حرامو شیانو له ضررونو او ناوړو پایلو څخه ویرولي او هغوی ته یې امر کړی چې ځانونه ترې وژغوري.
د لومړي آیت د شان نزول په هکله په صحیح مسلم کې له سعد بن ابي وقاصﷺ څخه روایت شوی دی چې هغه وویل: د قرآن کریم دغه آیت زما په باره کې نازل شوی دی، ویې ویل: زه د انصارو یوې ډلې ته ورغلم، چې هغوی زه میلمستیا ته بللی وم، په هغه وخت کې شراب څښل نه و حرام شوي.
نو زه په یوه باغ کې له دوی سره میلمه شوم چې هلته کباب شوې غوښې او د شرابو کوزه ایښودل شوې وه. سعد بن ابی وقاصﷺ وفرمایل: ما له دوی سره ډوډۍ او شراب وخوړل، بیا د مهاجرینو او انصارو خبره یاده شوه، ما وویل: مهاجرین له انصارو څخه غوره دي. په دې وخت کې د انصارو له ډلې څخه یوه تن د اوښ په هډوکي ووهلم او پوزه یې راته وینې کړه، زه د رسول اللهﷺ حضور ته ورغلم او دا پېښه مې ورته وویله نو دا آیت نازل شو: ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِنَّمَا ٱلْخَمْرُ وَٱلْمَيْسِرُ .. ﴾.
الله تعالی په دې آیتونو کې مؤمنان له څو شیانو څخه منع کړي دي:
۱- د شرابو له څښلو څخه، چې عقل پټوي او د سالم فکر کولو مخه یې نیسي.
۲- اللهﷻ له قمار وهلو څخه منع کړې ده چې د هغه له لارې پیسې او مالونه د بخت یا د تصادف له مخې لاس ته راځي او کومې هلې ځلې او زیار یې په ترلاسه کولو کې رول نه لري او نه هم انسانانو ته څه ګټه رسولی شي.
۳- الله پاک د بتانو له عبادت څخه منع کړیده چې د جاهلیت د وخت مشرکانو به هغه د کعبې شاوخوا نصب کړي وو او د هغو په نومونو به یې د هغو په پښو کې قرباني کولې او په دې طریقه به یې په خپل ګومان اللهﷻ ته نږدې والی حاصلاوه.
۴- همدارنګه الله تعالی له هغه غشو څخه منع کړې ده چې مشرکانو به د هغو په واسطه د غیبو خبرې کولې او دې ټولو شیانو ته یې پلیتي او چټلي ویلې ده چې سلیم نفسونه ورته رغبت نه لري او له هغو څخه کرکه او نفرت کوي ځکه دا ټول کارونه د شیطان عملونه دي چې د انسان دښمن دی، بناء الله تعالی مؤمنانو ته امر کړی دی چې له دې شیانو څخه ډډه وکړي، ترڅو په دنیوي ژوندانه کې کامیاب او په آخرت کې له الهي نعمتونو څخه برخمن شي.
د شرابو او جوارۍ (قمار) د حراموالي دلیلونه
وروسته له دې چې قرآني آیت ډېر شیان منع او حرام وګرځول، په وروستني آیت کې یې بیا شراب او قمار ځانګړي کړل او د هغوی په حرمت یې ټینګار وکړ او د دې حرمت اسباب او دلایل یې بیان کړل.

دې مبارک آیت مؤمنان د شرابو او قمار له ناوړو پایلو څخه ویرولي او تاکید یې کړی دی چې شیطان د منکراتو په بنایسته کولو سره غواړي ستاسو ترمنځ دښمني او بدبیني پیدا کړي. ستاسو ترمنځ د دوستۍ اړیکې وشلوي او د شرابو او قمار په وسیله ستاسو په نفسونو کې کینې او دښمنۍ ژوندۍ کړي، ځکه کله چې شراب د شرابي پر عقل غلبه وکړي نو د هغه د عقل او پوهې په سلامتۍ کې خلل رامنځته کوي او هغه دیته هڅوي چې د هغو کسانو په مقابل کې چې له ده سره یې نیکي کړې ده بدي وکړي او یا په خپلو خپلوانو تېری وکړي چې دا کار د خلکو ترمنځ د سختې دښمنۍ لامل ګرځي.
همدارنګه جوارګر ډېر وختونه خپل مال او پانګه د قمار په میدان کې له لاسه ورکوي، څرنګه چې انساني نفس له مال او سرمایې سره مینه لري، نو جوارګر د مال او سرمایې د بایللو په خاطر له هغه چا سره چې له ده څخه یې مال او سرمایه په جوارۍ کې ګټلې ده دښمني کوي او حتی کله یې وژني ته هم اقدام کوي چې په دې سره په ټولنه کې د دښمنۍ، بدۍ او فتنې اور په شغلو راځي.

د شرابو او جوارۍ (قمار) دیني او معنوي ضررونه

هغه شیان چې مخکې ذکر شول د شرابو او قمار مادي او دنیوی ضررونه او فسادونه وو، خو د دې ترڅنګ شیطان هلې ځلې کوي چې د دې مفاسدو او پلیتیو په عملي کولو سره مسلمانان د الله ﷻ له ذکر او لمانځه څخه غافله او له الله ﷻ څخه یې لرې کړي، ځکه شراب څښونکی (شرابي) په دروغجنه نشه او د عقلي سلامتیا په زوال سره، د الله ﷻ د حکمونو له پیروۍ او د فرایضو او دیني مسوولیتونو له ادا کولو څخه لرې کیږي، همدارنګه جوارګر له دې پلیتې او حرامې لارې څخه د سرمایې په حاصلولو او د روحي او دیني سالمې عاطفې د نشتوالي په سبب، نور د دیني وجایبو او مسوولیتونو د ترسره کولو په فکر کې نه وي. چې په دې سره د الله ﷻ له عبادت او د هغه له تقرب څخه لرې کیږي.

د شرابو او قمار صحي او اقتصادي زیانونه

باید وپوهیږو چې شراب د روغتیا له نظره د انسان لپاره ډېر ناوړه، ضررناک او بدې پایلې لري. شراب د ډېرو خطرناکو ناروغیو لامل کیږي، د زړه او ځیګر ځینې ناروغۍ د شرابو د څښلو له امله منځته راځي.
قمار وګړو او ټولنې ته ډېر زیات زیانونه اړوي او ډېر ځلې د اقتصادي ستونزو او مشکلاتو لامل ګرځي. څرنګه چې قمار کوم سم اقتصادي بنسټ نه لري، ترڅو د وګړو او ټولنې په اقتصادي وده او د پیسو په چلن او دوران کې مرسته وکړي نو ځکه یو ناوړه او ناسم کار بلل

کیږي. اسلام د فطرت دین او د الله له خوا رالیږل شوی نظام دی او ټول هغه شیان یې چې د انساني فطرت سره په ټکر کې دي حرام کړي. څرنګه چې شراب او قمار دواړه ضررناک او له انساني فطرت سره مخالف عملونه دي، نو ځکه اسلام هم حرام او ناروا بللي دي.

د لوست ګټې او لارښوونې

د دې لوست له آیتونو څخه دا لاندې ګټې او لارښوونې ترلاسه کیږي:

- د قمار، شرابو، بتانو، غشو او نور هغو شیانو حراموالی، چې په نامشروع لارو د مال او پانګې په ترلاسه کولو کې ورڅخه استفاده کیږي.
- شیطان د انسان د ګمراه کولو لپاره د ډیرو لارو او چارو څخه کار اخلي، نو هوښیار انسان له دې لارو څخه ډډه کوي او ځان د شیطان په منګولو کې نه ایساروي.

پوښتنې

١. لاندې کلمې او مفردات معنا کړئ:

«المیسر، الأنصاب، الأزلام، رجس، جناح».

٢. له قرآني آیتونو څخه د لاندې چارو په اړه دلیل ذکر کړئ.

- د شرابو حرمت.
- د قمار حراموالی.
- شیطان په دې هڅه کې دی چې مسلمانانو ته زیان ورسوي.

٣. د شرابو مادي او معنوي تاوانونه بیان کړئ؟

٤. (جوارګر خپل ځان او ټولنې ته ضرر رسوي) دا مقوله شرحه کړئ.

کورنی دنده

د (شرابو او قمار) د ضررونو او مفاسدو په هکله یوه مقاله ولیکئ چې له دوو مخونو څخه کمه نه وي او په خپله مقاله کې د قرآني آیتونو او احادیثو څخه دلیلونه راوړئ.

يو ويشتم لوست

په عدل او احسان امر کول

﴿إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُ بِٱلۡعَدۡلِ وَٱلۡإِحۡسَٰنِ وَإِيتَآيِٕ ذِي ٱلۡقُرۡبَىٰ وَيَنۡهَىٰ عَنِ ٱلۡفَحۡشَآءِ وَٱلۡمُنكَرِ وَٱلۡبَغۡيِۚ يَعِظُكُمۡ لَعَلَّكُمۡ تَذَكَّرُونَ ۝ وَأَوۡفُواْ بِعَهۡدِ ٱللَّهِ إِذَا عَٰهَدتُّمۡ وَلَا تَنقُضُواْ ٱلۡأَيۡمَٰنَ بَعۡدَ تَوۡكِيدِهَا وَقَدۡ جَعَلۡتُمُ ٱللَّهَ عَلَيۡكُمۡ كَفِيلًاۚ إِنَّ ٱللَّهَ يَعۡلَمُ مَا تَفۡعَلُونَ﴾ [النحل: ۹۰- ۹۱]

د کلماتو معنا

ٱلۡعَدۡلِ: انصاف ، د یوه شي ایښودل په خپل ځای کې.

ٱلۡإِحۡسَٰنِ: ښیګڼه، په سمه توګه د یوه کار سرته رسول.

ٱلۡفَحۡشَآءِ: بې حیایي، فاحش کارونه.

ٱلۡمُنكَرِ: بدي، هغه چې شریعت بد ګڼلي دي.

ٱلۡبَغۡيِ: تیری، ظلم.

لَا تَنقُضُواْ ٱلۡأَيۡمَٰنَ: خپلې لوړې مه ماتوئ. قسمونه مه ماتوئ.

ژباړه

بیشکه الله جل جلاله د عدل، ښېګڼې او خپلوئ پالنې حکم کوي او له بدی، بی حیایی، زور ظلم څخه منع کوي، هغه تاسې ته نصیحت کوي، ترڅو تاسې عبرت واخلئ. د الله جل جلاله ژمنه پوره کړئ چې كه تاسې له هغه سره ژمنه کړې وي او خپلې لوړې له پخولونه وروسته مه ماتوئ چې کله تاسې الله جل جلاله پر خپل ځان شاهد نیولی وي، الله ستاسو په ټولو کړنو عالم دی.

تفسیر

د امر بالمعروف او نهی عن المنکر په هکله تر ټولو جامع آیت

الله تعالی مسلمانانو ته امر کوي چې: ای مسلمانانو! الله تعالی تاسوته امر کوي چې په خپلو معاملو کې په عدل او انصاف عمل وکړئ، همدارنګه تاسوته د احسان امر کوي چې خپل

کارونه او دندې په غور، توجه او ښه توګه ترسره کړئ. همدارنګه الله ﷻ تاسې ته امر کوي چې د خپلوانو سره صله رحمي او زړه سوی وکړئ، حقوق يې ادا او نيکي ورسره وکړئ او له محتاجانو سره مرسته وکړئ.

سره له دې چې صله رحمي يا خپلوي پالنه د احسان په ضمن کې داخله ده خو په مستقله توګه يې ذکر کول د هغه په ارزښت او غوره والي دلالت کوي.

لکه څنګه چې دا آيتونه مسلمانانو ته خطاب کوي چې الله تعالى تاسو له فحشاؤ څخه چې له ناوړو کړو وړو او بدو ويناوو څخه عبارت دي، منع کوي، همدارنګه الله تعالى تاسو پر نورو باندې له ظلم او د هغوی پر حقوقو له تېرې کولو څخه هم منع کوي.

بيا قرآن کريم فرمايي: الله تعالى تاسو ته پند درکوي چې پند او عبرت واخلئ ﴿ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴾ يعنې: الله تعالى تاسې ته د داسې چارو په هکله معلومات درکوي چې ستاسو ژوند ښايسته کوي او ګټې دررسوي ترڅو تاسې د الله ﷻ فضل او احسان در ياد کړئ.

ابن مسعود رضي الله عنه د دې مبارک آيت په هکله داسې فرمايلي دي چې (دا آيت په نيکيو د امر او له بديو څخه د منع په هکله) تر ټولو زيات جامع آيت دی.

فعاليت: زده کوونکي دې د ښوونکي تر لارښوونې لاندې د احسان او د هغه د ګټو په هکله د قرآني آيتونو په رڼا کې بحث او څېړنه وکړي.

په ژمنه وفا کول

الله تعالى د دې آيتونو له مخې مسلمانانو ته د وعدې ساتلو په هکله امر کړی دی.

عهد: د وعدې او ژمنې په معنا دی، او د الله ﷻ وعده هغه ده چې د انسانانو څخه يې اخستې ده ترڅو د الله په عبادت او پيروی ژمن واوسي، او موږ دا وعده او ژمنه د لمانځه په هر رکعت کې له الله ﷻ سره کوو او وايو (اياک نعبد) يعني ای پروردګاره موږ يوازې ستا عبادت کوو.

په دې آيت کې ټول هغه څه چې بايد په هغه وفا وشي داخلېږي، لکه: اسلامي احکام، د الله تعالى سره وعدې او ژمنې، له انسانانو سره وعدې او يا له خپل نفس سره وعده، او په دې ترتيب د دې قرآني لفظ جامع والی ثابت او روښانه کېږي. الله ﷻ له ټولو پيغمبرانو او د هغو له پيروانو څخه ژمنه اخيستې ده چې د ده عبادت او پيروي وکړي.

په دې آيت کې الله ﷻ ته د وعدې منسوبول د وعدې د تاکيد او اهميت لپاره دي، نو کله چې انسان وعده او ژمنه پرځان لازمه کړي بايد په هغې وفا وکړي ﴿ وَلَا تَنقُضُوا۟ ٱلْأَيْمَـٰنَ

﴿بَعۡدَ تَوۡكِيدِهَا﴾ یعنې: د الله ﷻ په نامه چې لوړې کوئ هغه مه ماتوئ ځکه د مؤکدو قسمونو ماتول د الله سره ژمنه ماتول شمېرل کیږي.

﴿إِنَّ ٱللَّهَ يَعۡلَمُ مَا تَفۡعَلُونَ﴾ یعنی: الله تعالی په وعدو، ژمنو او د هغو په ماتولو چې په له ځانه جوړو شویو حیلو او پلمو ترسره کېږي، باخبره دی او تاسو ته د خپلو کړو وړو مطابق سزا درکوي.

د لوست ګټې او لارښوونې

له پاسنیو آیتونو څخه لاندې ګټې ترلاسه کیږي:

- د عدل او احسان واجبوالی او د خپلوانو د حقوقو ادا کول.
- د هر ناوړه او بد عمل حراموالی چې شریعت او عقل هغه بد او ناخوښ وګڼي.
- د ظلم او د نورو په حقوقو د تیري کولو حراموالی.
- په وعده، ژمنه او قسم باندې د وفا واجبوالی.
- په ځان کې د دې حس او شعور ژوندي کول، چې الله ﷻ د ټولو اعمالو څارونکی دی.

پوښتنې

لاندینیو سوالونو ته ځوابونه ورکړئ:

۱- (۹۰) آیت په دریو شیانو امر او له دریو شیانو څخه منع کړې ده. دا اوامر او نواهي څرګند کړئ؟

۲- ابن مسعود رضي الله عنه د دې آیت په هکله څه فرمایلي دي؟

۳- په دې مبارک آیت کې له وعدې څخه مراد څه دی او د وعدې نسبت الله ﷻ ته د څه شي افاده کوي؟

۴- دا لاندې کلمې څه معنا لري:

الاحسان – الفحشاء – الایمان.

کورنۍ دنده

په ژمني باندې د وفا کولو او د خپلوانو سره د نیکۍ په هکله یوه مقاله ولیکئ چې له لسو کرښو څخه کمه نه وي.

دوه ويشتم لوست:

د مور او پلار حقوق

﴿وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوٓاْ إِلَّآ إِيَّاهُ وَبِٱلْوَٰلِدَيْنِ إِحْسَٰنًا ۚ إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِندَكَ ٱلْكِبَرَ أَحَدُهُمَآ أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُل لَّهُمَآ أُفٍّ وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُل لَّهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا ۞ وَٱخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ ٱلذُّلِّ مِنَ ٱلرَّحْمَةِ وَقُل رَّبِّ ٱرْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِى صَغِيرًا ۞ رَّبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا فِى نُفُوسِكُمْ ۚ إِن تَكُونُواْ صَٰلِحِينَ فَإِنَّهُۥ كَانَ لِلْأَوَّٰبِينَ غَفُورًا﴾ [الإسراء:۲۳-۲۵]

د کلماتو معناوې

قَضَىٰ: پریکړه یې کړې ده، امر یې کړی او حکم یې کړی.

أُفٍّ: هغه اواز یا هغه تعبیر چې د رټنې لپاره کارول کیږي.

لَا تَنْهَرْهُمَا : دوی مه رټه، دوی مه ځوروه.

وَٱخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ ٱلذُّلِّ: د دوی دواړو د خدمت لپاره خپل د تواضع وزر (اوږه) ټیټ کړه (ځان مهربانه او عاجزي کوونکی جوړ کړه).

لِلْأَوَّٰبِينَ: د الله ﷻ لوري ته رجوع کوونکو لپاره.

ژباړه

او ستا رب پریکړه کړې ده، چې تاسې د بل هیچا عبادت مه کوئ مګر یوازې د هغه، له مور او پلار سره نیکي او ښه تعامل وکړئ، که له تا سره د هغو نه یو یا دواړه زړښت ته ورسیږي نو هغه ته اف قدرې مه وایه. او مه رټه دوی دواړه، بلکې له هغو سره په درناوي خبرې کوه او په نرمۍ او رحم سره د هغو په وړاندې مات غاړی اوسه او دا دعا کوه چې پروردګاره! پر دوی رحم وکړه لکه څنګه چې دوې له زړه سوي او خوا خوږۍ سره په ماشومتوب کې زه پاللی وم.

ستاسې رب ښه پوهيږي چې ستاسو په زړونو کې څه دي. که تاسې صالحان (نيکان) ياست، نو هغه د رجوع کوونکو لپاره ښښونکى دى.

تفسير

د الله په عبادت امر

الله تعالى په دې آيتونو کې خپلو بندګانو ته يوازې په خپل عبادت امر کړى دى او د الله ﷻ امر د (قضى) په کلمې راغلى چې په ډير تاکيد دلالت کوي. يعنى الله ﷻ په غوڅه توګه حکم کړى چې پرته له هغه د بل چا عبادت ونه کړئ ځکه ا لله ﷻ د ټولو خالق او پيدا کوونکى دى او يوازې هغه د عبادت مستحق دى نو ټول امر خاص هغه الله ﷻ لره دى چې د کايناتو خالق او پالونکى دى.

د مور او پلار سره په نيکۍ کولو امر

وروسته له دې چې الله تعالى په خپله بنده ګۍ او عبادت امر کوي، سمدلاسه يې د مور او پلار سره په نيکۍ او احسان کولو هم امر کړى دى، ترڅو له هغوى سره د نيکۍ ارزښت او د هغوى لوړ مقام او منزلت څرګند شي نو هر کله چې مور او پلار دواړه يا يو له دوى څخه د بوډاتوب او بېوسۍ عمر ته ورسيږي، نو په دغه وخت کې دې داسې کلمه يا لفظ د دوې په وړاندې استعمال نشي چې د دوى زړه پرې وځوريږي او يا دوى د خواشينۍ او خفګان احساس پرې وکړي مثلاً (اف) کلمه که څه هم دا وړه کلمه ده خو د مور او پلار د رنځ او درد سبب ګرځي نو د اسلام او قرآن له مخې مردوده او ناخوښه ده.

مبارک آيت د مور او پلار د بوډاتوب او بېوسۍ عمر خاص کړى په داسې حال کې چې د دوى خدمت په ټولو حالتونو کې واجب دى خو دا تخصيص په دې دلالت کوي چې دوى د بوډاتوب او بېوسۍ په حالت کې تر هر وخت زيات پاملرنې او خدمت ته ضرورت لري نو الله ﷻ انسان ته امر کوي چې د دوى خدمت ته په عاجزۍ او نرمۍ ځان تيار کړه او په مهربانۍ او خاکسارۍ له دوى سره معامله کوه.

او الله تعالى له دوى سره د نيکې معاملې تعبير د مرغه د وزرونو له راټيټولو سره تشبيه کړى دى ځکه کله چې خپل بچيان په غيږه کې رانيسي نو خپل وزرونه ورته ټيټوي، همدارنګه کله چې وغواړي له هوا څخه ځمکې ته راټيټيږي نو خپل وزرونه ښکته کوي نو دا د وزرونو ټيټول د مور او پلار سره د نيکۍ او احسان، نرمۍ او مهربانۍ له معاملې څخه کنايه ده، نه يوازې دا بلکې الله ﷻ امر کړى چې انسان دې خپل مور او پلار ته دعا هم کوي او داسې دې وايي: اى

زما پالونکيه! زما مور او پلار ته د خپل بې اندازې رحمت په سيوري کې ځای ورکړې لکه څنګه چې دوی د ماشومتوب په حالت کې په ما شفقت او مهرباني درلوده.

په دې دعا کې دې خبرې ته اشاره ده چې اولاد که په هره اندازه د مور او پلار په وړاندې وفادار او خدمت کوونکی اوسي بياهم نشي کولای چې د دوی حق ادا کړي، نو پردې اساس بايد له الله ﷻ څخه ورته د رحمت غوښتنه وکړي.

د والدينو د عاق له ګناه څخه د توبې تشويق

بيا الله تعالی فرمايي: ﴿رَّبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا فِي نُفُوسِكُمْ إِن تَكُونُوا صَالِحِينَ فَإِنَّهُ كَانَ لِلْأَوَّابِينَ غَفُورًا﴾

الله تعالی د خپلو مخلوقاتو په نفسونو چې د مور او پلار سره د نيکۍ او بدۍ په هکله وجود لري ښه باخبره دی، نو څوک چې د مور او پلار سره د نيکۍ او احسان اراده وکړي او له هغې کوتاهۍ او تقصير چې مخکې يې د دوی په وړاندې يا د نورو خلکو په وړاندې کړې دی، توبه وباسي، نو الله تعالی توبه قبلوونکی دی او الله ﷻ يې ګناهونه په خپل فضل او مهربانۍ سره بخښي.

فعاليت: زده کوونکي دې دوه ډلې شي د مور او پلار د حقوقو په هکله دې خبرې وکړي. بيا دې يو يو تن د خپل ګروپ په استازۍ د ټولګي مخې ته راشي او د بحث غوره مطالب دې په دريو دقيقو کې شرح کړي.

د لوست ګټې او لارښوونې

له پاسنيو آيتونو څخه لاندې ګټې لاسته راځي:

- د مور او پلار سره د نيکۍ واجبوالی او د دوی په وړاندې عاجزي او مهرباني، خصوصاً د هغو د بوډاتوب په حالت کې.
- دا چې مور او پلار لوی حقوق لري نو له دې امله اللهﷻ د خپل حق څخه وروسته د دوی حق ذکر کړی دی.

❖ د هغو الفاظو مراعاتول چې اولاد يې د والدينو په وړاندې وايي. بايد هيڅ داسې کلمه په ژبه استعمال نشي چې د دوی د رنځ او تکليف باعث ګرځي، که څه هم پرته له قصده وي.

❖ د مور او پلار لپاره دعا، د دوی په ژوند او پس له مرګه يې.

❖ د مور او پلار د حقوقو د تقصير په صورت کې د توبې ايستلو لپاره هلې ځلې او په خپل نفس کې څه نه پېږول.

پوښتنې ؟

١- دا چې د الله په عبادت، د مور او پلار سره د نيکۍ امر عطف شوی دی دا په څه دلالت کوي؟

٢- د مور او پلار يا له دوی څخه د يوه په وړاندې د (اف) کلمې د منع لامل او سبب څه شی دی؟

٣- هغه چارې چې اولاد يې د والدينو لپاره ترسره کوي، په مبارک آيت کې ورته اشاره شوې ده، هغه څه دي، واضح يې کړئ؟

٤- له والدينو سره په خبرو کولو کې اولاد بايد له کوم اسلوب څخه کار واخلي، دا حکم له ذکر شويو آيتونو څخه راوباسئ؟

٥- اولاد د مور او پلار په حق کې بايد څرنګه دعا وکړي؟

کورنۍ دنده

د قرآني آيتونو او نبوي احاديثو په رڼا کې د مور او پلار سره د نيکۍ په اړه يوه مقاله وليکئ چې له پنځلسو کرښو څخه کمه نه وي.

درویشتم لوست:

د خپلوانو، مسکینانو او مسافرانو حقوق

﴿ وَءَاتِ ذَا ٱلۡقُرۡبَىٰ حَقَّهُۥ وَٱلۡمِسۡكِينَ وَٱبۡنَ ٱلسَّبِيلِ وَلَا تُبَذِّرۡ تَبۡذِيرًا ۝ إِنَّ ٱلۡمُبَذِّرِينَ كَانُوٓاْ إِخۡوَٰنَ ٱلشَّيَٰطِينِۖ وَكَانَ ٱلشَّيۡطَٰنُ لِرَبِّهِۦ كَفُورًا ۝ وَإِمَّا تُعۡرِضَنَّ عَنۡهُمُ ٱبۡتِغَآءَ رَحۡمَةٖ مِّن رَّبِّكَ تَرۡجُوهَا فَقُل لَّهُمۡ قَوۡلٗا مَّيۡسُورٗا ۝ وَلَا تَجۡعَلۡ يَدَكَ مَغۡلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ وَلَا تَبۡسُطۡهَا كُلَّ ٱلۡبَسۡطِ فَتَقۡعُدَ مَلُومٗا مَّحۡسُورًا ۝ إِنَّ رَبَّكَ يَبۡسُطُ ٱلرِّزۡقَ لِمَن يَشَآءُ وَيَقۡدِرُۚ إِنَّهُۥ كَانَ بِعِبَادِهِۦ خَبِيرَۢا بَصِيرٗا ﴾ [الإسراء:۲۶-۳۰]

د کلماتو معنا

قَوۡلٗا مَّيۡسُورٗا: نرمه، پسته او خوږه خبره.

مَغۡلُولَةً: په ځنځیرونو تړلی، له بخل څخه کنایه ده.

تَبۡسُطۡهَا: د لاس پراخول، پرانیستل، له اسراف څخه کنایه ده.

مَّحۡسُورًا: پښېمانه، بیوسی.

ژباړه

د خپلوانو، مسکینانو او مسافرو حق پوره ورکړه او بې ځایه لګښت مه کوه، بې ځایه لګښت کوونکي د شیطان وروڼه دي او شیطان د خپل رب ناشکره دی. که ته له هغو اړو خپلوانو، مسکینانو او مسافرو څخه مخ اړوې، په دې اساس چې تر اوسه د الله د هغه رحمت (مال) په لټه کې یې چې ته یې هیله من یې، نو هغو ته ښه او نرم ځواب ورکړه، مه خپل لاس تر غاړې تړه او مه یې بیخي داسې غځولی پرېږده چې په خپله بیوسی پاتې شې، ستا رب چې چاته غواړي روزي پراخوي او چاته یې چې خوښه شي تنګوي یې، هغه د خپلو بندګانو له حاله باخبر دی او هغویویني.

تفسير

له خپلوانو سره نیکي

په دې آيتونو کې الله تعالی خپلو بندګانو ته ډېرې لارښوونې کړې دي ترڅو د هغو په واسطه خپل نفسونه پاک کړي او خپله ټولنه له هر ډول بديو او ناوړو پايلو څخه وژغوري.

الله تعالی فرمايي: ﴿ وَءَاتِ ذَا ٱلۡقُرۡبَىٰ حَقَّهُۥ وَٱلۡمِسۡكِينَ وَٱبۡنَ ٱلسَّبِيلِ وَلَا تُبَذِّرۡ تَبۡذِيرًا ﴾ الله تعالی په دې آيت کې په نيکۍ، احسان، صله رحمۍ او د خپلوانو محتاجانو او تش لاسو سره په مرسته امر کړی دی.

په دې آيت کې نورو مستحقينو باندې د خپلوانو مخکې کول د دې لپاره دي چې خپلوان پر نورو د لومړيتوب حق لري، ځکه له خپلوانو سره احسان او نيکي، پر هغو باندې صله رحمي او صدقه ده.

له اسراف څخه ډډه کول

الله تعالی له اسراف او زيات لګښت څخه منع کړېده، پرته له ضرورته او بېځايه د مال او پانګې مصرفولو ته اسراف يا تبذير ويل کيږي په دې آيت کې له اسراف څخه د منعې علت داسې بيان شوی دی: ﴿إِنَّ ٱلۡمُبَذِّرِينَ كَانُوٓاْ إِخۡوَٰنَ ٱلشَّيَٰطِينِۖ وَكَانَ ٱلشَّيۡطَٰنُ لِرَبِّهِۦ كَفُورًا ﴾.

يعنې: مبذرين او اسراف کوونکي يې د ناوړو صفتونو په لرلو سره له شيطانانو سره تشبيه کړي دي، ځکه شيطانان د الله د نعمتونو په وړاندې شکر نه باسي او يو شی بېځايه او په نامناسب ځای کې ږدي، په ځمکه کې فساد خپروي او خلک ګمراه کوي. په همدې ترتيب اسراف کوونکی په دې صفتونو کې له شيطانانو سره شباهت او همغږي لري، البته په دې تشبيه کې اسراف او تبذير بد او ناوړه معرفي شوي او پرېښودلو ته يې ترغيب او تشويق ورکړل شوی دی، ځکه عاقل انسان په هيڅ صورت نه غواړي چې د شيطان په شان وي.

له تنګلاسو او مسکينانو سره خوږې خبرې کول

په تېر شوي آيت کې الله ﷻ بلاياﻥ د خپلوانو او محتاجانو سره نيکۍ او احسان ته تشويق کړل په وروستيو آيتونو کې د هغو کسانو بيان دی چې سخا يې عادت وي، خو دا مهال د نفقه کولو او مال لګولو وس نه لري او له الله تعالی څخه دا هيله کوي که چېرې ده ته څه پانګه او پيسې لاس ته ورشي نو هغه به صدقه کوي. الله ﷻ ددوی په هکله داسې فرمايي: په داسې حالت کې له خپلوانو او محتاجانو څخه په لطف او نرمۍ ببښنه وغواړئ، ترڅو د هغوی زړونه دردمند نشي.

﴿وَإِمَّا تُعۡرِضَنَّ عَنۡهُمُ ٱبۡتِغَآءَ رَحۡمَةٖ مِّن رَّبِّكَ تَرۡجُوهَا فَقُل لَّهُمۡ قَوۡلٗا مَّيۡسُورٗا ﴾

يعنې که ته له دغو خپلوانو او مسکينانو او مسافرو څخه په دې اساس مخ اړوې چې تر اوسه د خپل

رب د هغه رحمت (مال) په لټه (انتظار) کې يې چې ته يې هيله من يې، نو هغوی ته نرم ځواب ورکړه، له هغو ښخه ښښنه وغواړه او خوږه خبره ورته وکړه، ترڅو له تا څخه خپه او خواشينی نشي.

په دې مبارک آيت کې د هغو مؤمنانو لپاره لارښوونه ده چې د اړو کسانو سره د مرستې کولو څخه عاجز دي نو دوی دې د الله ﷻ در بار ته دعا وکړي ترڅو الله ﷻ ورته دولت او پراخه روزي نصيب کړي چې بيا يې د الله ﷻ په لاره کې ولګوي او د خپلوانو او بيوزلو له مرستې څخه مال ونه سپموي، خو په هغه صورت کې چې له دوی سره د مرستې لپاره څه نه وي، نو له دوی څخه دې په خوږه او پسته ژبه معذرت وغواړي.

د مال په مصرفولو کې اعتدال او منځلاريتوب:

الله تعالی بندګان له اسراف او بخل څخه منع کوي او په لګښت کې ورته د اقتصاد او ميانه روۍ لارښوونه کوي، الله تعالی فرمايي:﴿ وَلَا تَجۡعَلۡ يَدَكَ مَغۡلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ وَلَا تَبۡسُطۡهَا كُلَّ ٱلۡبَسۡطِ فَتَقۡعُدَ مَلُومٗا مَّحۡسُورًا ﴾

يعنې مه خپل لاس د بخل او شومتيا له وجې په خپلې غاړې پورې ټينګ تړه او مه يې ډير پراخوه چې په دواړو صورتونو کې به له پښيمانتيا او ملامتيا سره مخ شې.

مطلب دا دی چې مؤمن انسان بايد له اعتدال او ميانه روۍ څخه کار واخلي، بخيل ونه اوسي لکه د چاچې لاس په ځنځير د غاړې سره تړل شوی وي او ونه شي کولای چې انفاق او صدقه ورکړي، همدارنګه مسرف او مبذر هم ونه اوسي لکه هغه څوک چې خپل لاس پرانيزي او هيڅ شی يې په لاس کې پاتې نشي.

نو د بخل او اسراف دا پايله ده چې خاوند يې هم د الله ﷻ له لوري، هم د خلکو له لوري او هم د خپل نفس له لوري د ملامتی وړ ګرځي، نو دا دواړه (بخل او اسراف) بد او ناوړه صفتونه دي چې د الله ﷻ رضا پرې نشي حاصليدای.

په روزۍ کې پراخي او تنګي

بيا الله تعالی فرمايي: ﴿إِنَّ رَبَّكَ يَبۡسُطُ ٱلرِّزۡقَ لِمَن يَشَآءُ وَيَقۡدِرُۚ إِنَّهُۥ كَانَ بِعِبَادِهِۦ خَبِيرَۢا بَصِيرٗا ﴾

يعنې: پوه شه، ستا پالونکی چې هر چا ته وغواړي هغه ته پريمانه روزي ورکوي او هر چا ته چې وغواړي د روزۍ دروازې يې تنګوي. هغه د خپلو بنده ګانو پر حال ښه خبر دی او هغویويني.

بندګانو ته د روزۍ پريماني او کموالی د الله ﷻ په ارادې او د هغه په حکمت او بشپړ علم پورې اړه لري. الله ﷻ د خپلو بندګانو په حالاتو ښه خبر او ليدونکی دی. الله تعالی ښه پوهيږي چې چا ته د روزۍ پراخي مناسبه ده او څوک دی چې فقر او تنګلاسي يې فاسدوي. همدارنګه

الله ﷻ پوهیږي چې ځینو بندګانو ته یې یوازې فقر او تنګلاسي مناسبه ده. کله کله د روزۍ پریماني او تنګلاسي د بندګانو لپاره آزموینه وي نو الله ﷻ د خپلو بندګانو په ټولو حالتونو ښه خبر او لیدونکی دی.

فعالیت

زده کوونکي دې د ښوونکي په لارښوونه د مرستې او صدقې د ښیګڼو، او همدارنګه د بخل د ناوړو پایلو په هکله د آیتونو او نبوي احادیثو په رڼا کې بحث وکړي.

د لوست ګټې او لارښوونې

- د خپلوانو د حقوقو د ادا کولو واجبوالی، له هغوی سره صله رحمي او د بېوزلو او مسافرانو مرسته.
- د اسراف او تبذیر حراموالی، له اسراف څخه کرکه او د مسرف تشبیه کول له شیطان سره.
- هغه څوک چې د انفاق او صدقې ورکولو وس او توان نه لري هغه ته په کار ده چې په نرمو او خوږو خبرو سره معذرت وغواړي.
- له الله ﷻ څخه د مال غوښتنه، ترڅو یې د الله ﷻ په لاره کې ولګوي.
- په انفاق او صدقه کې میانه روي او اعتدال، له بخل او اسراف څخه ډډه کول.

پوښتنې

۱–هغه حقوق چې خپلوانو، تنګ لاسو، محتاجانو او مسافرانو ته یې ورکول واجب دي کوم دي؟

۲– د تبذیر معنا څه ده، د هغه د نهې علت څرګند کړئ؟

۳– څوک چې سوالګر ته د ورکړې لپاره څه ونه لري، څه باید وکړي؟

۴– د لاندینیو چارو لپاره له قرآني آیتونو څخه دلیل راوړئ؟

الف– اسراف د خپل خاوند لپاره د ملامتۍ او پښیمانۍ لامل ګرځي.

ب– د روزۍ کموالی او تنګ لاسي د الله ﷻ له پلوه پر خپل بنده، د قهر او غوسې په معنا نه دی.

کورنۍ دنده

– د خپلوانو، مسکینانو او مسافرانو حقوق په لنډه توګه په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

– د بخل او شومتیا ناوړې پایلې په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

په معاملاتو کې عدالت او مسؤوليت

﴿وَأَوۡفُواْ ٱلۡكَيۡلَ إِذَا كِلۡتُمۡ وَزِنُواْ بِٱلۡقِسۡطَاسِ ٱلۡمُسۡتَقِيمِۚ ذَٰلِكَ خَيۡرٞ وَأَحۡسَنُ تَأۡوِيلٗا ۝ وَلَا تَقۡفُ مَا لَيۡسَ لَكَ بِهِۦ عِلۡمٌۚ إِنَّ ٱلسَّمۡعَ وَٱلۡبَصَرَ وَٱلۡفُؤَادَ كُلُّ أُوْلَٰٓئِكَ كَانَ عَنۡهُ مَسۡـُٔولٗا ۝ وَلَا تَمۡشِ فِي ٱلۡأَرۡضِ مَرَحًاۖ إِنَّكَ لَن تَخۡرِقَ ٱلۡأَرۡضَ وَلَن تَبۡلُغَ ٱلۡجِبَالَ طُولٗا ۝ كُلُّ ذَٰلِكَ كَانَ سَيِّئُهُۥ عِندَ رَبِّكَ مَكۡرُوهٗا ۝ ذَٰلِكَ مِمَّآ أَوۡحَىٰٓ إِلَيۡكَ رَبُّكَ مِنَ ٱلۡحِكۡمَةِۗ وَلَا تَجۡعَلۡ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ فَتُلۡقَىٰ فِي جَهَنَّمَ مَلُومٗا مَّدۡحُورًا﴾ [الإسراء:٣٩-٣٥]

د کلماتو معناوي

بِٱلۡقِسۡطَاسِ ٱلۡمُسۡتَقِيمِ: په عدل او انصاف، په برابره تله.

تَأۡوِيلٗا: نتيجه او پايله.

لَا تَقۡفُ: پيروي مه کوه.

مَرَحًا: په خيال او تکبر.

مَّدۡحُورًا: رټل شوی، شړل شوی، او د الله له رحمته لرې.

ژباړه

او پوره کړئ پيمانه کله چې پيمانه کوئ، او تول په سمه تله وکړئ، دا سمه کړنلاره ده او ښه پای لري، په هغه څه پسې مه ځه چې تا ته د هغه په اړه علم او پوهه نه وي.

بیشکه غوږ او سترګه او زړه هر یو له دغو (دریو واړو) دي له هغه څخه پوښتنه کړی شوی (په قیامت کې چې ولې دې په دنیا کې ګناه کوله) او مه ګرځه په ځمکه کې په خیال (او تکبر) بیشکه چې ته به ځمکه څیرې نه کړې او له سره به ونه رسیږې (د) غرونو (سرونو) ته له جهته د اوږدوالي. ددې ټولو کارونو بد اړخ ستا د رب په وړاندې خورا ناکاره (ناخوښه) دی.

دا هغه د حکمت خبرې دي چې ستا رب تا ته وحې کړي دي او له الله ﷻ سره کوم معبود مه نیسه، که نه نو په دوزخ کې به ملامت شوی او رټل شوی وغورځول شې.

تفسیر

په پوره پیمانه ورکولو امر

الله تعالی خپلو مؤمنو بندګانو ته امر کوي: ﴿وَأَوۡفُواْ ٱلۡكَيۡلَ إِذَا كِلۡتُمۡ وَزِنُواْ بِٱلۡقِسۡطَاسِ ٱلۡمُسۡتَقِيمِۚ ذَٰلِكَ خَيۡرٞ وَأَحۡسَنُ تَأۡوِيلٗا﴾.

هرکله چې مو نورو ته څه شی پیمانه کول نو پوره یې پیمانه کوئ او که څه مو وزن کول نو هغه هم پوره وزن کړئ، ځکه دا کار په دنیا او آخرت کې ستاسو په خیر او ښېګنه تمامېږي، خلک له تاسو سره معاملاتو ته تشویقیږي او اخروي ثواب هم پرې ترلاسه کیږي.

په دې ځای کې نوروته پوره ورکول ځانګړي شوي دي، ځکه دلته د پلورلو خبره ده چې زیاتره په هغه کې کمی واقع کیږي. خو د اخیستلو پر مهال انسان حریص وي او نه غواړي چې حق یې کم شي.

په مجهولو شیانو پسې نه تګ

بیا الله تعالی انسان ته امر کوي: ﴿وَلَا تَقۡفُ مَا لَيۡسَ لَكَ بِهِۦ عِلۡمٌۚ إِنَّ ٱلسَّمۡعَ وَٱلۡبَصَرَ وَٱلۡفُؤَادَ كُلُّ أُوْلَٰٓئِكَ كَانَ عَنۡهُ مَسۡـُٔولٗا﴾ یعنې د څه شي په هکله چې علم او اطمینان نه لرې هغه شی هیڅکله مه تعقیبوه، ځکه غوږونه، سترګې او زړه ټول مسؤول دي نو انسان باید د خپل علم په حدودو کې واوسیږي او د هغه څه په هکله چې نه پوهیږي خبره ونه کړي، لکه څرنګه چې انسان د بې فایدې خبرې په اوریدو، دروغو او غیبت کولو د سوال او محاسبې لاندې راځي، همدارنګه به د منکراتو او عورتونو په کتلو ورسره محاسبه وشي. د انسان اعضا

او غږي لکه غوږ، سترګې، زړه او داسې نور له پوښتنې لاندې راځي، دا ټول غړي به په قيامت کې په خبرو راشي او د انسان په ګټه يا تاوان به ګواهي ورکوي.
نو پر انسان لازم دي چې هوښيار اوسي، له ړانده تقليد څخه ځان وژغوري، کوم کار چې ترسره کوي په هغه کې د الله تعالى ويره په نظر کې ونيسي او پرته له بشپړ باور او يقين څخه دې حکم نه کوي او پر څه چې نه پوهيږي له هغه څخه دې ډډه وکړي.

له تکبر څخه ځان ژغورل

الله تعالى انسان ويروي، چې له ځان لوی ګڼلو او تکبر څخه ډډه وکړي، نو فرمايي:

﴿وَلَا تَمْشِ فِي ٱلْأَرْضِ مَرَحًا ۖ إِنَّكَ لَن تَخْرِقَ ٱلْأَرْضَ وَلَن تَبْلُغَ ٱلْجِبَالَ طُولًا﴾

يعنی: ای انسانه! په نخرو، کبر او بې اندازې زياتې خوشالۍ په ځمکه کې حرکت مه کوه، په خپل قوت، مال، دبدبه او چوکۍ د وياړ او لوړوالي احساس مه کوه، اې انسانه څرنګه په ځمکه کې تکبر کوې په داسې حال کې چې نشې کولای په خپلو قدمونو ځمکه وشلوې، څرنګه د خلکو په وړاندې تکبر کوې په داسې حال کې چې په ځان لوی ګڼلو او لوړ الوتلو سره نشې کولای د غرونو څوکو ته ورسيږې، ته له کمزورۍ او بې وسې مخلوق څخه پرته بل څه نه يې، نو له تا سره نه ښايي چې تکبر وکړې، ته په خپل تګ او خپله راشه درشه کې له نورو سره عاجزي او خاکساري غوره کړه، الله ﷻ فرمايي: ﴿كُلُّ ذَٰلِكَ كَانَ سَيِّئُهُۥ عِندَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا﴾ يعنی له ټولو هغو کړو وړو څخه چې اللهﷻ منع فرمايلي هغه ټول د اللهﷻ په وړاندې ناوړه او ناکاره دي نو بايد له هغو څخه ځان وژغورې، ترڅو د اللهﷻ رضا حاصله کړې.

﴿ذَٰلِكَ مِمَّآ أَوْحَىٰٓ إِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ ٱلْحِكْمَةِ ۗ وَلَا تَجْعَلْ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ فَتُلْقَىٰ فِي جَهَنَّمَ مَلُومًا مَّدْحُورًا﴾. يعنې دا ځينې حکمتونه دي چې الله ﷻ درته د هغه وحې کړې ده او هيڅکله د واحد الله ﷻ سره څوک شريک مه نيسه، کنه نو ملامت به شې او دوزخ ته به واچول شې.
ددې آيت عامه معنا دا ده چې الله تعالى پيغمبر ﷺ ته خطاب کوي او فرمايي: هغه څه چې په هغه مې تا ته امر کړی او يا مې له هغه څخه منع کړې يې هغه د الله ﷻ محکم کلام دی نو هغو کسانو ته چې له تا څخه پيروي کوي لارښوونه وکړه چې په هغو شيانو چې پرې تشويق شوي عمل وکړي او له هغو شيانو چې ورڅخه منع شوي ځانونه وژغوري.

بیا الله تعالی له شرک څخه منع کوي او دا څرګندوي چې هر څوک له الله تعالی سره شریک نیسي، نو هغه به په داسې حالت کې دوزخ ته واچول شي چې هم به د خپل نفس له لوري او هم به د نورو خلکو له لوري په ده ملامتي ویل کیږي او د الله ﷻ له رحمت څخه به لرې وي.

د لوست ګټې او لارښوونې

د دې لوست ګټې دا ډول دي:

- ❖ د الله ﷻ په اوامرو عمل او التزام کول، ډیرې زیاتې دنیوي ګټې او په آخرت کې د الله ﷻ په وړاندې انسان ته ستر اجر ورپه برخه کیږي.
- ❖ د پیمانې پوره ورکول واجب دي باید په تللو او پیمانه کولو کې عدالت او انصاف مراعات شي او له کمولو څخه یې ډډه وشي.
- ❖ په یوه مسئله کې پرته له علم او پوهې خبرې او حکم کول، له منکراتو څخه دي، چې انسان باید له هغه څخه ځان وژغوري.
- ❖ په لاره تللو کې پر ځان ویاړل، نخرې او تکبر کول حرام دي.

پوښتنې

۱- په دنیا او آخرت کې د پیمانې پوره کولو ګټې څه دي؟

۲- د هغه څه چې انسان ته پرې پوهه حاصله نه وي، د هغه له پیروی او عمل څخه د منع سبب څه دی؟

۳- د انسان غړي او اندامونه د قیامت په ورځ له څه شي څخه پوښتل کیږي او بیا څرنګه ځواب وایي؟

۴- متکبر انسان ته د یادونې سبب، چې ځمکه شلولی نشي او د غرونو لوړوالي ته رسیدلی نشي څه دی؟

کورنۍ دنده

په مطففین سورت کې د اندازې او تلې د کمولو کیفیت ذکر شوی، نوموړې آیتونه تلاوت او په خپلو کتابچو کې یې ولیکئ.

وصلی الله تعالی علی خیر خلقه محمد و علی آله و أصحابه أجمعین، و آخر دعوانا أن الحمد لله رب العالمین